

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ዋና አዲተር መ/ቤት

THE AMHARA NATIONAL REGIONAL

STATE OFFICE OF AUDITOR GENERAL

አዲት ሪቪው

Audit Review

በዋና አዲተር መ/ቤት በየዓመቱ የሚታተም መጽሔት
Published Annually By the Office of the Auditor General

አንኳር ነጥቦች

መልዕክቶች

የዋና አዲተሩ የገባኤ ሪፖርት

ሙያዊ ጽሁፎች

ዘናዎች

-

የመጽሔቱ እንግዳ

ግጥሞችና ስባባሎች

ሰኔ 2008 ዓ.ም ቁጥር 13

June 2016 G.C NO 13

በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ዋና አዲተር መ/ቤት በህዝብ ግንኙነት ዋና የስራ ሂደት ተዘጋጅቶ የታተመ ዓመታዊ መጽሔት

THE ANNUAL MEGAZINE PUBLISHED BY THE PUBLIC RELATION CORE PROCESS OF THE AMHARA NATIONAL REGIONAL STATE OFFICE OF AUDITOR GENERAL

ማውጫ

ገፅ

1. ርዕስ አንቀጽ
2. የዋና አዲተር መልዕክት
3. ለምክርቤት የቀረበ የዋና አዲተር ሪፖርት
4. እንግዳ
5. የክዋኔ አዲት ጽንሰ-ሃሳብና አፈጻጸም
6. የምርመራ፣ የልዩ አዲትና አዲት ትርጉምና ግንኙነት
7. ወቅታዊ ጉዳይ
8. የታላቁ የሀዳሴ ግድብ ወቅታዊ መረጃ
9. ስርዓተ ጾታና ጸረ ኤች.አይ.ቪ.ኤድስ
10. ፎቶ ማህደር

አድራሻ

ስልክ ቁጥር 0582265734

0582220275

ፖስታ ሳጥን ቁጥር 479

የመጽሔት ኮሚቴ አባላት

1. አቶ ሰመኝ ካሴ
2. አቶ ሀብቱ አያሌው
3. አቶ አለማየሁ ሀይሌ
4. አቶ ችሎት አማረ
5. አቶ ሰውበሰው ብዙአየሁ
6. ወ/ሮ የሰው ዘር አሻግሬ
7. አቶ ጌታነህ ታደሰ

ውድ አንባቢያን :- ስለመጽሔቱ ያላችሁን አስተያየትና ይጠቅማል የምትሉትን ማንኛውም ጽሁፍ ብትልኩልን የምናስተናግድ መሆኑን በአክብሮት አንገልጻለን። መልካም ንባብ

ርዕስ አንቀጽ

ብልሹ አሠራርና ኪራይ ሰብሳቢነትን ለመዋጋት በሚደረገው ትግል ሁሉም የየድርሻውን ሊወጣ ይገባል!

የአማራ ዋና ኦዲተር መ/ቤት የተቋቋመበት ዋና ዓላማ ከተለያዩ ምንጮች የሚሰበሰብ ሀብት በአግባቡ ተይዞ ለታለመለት ዓላማ መዋሉንና ውጤታማነቱን በማረጋገጥ ለክልል ምክር ቤት ወቅታዊ ሪፖርት /መረጃ/ ማቅረብ ነው። ይህንን አላማውን ለማሳካት የሚያስችሉ ተግባራትንም በማከናወን ላይ ይገኛል።

መ/ቤቱ በፋይናንስ አስተዳደር ስርዓቱ ላይ ያሉ ብልሹ አሰራሮችን በመታገል አስተዋፅኦ ማድረግ ይችላሉ ብሎ ያመነባቸውን የተለያዩ ህዝባዊ ማህበራት በህዝብ ክንፍነት በማደራጀትና በኦዲት ጽንሰ ሃሳብ ዙሪያ ስልጠና በመስጠት በጋራ ለመሥራት ጥረት እያደረገ ሲገኝ ፣ የመገናኛ ብዙሃን ባለሙያዎች ስለኦዲት አሠራርና ጠቀሜታ እውቅና ኑሯቸው ለህብረተሰቡ ማስገንዘብ እንዲችሉ ስልጠናዎችን ሰጥቷል። እንዲሁም የምክር ቤት አባላት የኦዲት ሪፖርትን መሻሻል በማድረግ ውሳኔ የሚሰጡ ከመሆኑ ጋር ተያይዞ በኦዲት ሙያ አሰራርና እርምጃ አወሳሰድ ላይ ግልጽኝነት እንዲኖራቸው ስልጠናዎችንና ሙያዊ ማብራሪያዎችን በተከታታይ እየሰጠ ይገኛል።

በሌላ በኩል ደግሞ የመ/ቤቱ ሠራተኞች ሃገራዊና ክልላዊ ፖሊሲዎችንና ስትራቴጂዎችን በሚገባ ተረድተው የድርሻቸውን ይወጡ ዘንድ በዚህ ርዕስ ዙሪያ ስልጠና እንዲያገኙ እያደረገ ይገኛል። ከዚህ በተጨማሪም የልማት ሠራዊት አደረጃጀቶች የብልሹ አሰራርና የኪራይ ሰብሳቢነት መታገያ መድረክ ሆነው እንዲያገለግሉ ጥረት እየተደረገ ሲሆን በመ/ቤቱ ውስጥም ሆነ መስክ ላይ ባሉ ባለሙያዎች የሚደረጉትን የልማት ሠራዊት እንቅስቃሴዎች የሚከታተል የለውጥ አስቀጣይ ኮሚቴ አቋቁሞ የልማት ቡድንና የ1ለ5 የውይይት መድረኮችን ውጤታማነት በየጊዜው ከኮሚቴው በሚቀርብለት ሪፖርት መሠረት እየለካና የማስተካከያ ግብረ መልሶችን እየሰጠ ይገኛል።

የመ/ቤቱን የአገልግሎት አሰጣጥ አስመልክቶ የደንበኞችን እርካታ በመለካት በኩል አብዛኛው የመ/ቤቱ ደንበኞች ክክልል እስከ ወረዳ ባሉ የመንግስት መዋቅሮች የሚገኙ ኦዲት ተደራጊ ሴክተር መ/ቤቶች እንደመሆናቸው መጠን፣ በየኦዲት ማጠናቀቂያ የመውጫ ስብሰባ ወቅት መረጃ እየተሰበሰበ የሚለካ ሲሆን በተጨማሪም በመስክ እየተዘዋወረ የደንበኞችን አስተያየት ተቀብሎ እርካታውን የሚለካ ኮሚቴ አቋቁሞ በዓመት 2 ጊዜ መጠይቅ በማዘጋጀት ከመ/ቤት የመስክ ኦዲተሮችና ከኦዲት ተደራጊ ተቋማት የአገልግሎት አሰጣጡን የተመለከተ አስተያየት እየተሰበሰብ የደንበኞች እርካታ በመለካት ላይ ይገኛል።

በኦዲት ተደራጊ ተቋማት የግንዛቤ እጥረት ምክንያት ኦዲትን እንደ ስህተት ፈላጊ አድርጎ የማየትን ችግር ለመቅረፍ ከአጋር አካላት ጋር በመተባበር በየዓመቱ ከፋይናንስ አስተዳደር ስርዓቱ ጋር በቀጥታ ግንኙነት ያላቸው አካላት የሚላተፋበት የፋይናንስ ግልጽኝነትና ተጠያቂነት የውይይት መድረክ በማዘጋጀት፣ የግንዛቤ ክፍተቱን ለመቅረፍ ጥረት ከማድረግ ባሻገር በፋይናንስ አሠራርና በሃብት አስተዳደራቸው የተሻለ አራፃፀም ያላቸው ተቋማት የሚሸለሙበትን ስርዓት ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በመቀናጀት ዘርግቷል። በዚህም ከኦዲት ተደራጊ ተቋማት የኦዲት ይደረግልኝ ጥያቄዎች በስፋት መቅረብ ጀምረዋል። ስለሆነም ኪራይ ሰብሳቢነትና ብልሹ አሰራሮች ተወግደው የክልላችን ውስን ሃብት ለታለመለት አላማ እንዲውልና የፋይናንስ ግልጽኝነትና ተጠያቂነት እንዲሰፍን የሁሉም ባለድረሻ አካላት ትብብርና ድጋፍ ወሳኝ ሚና አለው ብለን እናምናለን።

የዋና ጾዳተኛ መስፈርት

አቶ ደሴ ጥላሁን (ዋና ኦዲተር)

የተጀመረውን የመልካም አስተዳደር ችግር በመፍታት ሒደት ኦዲት የራሱን ድርሻ ይወጣል!!

የመጀመሪያው የአገራችን ብሎም የክልላችን የ5 አመት የዕድገትና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን ተጠናቆ የሁለተኛውን 5 ዓመት የዕድገትና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን በመጀመር 1ኛው በጀት ዓመት በመገባደድ ላይ ይገኛል።

የዚህ በጀት ዓመት አፈፃፀም ሲታይ መልካም አስተዳደርን ማስፈን የሞት ሽረት ጉዳይ ተደርጎ በመያዙ የመልካም አስተዳደር ችግሮችም መፈታት ጀምረዋል። በቀሪዎቹ ጊዜም ኦዲትን የመልካም አስተዳደር መፍቻ መሳሪያ አድርጎ ለመጠቀም ርብርብ በመደረግ ላይ ይገኛል። በየደረጃው የሚገኙ የመንግስት ተቋማትና የልማት ድርጅቶች የሚመደብላቸውን ሀብት አጠቃቀም ግልፅኝነትና ተጠያቂነትን ባረጋገጠ መልኩ የመልካም አስተዳደር ችግርን በሚፈታ ሁኔታ ህጋዊ አሰራሮችን መሰረት አድርገው መፈፀም ይኖርባቸዋል። የአማራ ዋና ኦዲተር መ/ቤትም ይህንን ተግባር በዋና ተልዕኮነት በመያዝ የተቋማት ሀብት አጠቃቀም ከብክነትና ከምዝብራ የፀዳ መሆኑን የማረጋገጥ ስራ እየሰራ ይገኛል። የምንሰጠው የኦዲት አገልግሎት የሀብት ብክነትንና ምዝብራን ከመከላከልም ባሻገር የተቋማት ውጤታማነት እንዲጨምርና የፋይናንስ ግልጽ አሰራርና ተጠያቂነት እንዲሰፍን የበኩሉን ሚና እየተወጣ ይገኛል።

ይህንንም በማሳካት የመንግስት መ/ቤቶችና የልማት ተቋማት የሀብት አጠቃቀምና ምዝብራን በመከላከል የኦዲት ግኝቶችና እርምጃ አወሳሰድ መሰረት በማድረግ በየደረጃው የሚገኙ የወረዳ፣የዞንና የክልል የመንግስት ተቋማትን በውድድር መንፈስ በማበረታታት የፀረ-ኪራይ ሰብሳቢነት ትግሉን የማጠናከር ስራ ተሰርቷል። ወደፊትም ይኸው ተጠናክሮ ይቀጥላል። በሁለተኛው ዕድገትና ትራንስፎርሜሽን የመጀመሪያው በጀት ዓመት 9 ወራት ለ222 መ/ቤቶች የፋይናንስ ህጋዊነት ኦዲት አገልግሎት በመስጠት ተቋማት በሀብት አስተዳደራቸው ላይ በተገኙ ግድፈቶችና ግኝቶች ላይ የእርምጃ እርምጃ እንዲወስዱ በማድረግ የሀብት አስተዳደር ስርዓታቸው እንዲጠናከርና ጤናማ የሂሳብ

መግለጫዎች እንዲዘጋጁ ጥረቶች ተደርገዋል። ይህም የፋይናንስ ውጤታማነት ከመጨመሩም ባሻገር አዲት ኪራይ ሰብሳቢነትን ለመዋጋትና መልካም አስተዳደርን ለማስፈን አዎንታዊ አስተዋጾ እያበረከተ መሆኑን ያመለክታል። የመንግስት መ/ቤቶችና የልማት ድርጅቶች የመልካም አስተዳደር ችግሮች አንዱ ምንጭ ሆኖ ያለው በተመደበላቸው ሀብት ተግባራቸውን ኢኮኖሚያዊ በሆነ መንገድ፤ በብቃትና በውጤታማነት አለመፈጸም ስለሆነ ይህን ችግር ለመፍታትና መልካም አስተዳደርን ለማስፈን ላለፉት 12 አመታት የክዋኔና አካባቢ ጥበቃ አዲት በማድረግ በመንግስት ተቋማት የተመዘገቡ ውጤቶች ህግን የተከተሉ፤ ኢኮኖሚያዊ በሆነ መንገድ የተፈጸሙና ከተቀመጠላቸው ግብ አንጻር አላማቻውን ያሳካ ስለመሆኑ በአዲት በማረጋገጥ ውጤታማነታቸው እንዲጠናከር፤ ውስንነቶቻቸው ደግሞ እንዲሻሻሉ የሚያግዙ የአዲት አገልግሎቶች (ማሻሻያ አስተያየቶች) ተሰጥተዋል።

ከዚህ ጎን ለጎንም በመንግስት መ/ቤቶችና በልማት ተቋማት ላይ በተደረጉ የአዲት ስራዎች የተገኙ ግኝቶች ላይ የእርምጃ እርምጃ እንደሚወሰድባቸው በየደረጃው ከሚገኙት መ/ቤቶች እንዲሁም ከባለድርሻ አካላት (በየደረጃው ከሚገኙ የህዝብ ምክር ቤቶችና የፍትህ አካላት) ጋር ያለውን ቅንጅታዊ አሰራር እንዲሻሻልና አቅም እንዲፈጠር ጥረት በማድረግ ላይ እንገኛለን።

ፋይዳ ያለው የአዲት አገልግሎት በመስጠት መልካም አስተዳደር የማስፈን ትግሉን ለመደገፍ አዲት ችግር ፈች መሆኑ በሀብረተሰቡ ዘንድ እንዲታወቅ የግንዛቤ ፈጠራ ስራዎች በአዲት ኮሙኒኬሽን የትኩረት አቅጣጫ መሠረት እየተሰሩ ይገኛሉ። ከእዚህ አንጻር በአዲት ሚና ግንዛቤው የዳበረ ሀብረተሰብ ለመፍጠርና የፋይናንስ ግልጽ አሰራርና ተጠያቂነት እንዲሰፍን የሚረዱ ዘርፈ ብዙ ተግባራት እየተከናወኑ ይገኛሉ።

በአጠቃላይ መ/ቤቱ ከተቋቋመበት ከ1986 ዓ/ም ጀምሮ አዲት የመልካም አስተዳደር ችግሮችን ለመፍታት የበኩሉን ድርሻ ለመወጣት ጥረት እያደረገ ይገኛል። ከዚህ በመነሳት አዲቱ ብክነትን በመከላከልና በማጋለጥ የመንግስት ሀብትና ንብረት ለታለመለት ዓላማ እንዲውል ሙያዊ አስተያየት በመስጠት በቀጥታ የመልካም አስተዳደር ችግሮችን በመዋጋት የፋይናንስ ግልጽ አሰራርና ተጠያቂነት እንዲሰፍን እያደረገ መሆኑን መረዳት ይቻላል። ለወደፊቱም መልካም አስተዳደር እንዲሰፍን የክልሉ ተቋማት ከተሰጣቸው ተልዕኮ አንጻር የተለያዩ የአዲት ዓይነቶችን በመጠቀም ውጤታማነታቸውን በመመዘን የማሻሻያ ሃሳቦችን ለመስጠት የምናደርገው እንቅስቃሴ ከተመርማሪ ተቋማት፣ ከባለድርሻ አካላትና ከሀብረተሰቡ ትልቅ የስራ ትብብርና ድጋፍ የሚፈለግ በመሆኑ ይህም ተግባራዊ እንዲሆን ጥሪዬን እያስተላለፍኩ የመ/ቤቱ መላ ሠራተኞችና የስራ አመራሩ የተጀመረውን የፀረ-ኪራይ ሰብሳቢነት ትግል አጠናክሮ እንዲቀጥል አሳስባለሁ። አመሰግናለሁ።

በ2006/2007 በጀት ዓመት የተከናወኑ የክፍያና ክትትል ኦዲት ሪፖርቶች ለአማራ ብሔራዊ ክልል ምክር ቤት ቀረበ።

በአማራ ብሔራዊ ክልል ሕገ-መንግስት አንቀጽ 116(2) እና የዋና ኦዲተር መ/ቤት እንደገና ማቋቋሚያ፣ ማደራጃ ስልጣንና ተግባራት መወሰኛ አዋጅ ቁጥር 186/2003 አንቀጽ 6 (2) (ሐ) እና አንቀጽ 10(2) ለአብዛኛው ዋና ኦዲተር መ/ቤት በተሰጠው ስልጣን መሰረት የተከናወኑ ተግባራትን የሚገልፅ አጭር ሪፖርት ዋና ኦዲተሩ ለተከበረው ም/ቤት እንደሚያቀርብ የሚደነግግ በመሆኑ በ2006/2007 ዓ.ም ካከናወናቸው መ/ቤቶች መካከል የ4 መ/ቤቶች የመደበኛ ክፍያ ኦዲት እና የ4 መ/ቤቶች የክፍያ ክትትል ኦዲት ሪፖርት ለምክር ቤት ከቀረበው ሪፖርት በከፊል ተወስዶ (ዋና ዋና ጉዳዮች) እንደሚከተለው ቀርቦል።

መደበኛ የክፍያና አካባቢ ጥበቃ ኦዲት

በዚህ መደበኛ የክፍያ ኦዲት ሪፖርት የአብዛኛው ውሃ ሃብት ልማት ቢሮ፣ የአብዛኛው ገጠር ኢነጂነሪና ማዕድን ሃብት ልማት ማስፋፊያ ኤጀንሲ፣ የአብዛኛው ኅብረት ሥራ ማኅበራት ማስ/ኤጀንሲና የደቡብ ወሎ ዞን ግብርና መምሪያ ሪፖርቶች በቅደም ተከተል ቀርቦል።

1. የአብዛኛው ውሃ ሃብት ልማት ቢሮ፣

የክፍያ ኦዲቱ የአብዛኛው ውሃ ሃብት ልማት ቢሮን ከ2002-2006 ዓ.ም አጋማሽ ባለው ጊዜ ያለውን የስራ አፈፃፀም ይሸፍናል። ለዚህም ቢሮው ከሚያከናውናቸው ተግባራት አንዱ ማለትም “የንጹህ መጠጥ ውሃ ግንባታና የውሃ አቅርቦት” በክልሉ ምን እንደሚመስል ኦዲቱ አሳይቷል።

1.1 መጠጥ ውሃ ግንባታዎች በጥናት፣ በዲዛይንና በተያዘው ውል መሠረት መጠናቀቃቸውን ለማረጋገጥ ኦዲት ሲደረግ፤

- በቢሮ፣ በመምሪያዎችና በወረዳዎች የሚከናወኑ የንጹህ መጠጥ ውሃ ግንባታዎች ጥናት፣ ዲዛይንና የስራ ዝርዝር ነባራዊ ሁኔታዎችን መሰረት አድርገው የማይዘጋጁበትና የማይከለሱበት ሁኔታ በመኖሩ የጥልቅ ጉድጓዶች ቆፋሮ መምከን፣ የዲዛይንና የሥራ ዝርዝሮች አለመጣጣምና ለተጨማሪ ስራዎችና ተያያዥ ወጪዎች መዳረግ የመሳሰሉ ችግሮች እንዲያጋጥሙ እያደረገ መሆኑ ተረጋግጧል።
- የንጹህ መጠጥ ውሃ ተቋማት ግንባታዎች የጸደቀውንና ውል የተያዘበትን ዲዛይንና የስራ ዝርዝር መሰረት አድርገው በጥራት መከናወናቸውን ለማረጋገጥ በኦዲት ሲታዩ ብዙ ግንባታዎች የጥራት ችግር ያለባቸው መሆኑ በኦዲት ወቅት የተስተዋሉ ናቸው። የንጹህ መጠጥ ውሃ አቅርቦት ፕሮጀክቶች በተያዘላቸው በጀትና ጊዜ አለመጠናቀቅ ፣ በቢሮው የሚመሩ የውሃ ግንባታዎች ለተጨማሪ ወጪ የተጋለጡ መሆናቸው።

1.2. የክልሉ ነዋሪ ፍትሃዊ በሆነ መንገድ ከብክነትና ከብክለት የፀዳ የመጠጥ ውሃ ተጠቃሚ መሆኑን ለማረጋገጥ አንፃር፤ የክልሉ ነዋሪ ፍትሃዊ በሆነ መንገድ ንጹህ የመጠጥ ውሃ ተጠቃሚ ስለመሆኑ ለማረጋገጥ ኦዲት ሲደረግ ቢሮው ከ2003-2007 የ5 ዓመት ስትራቴጅክ ዕቅድ አንፃር ሲታይ በ2005

መጨረሻ በገጠር 90% እና በከተማ 98% ሊያደርስ ያቀደ ቢሆንም በ15 የተለያዩ የሠ/ወሎና የምስ/ጎጃም ወረዳዎች በ2005 መጨረሻ አማካኝ የውሃ ሽፋን በገጠር 67.14%፣ በከተማ ሽፋን 74% ብቻ መሆኑ፤

- በአዲስ የሚገነቡ ተቋማት ከነችግራቸውም ቢሆን እንዲጠበቁ አለማድረግ ፣ የተበላሹትን በወቅቱ አለመጠገንና በየበጀት ዓመቱ ከሚገነቡት ተቋማት ይልቅ የሚበላሹና በቂ ውሃ የማይሰጡት የሚበዙ መሆኑን በተመለከተ ፡- ከ2003-2007 የ5 ዓመት ስትራቴጂክ ዕቅድ አገልግሎት የማይሰጡ የገጠር የወ.ሀ ተቋማትን የብልሽት መጠን ከ22% ወደ 15% ዝቅ ማድረግ እቅድ የተያዘ ቢሆንም እስከ 2005 (በ3 ዓመት) የቀነሰው 1% ብቻ መሆኑ፤
- ወደ ገንዘብ ሊቀየር የሚችልን ሐብት ተግባራዊ አለማድረግና የውሃ ብክነትን በሚመለከት፣ ለአብነት በወልዲያ ከተማ ውሃ አገ/ጽ/ቤት የጥር 2006 የንጹህ መጠጥ ውሃ ብክነት 26% ሲሆን፣ የአንድ ዲጅትና በላይ የቆጣሪ ንባብ ስህተት ያለባቸው ቆጣሪዎች ብዛት 214 እና የቆጣሪው ንባብ ለማወቅ ያስችገሩ 55 የውሃ ቆጣሪዎች መኖራቸው፣ ለረጅም ጊዜ በማገልገልና ደረጃውን ያልጠበቀ ስሪት በመሆናቸው አዘጋሚ ቆጣሪዎች በስራ ላይ መኖራቸው፣ ደንበኝነቱ የተቋረጠ ቆጣሪ በደንበኞች እጅ መቀመጡ ፣ ደንበኞች ቆጣሪ በግል ገዝተው ማስገባታቸው ተስተውሏል፡፡

1.3. ከውሃ ሐብት አያያዝና አጠቃቀም ውጤታማነት አንፃር፤

- የዕቅድ አፈፃፀም፣ የሐብት አያያዝና አጠቃቀም ውጤታማነትን ማረጋገጥ በተመለከተ፣ በክልሉ ውሃ ሐብት ልማት ቢሮ ያለው የንጹህ መጠጥ ውሃ ሽፋንና የተቋማት አጠቃላይ (መሠረታዊ) መረጃዎች በትክክል የክልሉን ነባራዊ ሁኔታ በማሳየት ረገድ ውስንነት አለባቸው፡፡ ለአብነት፡-በሠ/ወሎ እና በምስ/ጎጃም ዞኖች ለሚገኙ ሁሉም ወረዳዎች የህዝብ ብዛት፣ የውሃ ሽፋን መረጃ እንዲሰጡ በአዲት ወቅት የተጠየቁ የ6 ወረዳዎችን የውሃ ሽፋን አስመልክቶ ለከተማ በ0.5 ኪ.ሜ እና ለገጠር 1.5 ኪ.ሜ የውሃ ተደራሽነት ጉዳይ ላይ ምላሽ መስጠት አለመቻላቸው፣ በወረዳዎችና ከተማ አስተዳደር የንጹህ መጠጥ ውሃ ተደራሽነትና ተጠቃሚዎች ስሌት የሚሰላው ትክክለኛውን የህዝብ ብዛት መሠረት አድርጎ አለመሆኑና የፊዚካል የውሃ ጥራት ቁጥጥር በቤተ ሙከራ (ላቦራቶሪ) መሰራት ሲገባው በስሜት ህዋሳት ላይ ብቻ የተመሰረተ መሆኑ የሚጠቀሱ ናቸው፡፡

2. የአብክመ ገጠር ኢነርጂና ማዕድን ሃብት ልማት ማስፋፊያ ኤጀንሲ፤

የክዋኔ ኦዲቱ የክልሉ ገጠር ኢነርጂና ማዕድን ሐብት ልማት ማስፋፊያ ኤጀንሲ ከ2002-2006 ዓ.ም ያለውን የስራ አፈፃፀም የሚሸፍን ሲሆን ኤጀንሲው በህግ ከተሰጡት ኃላፊነቶች መካካል “የገጠር ኢነርጂና ማዕድን ሐብት እንቅስቃሴን” የትኩረት አቅጣጫን ማዕከል ያደረጉ የክዋኔ ኦዲቱ አይቶታል፡፡

2.1. በክልሉ ያለ ማዕድንና በዘርፉ የሚንቀሳቀሱ አካላትን በተመለከተ፣ በክልሉ ያለው የማዕድን ዓይነት፣ የሚገኝበት ቦታ፣ መጠንና የሚሸፍነው የቦታ ይዘትን እንዲሁም በክልሉ ውስጥ ማዕድን

የሚያመርቱ አካላት የያዙት የቦታ መጠን፣ በየጊዜው እያመረቱ ያሉት የማዕድን መጠንና ከማዕድን ምርት ስራው ጋር ተያይዞ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በሚወስዱት ውል ላይ ያለባቸውን የውል ግዴታ (የፍቃድ ማሳደሻና በቦታው ላይ የቆይታ ጊዜ) የሚያሳይ መረጃ በዳታ ቤዝ ተዘጋጅቶ እንዲያዘ የሚጠበቅ ቢሆንም በአዲት ወቅት ይህንኑ ለማረጋገጥ ከክልል እስከ ዞንና ወረዳዎች ተንቀሳቅሶ መረጃ ለማግኘት ሲሞክር ተጠናክሮ የተያዘ መረጃ የሌለ መሆኑን ለማረጋገጥ ተችሏል።

2.2. የአካባቢ ጥበቃና ማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ጥናትን በሚመለከት

- በአነስተኛ ደረጃ ማዕድን ለማምረት ጥያቄ የሚያቀርቡ አካላት አግባብ ካለው አካል የአካባቢያዊና ማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ጥናት እንዲዘጋጅ አድርገው ማቅረብና የጥናቱ ተግባራዊነት ላይ ክትትልና ቁጥጥር መደረግ ያለበት ቢሆንም ከዚህ ጋር ተያይዞ ከኤጀንሲው በአነስተኛ ደረጃ ፍቃድ ወስደው እየሰሩ ካሉና ከኤጀንሲው መረጃ ከተወሰደባቸው ብዛት 160 ውስጥ 76(47.5%) የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ መረጃ ያላቀረቡ መሆኑ፤

2.3. ማዕድን ለማምረት ፍቃድ የወሰዱ ድርጅቶችና ግለሰቦች በተገቢው ወቅት ስራ የሚጀምሩና የምርትና የቴክኒክ ሪፖርት የሚያቀርቡ መሆኑን በተመለከተ፤

- ማዕድን ለማምረት ፈቃድ የወሰዱ ድርጅቶችና ግለሰቦች በተገቢው ወቅት ስራ መጀመር እንዲሁም ወደ ስራ የገቡ በየሩብ ዓመቱ የምርትና የቴክኒክ ግምገማ ሪፖርት ማቅረብ የሚጠበቅባቸው ቢሆንም የአነስተኛ ደረጃ ፈቃድ ካወጡት ውስጥ 28 የሚሆኑት ሊጀምሩ በሚገባቸው ጊዜ ሳይጀምሩ ጊዜው ያለፈባቸውና እስከ አዲቱ ማጠናቀቂያ ድረስ ያልጀመሩ ከመሆኑም በተጨማሪ ስራ ከጀመሩት ውስጥ 30 የሚሆኑት በየሩብ ዓመቱ የምርትና የቴክኒክ ግምገማ ሪፖርት አቅርበው የማያውቁና ሌሎች 80 የሚሆኑት ደግሞ ማቅረብ ካለባቸው በከፊል ብቻ ያቀረቡ መሆኑን ለመገንዘብ ተችሏል።

2.4. መንግስትና ህዝብ ከማዕድን ዘርፉ ተገቢውን የገንዘብ ጥቅም እያገኙ መሆኑን በሚመለከት፤

- በክልሉ ውስጥ ማዕድን በማምረት ስራ ከተሰማሩ አካላት የክልሉ መንግስት ህዝብ ተገቢውን ገቢ (ከሮያሊቲ ፣ ከመሬት ኪራይ፣ ፍቃድ ከመስጠትና ከማደስ አገልግሎት) ጥቅም ማግኘት የሚገባው ሲሆን በክልሉ ውስጥ ካሉ ዞኖች በሰሜን ሸዋ፣ በሰሜን ጎንደርና በደቡብ ወሎ ሰፋፊ ዞኖች በመገኘት የተወሰኑ ወረዳዎችና ከተማ አስተዳደሮች ላይ የማዕድን ፈቃድ ወስደው እያመረቱ ያሉ ግለሰቦችና ማህበራት የሚጠበቅባቸውን ክፍያ እየከፈሉ ስለመሆኑ በአዲት ሲጣራ ማዕድን አምርተው በመሸጥ ላይ ያሉ ግለሰቦችና ማህበራት ከማዕድን ሽያጭ ገቢ ላይ 3% የሮያሊቲ ክፍያ፣ ለወረዳ /ከተማ አስተዳደር ወይም ለኤጀንሲው በመቅረብ ገቢ እንዲያደርጉ የሚጠበቅ ሲሆን ከ2002-2005 ዓ.ም ባለው ጊዜ ውስጥ የተወሰኑ ግለሰቦችና ማህበራት የከፈሉት ሮያሊቲ መጠን የንግድ ትርፍ ግብር ከተሰላበት ዓመታዊ ጠቅላላ ገቢ (ግብሩን ከከፈሉበት ተቋም መረጃ በመውሰድ) ከ2-3 ዞኖች ብቻ ተጠቃሎ በአዲት ሲታይ በሰሜን ሸዋ፣ ደቡብ ወሎና ሰሜን ጎንደር ዞኖች የሚገኙ ብዛት 143 ከሆኑ ባህላዊ አምራቾች ብር

526,237.02 (86%) እና በሰሜን ሸዋና ሰሜን ጎንደር ዞኖች ብቻ ብዛት 27 ከሆኑ አነስተኛ ደረጃ አምራቾች ብር 440,542.28 (84.8%) በድምሩ ብር 966,779.30 መሰብሰብ ከነበረበት መጠን 85.58% የሮያሊቲ ገቢ እንዳልተሰበሰበ በአዲት ተረጋግጧል።

2.5. በህገ-ወጥ ማዕድን የማምረትና ማዘዋወር ስራ ላይ ያለውን ክትትልና ቁጥጥር በተመለከተ፤

- በክልሉ ውስጥ በህገ-ወጥ መንገድ ማዕድን ማምረትና ማዘዋወር እንዲቀንስ የሚያደርግ የክትትልና ቁጥጥር ስርዓትን ዘርግቶ ተግባራዊ የማድረግ ሁኔታው በአዲት ሲታይ አጥጋቢ አለመሆኑን የሚያሳዩ ግኝቶች ውስጥ በ2005 ዓ.ም የኤጀንሲው ባለሙያዎች በምዕራብ አማራ አካባቢ ባደረጉት የቁጥጥር ስራ የድንጋይ መፍጫ ክሬሽሮችን በህገ ወጥ መንገድ እየተጠቀሙ ያሉ ድርጅቶችን ዝርዝር ሪፖርት ያደረጉ ሲሆን በደቡብ ጎንደር ብዛታቸው 10፣ በምስራቅ ጎጃም 14፣ በምዕራብ ጎጃም 16ና በሰሜን ጎንደር 30 በድምሩ ብዛታቸው 70 በህገ ወጥነት በስራ ላይ የተገኙ መሆኑ፤ የማዕድን ክትትልና ቁጥጥር ግብረ-ሀይል ሁኔታ ሲታይ በአንዳንድ ወረዳዎች ያልተቋቋመ ፣ በተወሰኑት የተቋቋመ ቢሆንም በሚሰሩት ስራ ዙሪያ ስልጠና ያልወሰዱና ሊሰሩ የሚገባቸውን ስራዎች በተደራጀ መልኩ በዕቅድ ይዞ ችግር ፈቺ የሆነ ስራ ያልተሰራ መሆኑ፤

2.6. የሶላር ኢነርጂ ቴክኖሎጂዎችና ባዬጋዝ በተፈለገው አግባብ ጥቅም ላይ እየዋሉ ስለመሆኑ፤

- በክልሉ ውስጥ እንዲሰራጩ የሚቀርቡ የሶላር ኢነርጂ ቴክኖሎጂዎች በወቅቱ መሠራጨትና በክልሉ እንዲገነቡ የታቀዱ የባዬጋዝ ቴክኖሎጂዎች በተቀመጠላቸው ጊዜ ውስጥ ተገንብተው አገልግሎት ስለመስጠታቸው ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ ከ2003 -2006 ዓ.ም ምን ያክል ባዬጋዝ ኢነርጂ እንደቀረበና ምን ያክሉ አገልግሎት እየሰጠ ስለመሆኑ ከኤጀንሲው የተወሰደ መረጃ የሚያሳየው ብዛት 1961 ሲሆን ሁሉም አገልግሎት የሚሰጡ እንደሆነ የተገለጸ ቢሆንም በአዲት ወቅት በተደረገ የአካል ምልክታ በሊቦ ከምክም ወረዳ ብዛት 5 (በወረዳው ካለው 12.8%)፣ በደቡብ ወሎ ዞን ውስጥ በደሴ ከተማ ብዛት 3 (በከተማው ካለው 75%) እና ደሴ ዙሪያ ወረዳ ደግሞ ብዛት 1 በአካል የተገኘ ሲሆን በተለያዩ ችግሮች ምክንያት አገልግሎት እየሰጡ አለመሆኑ፤

2.7. የተሻሻሉ ማገዶ ቆጣቢ ምድጃዎች ጥቅም ላይ የማዋል ስራን በተመለከተ፤

- በክልሉ ውስጥ ያሉ የተሻሻሉ ምድጃዎችን ጥቅም ላይ የማዋል ስራ በዕቅድ በተያዘው መሠረት አፈፃፀሙ አጥጋቢ ካለመሆኑም በላይ ከጊዜ ጊዜ እየቀነሰ የመጣበት ሁኔታ መታየቱ፤ ከ2004-2006 ግማሽ ዓመት የተመረቱ የተሻሻሉ ማገዶ ቆጣቢ ምድጃዎችን የማሰራጨት ስራ ዕቅድ ክንወን አፈጻጸም ሲታይ በ2004 በጀት ዓመት 102,312 ታቅዶ ስርጭቱ 90,747 (88.69%)፣ በ2005 በጀት ዓመት 187,066 ታቅዶ ስርጭቱ 94,742 (50.65%) እና በ2006 በጀት ዓመት 184,225 ታቅዶ ስርጭቱ 70,336 (38.17%) መሆኑ፤

2.8. ለጃትሮፋ ተክል ምቹ የሆኑ አካባቢዎች ተለይተው ምርት እንዲያመርቱ የተደረገና ምቹ የገበያ ሁኔታ ያለ ስለመሆኑ፤

- ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር አስፈላጊውን ቅንጅታዊ አሰራር በመዘርጋት በክልሉ ውስጥ ለጃትሮፋ ተክል ምቹ የሆኑ አካባቢዎች ተለይተው ምርት እንዲያመርቱ መደረግና ምቹ የገበያ ሁኔታ መፈጠርን በተመለከተ በዘርፉ ያለው እንቅስቃሴ ሲታይ በሰሜን ጎንደር ዞን ምንም ቦታ ያልተለየ መሆኑና በደቡብ ወሎ ዞን በቃሉና በሌሎች ቆላማ ወረዳዎች ማምረት እንዲሟቻል ቢለይም የማስፋፋት ስራ እንቅስቃሴው ደካማ መሆኑ ተስተውሏል።

3. የአብክመ ኅብረት ሥራ ማህበራት ማስ/ኤጀንሲ፤

የክዋኔ ኦዲቱ የክልሉን ኅብረት ሥራ ማህበራት ማስፋፊያ ኤጀንሲ ከ2001-2006 በጀት ዓመታት ያለውን የሥራ እንቅስቃሴና የአፈፃፀም ሁኔታ የሚሸፍን ነው። ኤጀንሲው በዋናነት የኅብረት ሥራ ማህበራት እንዲጠናከሩ፣ የሃብትና ሒሳብ አያያዝ ስርዓታቸው እንዲሻሻል ክትትልና ድጋፍ ከማድረግ ሚናው አንፃር 2 የትኩረት አቅጣጫዎች ማለትም “ኅ/ስራ ማህበራትና አባላት በኢንዱስትሪ ምርቶች፣ በግብርና ምርቶች /ግብዓቶች /መገልገያዎች እና በልዩ ልዩ አገልግሎቶች ግዥና ሽያጭ ኢኮኖሚያዊ ፣ ቀልጣፋ እና ስኬታማ ስለመሆናቸው” እንዲሁም “ከብክነትና ምዝብራ የጸዳ የሀብት አስተዳደር፣ አያያዝና ቁጥጥር ስርዓት እንዲኖራቸው የኅ/ስ/ማህበራትና አባላት በኢንዱስትሪ፣ በግብርና ምርቶች /ግብዓቶች፣ አገልግሎቶች ግዥና ሽያጭ ኢኮኖሚያዊ፣ ቀልጣፋ እና ስኬታማ ስለመሆናቸው፤

3.1. የኢንዱስትሪ ሽቀጣ ሽቀጥና የግብርና ምርቶች ግዥና ሽያጭን በሚመለከት፤

- የኢንዱስትሪ ሽቀጣ ሽቀጥና የግብርና ምርቶች ግዥና ሽያጭ በወቅቱ የሚፈጸም፣ በጥንቃቄ የሚያዘና ለብክነት ያልተዳረጉ መሆኑን ማረጋገጥ በተመለከተ በተደረገ ኦዲት፣ በሰ/ጎንደር ዞን በጸሀይ ሁለ/የገበ/ኅ/ስራ ማህበር ዩንዮን በ2003 ዓ.ም ደረጃ 5 የሆነ 101.75 ኩ/ል ቡና በመተማ ጉምሩክ ጣቢያ ከአንድ የቡና አስመጫና ላኪ በብር 753,414.33 ጥራቱ ሳይረጋገጥ የገዛ ሲሆን ቡናው ሊሸጥ ስላልቻለ በመጋዘን ውስጥ ለብልሽት ተጋልጦ የሚገኝና ከተገዛበት ዋጋ በታች እንኳን ለመሸጥ በተለያዩ ጊዜ በዩንዮን ቦርድና ሽያጭ ኮሚቴ የተወሰነ ቢሆንም የሚገዛው አለማግኘቱ ፣ በሰላም ዩኒዩን ከ2001 2004 ዓ.ም ድረስ በመጋዘን የቆዩ 151.82 ኩ/ል የተበላሹ የሰብል ምርቶች እና 54 ኩ/ል ስኳር በድምሩ 205.82 ኩ/ል እስከ መጋቢት /2005 ዓ.ም ድረስ እርምጃ ሳይወሰድባቸው መገኘቱ፤

3.2. በአባላት ፍላጎት ላይ የተመሰረተ የግብርና ምርት፣ ግብዓትና መገልገያ ግዥን በሚመለከት፤

- የግብርና ምርት ግብዓቶችና መገልገያዎች ግዥ በማህበራትና በአባላት ፍላጎት መሰረት የሚቀርብና የሚሰራጭ መሆኑ በኦዲት ሲረጋገጥ፣ በሰ/ጎንደር ዞን በመተማ ሁለ/የገበ/ኅ/ስራ ማህበራት ዩንዮን መንግስት በ2003/04 የምርት ዘመን ምርታማነትን ለመጨመር ሲል በዩንዮን በኩል እንዲሰራጭ

የላከው በድምሩ 3,507.5 ኩ/ል ማዳበሪያ (ዳፕ 2,115 ኩ/ል፣ ዩሪያ 1,392.5 ኩ/ል) ሳይሰራጭ በመጋዘን ውስጥ እስከ የካቲት 2004 ዓ.ም ድረስ በመቆየቱ ዩንዮን ለመጋዘን ኪራይ፣ ለ2 የጥበቃ ስራተኞች ደመወዝና ለማንጓጓዣ በድምሩ ብር 236,572.50 የተከፈለ ሲሆን ወጭው ለዩንዮን ስለመተካቱ ማረጋገጫ አለመገኘቱ ፣ የምዕራብ አርማጭሆ ወረዳ አስተዳደር የጎደቤ መሰረታዊ ሁለ/የገ/ጎ/ስራ ማህበር ለማሰራጨት በዕቅድ ያልያዘውን ማዳበሪያ የመጋዘን ኪራይ እንደሚከፍልለት ተገልጾለት የተረከበ ሲሆን ማህበሩ ለመጋዘን ኪራይ ቅድሚያ ከከፈለው ገንዘብ ውስጥ ብር 39,000.00 ከወረዳው አስ/ጽ/ቤት ያልተተካለት መሆኑ፤

- የፀዳ የገበሬዎች ሁለገብ የጎ/ስራ ማህበር በአዲት ወቅት በአካል ሲታዩ በተለያዩ ምክንያት ተበላሽተው ሳይሰራጩና እርምጃ ሳይወሰድባቸው ከ3-8 ዓመትና በላይ በመጋዘን ተቀምጠው የሚገኙ 201.5 ኩ/ል የበቆሎ ምርጥ ዘርና 28 ኩ/ል ማዳበሪያ መገኘቱ፤

3.3. የብድር አሰጣጥ የውል ማስረጃ አያያዝና የብድር አመላለስን በሚመለከት፤

- በብድር ውል የጊዜ ገደብ መሰረት ውዝፍ ብድር ስለመመለሱና የብድር ማስረጃ አያያዝና አጠባበቅን በተመለከተ አዲት ሲደረግ፡- በክልል ደረጃ ሲጠቃለል በክልሉ ለሚገኙ ለተለያዩ ማህበራት በ6 የተለያዩ የብድር ዓይነቶች የግብርና ግብዓት ብድር ተሰጥቶ እስከ ሃምሌ 05/2005 ዓ.ም ድረስ ያልተመለሰ የግብዓት ብድር ብር 2,351,509,563.48 ውዝፍ መኖሩ፣ በሰሜን ጎንደር ፣ ደቡብ ወሎ፣ ሰሜን ወሎ እና ሰሜን ሸዋ ዞኖች በሚገኙ የተለያዩ ወረዳዎችና ማኅበራት እንደ ቅደም ተከተላቸው ብር 36,215,313.41፣ ብር 698,172,235.02፣ ብር 373,924,566.02 እና ብር 324,712,278.73 አዲቱ እስከተጠናቀቀበት ጊዜ ድረስ ያልተመለሰ የግብዓት ብድር መገኘቱ በአዲት ተረጋግጧል፡፡

3.4. የማህበራት የሒሳብ አያያዝና የፋይናንስ ሥርዓትን በሚመለከት፤

በማህበራት የሒሳብ አያያዝ ስርዓት መርህ መሰረት መሰራቱን ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፤

- የወገራ ወረዳ የኮሶዬ ሁለ/የገበ/ሁለ/ማህበር ገ/ያዥ በ2003/04 ምርት ዘመን ለቢራ ገብስ ግዥ የስራ ማስኬጃ ከጸሀይ ሁለ/የገበ/ህ/ስ/ማ/ዩንዮን በድምሩ ብር 14,821.62 ወጭ አድርገው የወሰዱ ሲሆን ለማህበሩ ገቢ ያላደረጉና የት እንደደረሰ የማይታወቅ መሆኑ፤

3.5. የሐብት ብክነት፣ በአዲት ሪፖርት ላይ እርምጃ አወሳሰድና ተጠያቂነትን በሚመለከት፤

- በማህበራቱ የሀብት ብክነት የተፈጸመባቸው ልዩ ልዩ ግኝቶች እንዲረጋገጡና በማህበራት አዲተሮች የተገኘ ጉድለት በወቅቱ እንዲሰበሰብ፣ አጥፊዎችም በህግ እንዲጠየቁ የተቀናጀ ስራ መሰራቱ ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ በመንግስት የበጀት ድጎማ በሀገር ደረጃ የተከሰተውን የገበያ አለመረጋጋት ለመከላከል በለገሂዳ ወረዳ ንግድና ትራንስፖርት ጽ/ቤት በተወሰነላቸው መሰረት ለ3 ጎ/ስ/ማኅበራት የተላከው በድምሩ 74 ኩ/ል በወቅቱ አማካኝ የጅምላ መሸጫ ዋጋ ብር 104,729.05 ስኳር ለማህበራቱ ያልደረሰና ለህዝብ ያልተሰራጨ መሆኑ፤

- ከሀምሌ/2001 ዓ.ም ጀምሮ ኤጀንሲው በማንኛውም ሁኔታ የኅ/ስራ ማህበራት ሀብት ለብክነት፣ ለፍላጎት ለክብደት መቀነስ ማካካሻ የሚሆን ሂሳብ በማንኛውም ማህበር በኩል በሂሳብ እንዳይያዝ ያስተላለፈውን መመሪያ ወደጎን በመተው/ችላ በማለት ለጉድለት ማካካሻ በሚል የተያዘ ሂሳብ በድምሩ ብር 109,317.40 ፣ (314.05 ኩ/ል) የሆነ የተለያዩ ሸቀጦችና የሰብል ምርቶች መገኘታቸው፤

4. የደቡብ ወሎ ዞን ግብርና መምሪያ፤

- የክዋኔ አዲቱ የደቡብ ወሎ ዞን ግብርና መምሪያን ከ2001-2006 ዓ.ም ያለውን አፈፃፀም የሚሸፍን ነው። ከመምሪያው ተግባርና ኃላፊነት አንጻር “የግብርና ግብዓት አቅርቦትና ስርጭት ”በአዲት አቅጣጫነትና የአዲት ጭብጦች ተለይተው የክዋኔ አዲቱ ተከናውኗል።

4.1. የግብርና ግብዓት አቅርቦት ፣ ስርጭትና አጠቃቀምን በተመለከተ፤

- የግብርና ግብዓቶች ከመቅረባቸውና ከመሰራጨታቸው በፊት የተጠቃሚውን ፍላጎት መሰረት ያደረገ ዕቅድ ተዘጋጅቶና ተስማሚነታቸው በጥናትና ሙከራ እየተረጋገጠ ጥራታቸው ተጠብቆ የሚቀርቡ ስለመሆኑ ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ በግብዓት አቅርቦትና ስርጭት መመሪያ ላይ እንደተመለከተው ክልል አቀፍ (የወረዳዎችን ያጠቃለለ) የግብዓት ፍላጎት ለግብርና ቢሮ የፍላጎት ማሳወቂያ ጊዜ ከምርት ዘመኑ ዓመት በፊት እስከ የካቲት 9 ቀን ሆኖ እያለ የ2004/2005 ምርት ዘመን በግንቦት ፣ በሰኔና በሐምሌ ወራት በድምሩ 12,562.50 ኩንታል የስንዴ ዘር፣ 3,550 ኩንታል የጤፍ ዘር፣ 35 ኩንታል የማሽላና የብቆሎ ዝርያዎች እና 918.75 ኩንታል ማዳበሪያ የፍላጎት ጥያቄ ከመምሪያው ለክልል ግብርና ቢሮ መቅረቡ፤
- በህገ-ወጥ መንገድ የግብርና ግብዓት በማቅረብ የግብይት ስርዓቱን በሚያደናቅፉ አካላት ላይ ክትትልና ቁጥጥር በማድረግ ተገቢው እርምጃ ስለመወሰዱ አዲት ሲደረግ፣ ከደ/ወሎ ዞን ግብርና መምሪያ በሰነድ ማስረጃ ከተገኙና በናሙና ከተመረጡ የወረዳ አስተዳደርና የግብርና ጽ/ቤቶች ከቀረቡ መጠይቆች በተሰበሰበው መረጃ መሠረት በህገወጥ መንገድ የግብርና ግብዓት በማቅረብ የግብይት ስርዓቱን በሚያደናቅፉ አካላት ላይ በሚደረግ ቁጥጥርና ሲገኙም የሚወሰደው እርምጃ አጥጋቢ እንዳልሆነ ማረጋገጥ ተችሏል።
- በክልሉ መንግስት በጀት ዋስትና የሚሰጥ የግብርና ግብዓት ብድር በ1 ዓመት ጊዜ ውስጥ ካልተመለሰ ተባብሮ/ዎች/ዎቻቸው በህግ አስገዳጅነት እንዲከፍሉ ስለመደረጉ አዲት ሲደረግ፣ በ2003/2004 ዓ.ም በየወል የገ/ኅ/ስራ ማህበር ዩኒየን የስራ ክልል የተለያዩ 3 ወረዳዎች እራሱም ዩኒየን በየወል ዩኒየን በኩል እንዲሰራጭ የተደረገው የግብአት ሽያጭ ገንዘብ ተስብስቦ ለእራሱም እንዲገባ በተደረገው ስምምነት መሰረት ከ3ቱም ወረዳዎች ህዝብ ብር 4.5 ሚሊዮን ተስብስቦ ለእራሱም መግባት ሲገባው የወል ዩኒየን ለንግድ ስራ እያዋለው እንደሆነ የዞኑ ሀብረት ስራ ተጠሪ ጽ/ቤት ባደረገው ማጣራት የተረጋገጠ መሆኑ፤ በዞኑ ካሉ ወረዳዎች ከግብዓት አቅርቦት የስራ ሂደት በተገኘ መረጃ ከ7 የግብዓት

አይነቶች በየበጀት ዓመቱ (ከ2001/2002 -2005/2006 ምርት ዘመን) ያልተመለሰ ብድር በአጠቃላይ ብር 275,413,532.71 መሆኑ መረጋገጡ የሚሉት በአዲት ወቅት ተስተውለዋል።

- የግብርና ግብዓት ብድር አሰጣጥና አመላለስን ለመከታተልና ለመቆጣጠር የሚያስችል የተደራጀና ወጥነት ያለው የመረጃ አያያዝ ስለ መኖሩ ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ በዞን ባሉ ወረዳዎች ግብዓቱን የወሰደውን ተጠቃሚ ስም፣ የወሰደውን ግብዓት/ቴክኖሎጂ ዓይነት፣ የብድር መጠን ዝርዝር መረጃ አለመያዝ፣ ብድሩም ክትትል ተደርጎ እንዲመለስ አለማድረግ፣ በ2005/06 ምርት ዘመን የወል ዩኒቤን በየጊዜው ከመሰረታዊ ማህበራት ወደ ዩኒቤኑ የሚገባውን ገንዘብ በአግባቡ ያለመከታተል ያለመደጋገፍ፣ የባንክ አካውንቱ ውስጥ የገባውን ገንዘብ በትክክል ለክልል አጠቃሎ ያለማስተላለፍ ችግር እንዳለ መገለጹ፤
- ግብርና ቢሮና በተዋረድ ያሉ አካላት ከግብዓት አቅራቢና ከትራንስፖርት ድርጅቶች የሚመጡ ግብዓቶች ለጊዜው የሚቆይበት መጋዘን ማመቻቸቱን ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ የዞን መምሪያው መጋዘኖች በተለያዩ ዓመታት ገቢ በሆኑና ጥቅም ላይ ባልዋሉ ግብዓቶች በመያዛቸው አዲስ የሚመጡትን ተረክቦ ለጊዜው ለማስቀመጥ ችግር መፍጠሩ፣ ብዙዎች መጋዘኖች ለዘር ማከማቻነት ታስበው የተገነቡ ባለመሆናቸው የዘር ብልሽት መፍጠራቸው፣ በተሁለደሬና በለጋንቦ ወረዳ በቁጥር ከ100 በላይ የሚሆን ጅኦሜብሬን ተቀዳዶ በመጋዘን ውስጥና ውጭ መገኘቱ የሚሉት በአዲት ወቅት የተስተዋሉ ግኝቶች ናቸው።
- የግብርና ግብዓት አምራችና አቅራቢ ድርጅቶች የጥራት ችግር ያለበትን ግብዓት ካቀረቡ ለሚደርሰው ኪሳራ ተጠያቂ ስለመሆናቸው ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ በኩታበር ወረዳ ለተፈጥሮ ሃብት ልማት ስራ አገልግሎት የቀረበ ቁጥሩ ከ1000 በላይ የሆነ ጋቢዎን በጥራት ባለመሰራቱ ለተገዛበት አላማ ሳይውል ተቀምጦ የዛገ መሆኑ፣ በዞን መምሪያው መጋዘን ውስጥ ብዛቱ 15,308 ዋጋው ብር 2,495,204.00 የሆነ ቢቢኤም የጥራት ችግር ስላለበት ያልተሰራጨ እንዲሁም የአገር ውስጥ ፔዳል ፓንፕ ብዛቱ 64 የሆነ ዋጋው ብር 51,500.80 ከመጋዘን ውጭና ውስጥ ያለ አገልግሎት ተቀምጦ መገኘቱ፤

4.2. የተፈጥሮ ሀብት ልማት፣ ጥበቃና አጠቃቀምን በተመለከተ፤

- በተፈጥሮ ሀብት ልማት የተከናወኑ ተግባራት ትክክለኛ መረጃ የሚያዘላቸውና ወቅታዊ ሪፖርት የሚዘጋጅላቸው መሆኑን ለማረጋገጥ አዲት ሲደረግ፣ የተፋሰስ ጥናትና ልማት መረጃዎች በጠራ መልኩ ተሰብስበው ስለማይያዙ ችግሩን ለመቅረፍ ወጥና ታክሚነት ያለው መረጃ ሳይንሳዊ በሆነ አሰራር በዞን ብሎም በክልሉ እንዲኖር ለማስቻልና ውጤታማ ለማድረግ በሴፍትኔት በጀት ስለጂኦግራፊያዊ መረጃ ስርዓት (GIS) ሶፍትዌር አጠቃቀም በግንቦት ወር 2003 ዓ.ም ለ10 ቀናት ስልጠና የተሰጠ ቢሆንም የሰለጠኑት ባለሙያዎችም ሆኑ የወረዳ ኃላፊዎች ለዚህ ተግባር ተገቢውን ትኩረት ሰጥተው ተግባራዊ ሊያደርጉት አለመቻላቸው፤

በክዋኔና አካባቢ ጥበቃ ክትትል አዲት

በዚህ የክትትል አዲት ሪፖርት የደብረ-ታቦር ጠቅላላ ሆስፒታል፣ የደብረ-ማርቆስ መምህራን ትምህርት ኮሌጅ፣ የደብረ-ብርሐን የበግ ብዜትና ዝርያ ማሻሻያ ማዕከልና የሰቆጣ ዝናብ አጠር ግብርና ምርምር ማዕከል ሪፖርቶች በቀደም ተከተል ቀርበዋል።

1. የደብረ ታቦር ጠቅላላ ሆስፒታል ክትትል አዲት ሪፖርት

ቀደም ሲል የክዋኔ አዲት በተሰራበት ወቅት 13 የአዲት መገምገሚያ መስፈርቶችን ተጠቅመን የአዲት ማሻሻያ ሃሳብ ከሰጠንባቸው ውስጥ 3ቱ (23%) ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው፣ 7ቱ (54%) በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ሲሆን 3(23%) ሙሉ በሙሉ የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች ሆነው ተገተዋል።

1.1. ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች፣

ህሙማን በመጡበት ጊዜ ካርድ ስለማውጣታቸውና እንደአመጣጣቸው /እንደበሽታቸው ሁኔታ/ መስተናገዳቸውን በተመለከተ፣ ሙያዊ ስነ-ምግባራቸውን የማይጠብቁ ሠራተኞች መኖራቸውን በተመለከተ፣ የሆስፒታሉ የቦርድ አባላት የተጣለባቸውን ኃላፊነት መወጣታቸውን በሚመለከት ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው ናቸው።

1.2. በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች

ለድንገተኛ ህሙማንና ለወላድ ፈጣን አገልግሎት ስለመኖሩና ከእርግዝናና ወሊድ ጋር በተያያዘ የሚመጡ እናቶችን በተመለከተ፣ ሆስፒታሉ በደረጃው ሊሰጣቸው የሚገባውን አገልግሎት እየሰጠ መሆኑን በተመለከተ፣ የተሟላ የመድሃኒት፣ ኬሚካልና የህክምና መገልገያ መሣሪያዎች አቅርቦት መኖሩን በተመለከተ፣ የማያቋርጥ የመብራትና የውሃ አገልግሎት ስለመኖሩና ለደንበኞችና ሠራተኞች የተሟላ የመጻዳጃ አገልግሎት ስለመኖሩና ለተኝቶ ታካሚዎች ጥራቱን የጠበቀ የምግብና የመኝታ አገልግሎት እየተሰጠ መሆኑን በተመለከተ፣ ቅሬታዎችንና ጥቆማዎችን ለማቅረብ ምቹ ሁኔታ ስለመኖሩና በቀረቡትም የእርምት እርምጃ መወሰዱን በተመለከተ፣ መድሃኒቶች በአግባቡ ስለመቀመጣቸውና ውጤታማ የሃብትና ንብረት አያያዝና አጠባበቅ መኖሩን በሚመለከት በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ናቸው።

1.3. ሙሉ በሙሉ የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች፣

የስራ ክፍሎች ተመጋጋቢ ስለመሆናቸውና የውስጥ ለውስጥ መንገዱ ህሙማንን ለማንቀሳቀስ አመቺ መሆኑን በተመለከተ፣ በሪፈራል ለሚልኩ የጤና ተቋማት ግብረ መልስ የሚሰጥ መሆኑን በተመለከተ፣ ለህብረተሰቡ በቂ መረጃ የሚሰጥ መሆኑን በተመለከተ ማስተካከያ እርምጃ ሳይወሰድባቸው የተገኙ ናቸው።

2. የደብረ ማርቆስ መምህራን ትምህርት ኮሌጅ ክትትል አዲት ሪፖርት -ቀደም ሲል የክዋኔ አዲቱ በተሠራበት ጊዜ 23 የአዲት መገምገሚያ መስፈርቶችን ተጠቅመን የአዲት ማሻሻያ ሃሳብ ከሰጠንባቸው

ውስጥ 9ኛ (39%) ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው፣ 11ዱ (48%) በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ሲሆን 3ቱ (13%) ሙሉ በሙሉ የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች ተገኝተዋል። ዝርዝራቸውም እንደሚከተለው ቀርቧል።

2.1. ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው ግኝቶች፤

በየዓመቱ የሚመደበው የተማሪ መጠን የኮሌጁን አቅምና ፍላጎት ግምት ውስጥ ያስገባና የተማሪ-ክፍል ጥምርታ መስፈርትን መሰረት ያደረገ መሆኑን በተመለከተ፣ በኮሌጁ የመማር ማስተማር ስራ የአካዳሚክ ስራተኞችም ሆኑ ሌሎች ስራተኞች የኮሌጁን ህግ፣ ደንብና መመሪያ አክብረው መፈጸማቸውን በተመለከተ፣ የአካዳሚክ ስራተኞች ለተማሪዎች ተስማሚ የማማከሪያ ሰዓት በመመደብና በማሳወቅ ተገቢውን የማማከር ስራ የሚሰሩ መሆኑን፣ ለመማር ማስተማሩ ስራ ሊያገለግሉ የሚችሉ ሞጅዶሎች በየጊዜው ያሉበትን የጥራት ደረጃ በመገምገምና በማሻሻል ትምህርት ከመጀመሩ በፊት በበቂ ኮፒ (ቁጥር) ተባዝተው ዝግጁ ስለመሆናቸው፣ ኮሌጁ ችግር ፈቺ ጥናትና ምርምር በማካሄድ የተጠኑ ጥናቶች ውጤት በአግባቡ መተግበራቸውን፣ ለአሰልጣኝ መምህራን ሙያዊ ብቃታቸውን ለማሳደግ ተገቢ ጥረት የሚደረግ መሆኑ፣ የመማሪያ ክፍሎች፣ መኖሪያ ህንጻዎች፣ አዳራሾች፣ ቤተ-መጻፍትና የአስተዳደር ቢሮዎች ጽዳትና ደህንነታቸውን በመጠበቅ ለአገልግሎት አሰጣጡ ምቹ ሁኔታ መፍጠራቸውን፣ ተማሪዎች ተገቢውን የንድፈ-ሃሳብና የተግባር ስልጠና እንዲያገኙ የሚደረግ መሆኑን፣ የድህረ-ስልጠና ስምሪት ስራዎች ውጤታማነት ተጠንተው ለተቋሙ የስልጠና አሰጣጥ መሻሻል አጋዥ የሆኑ ስራዎች እየተሰሩ መሆኑ በአዲት አስተያየቶቹ መሠረት ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው ናቸው።

2.2. በተሰጠው የአዲት አስተያየት መሰረት በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸውና በሂደት ላይ ያሉ ግኝቶች፤

ስልጠናዎች በተቀመጠላቸው ፕሮግራም መሰረት በተደራጀ መልኩ ሳይሸራረፉ በወቅቱ ተግባራዊ መደረጋቸውን፣ በየትምህርት ቤቱ ለተግባር ላይ ልምምድ(ማስተማር)የሚወጡ ተማሪዎች በልምምዱ ወቅት የተሰጣቸውን ተግባራት ሙሉ በሙሉ ስለመፈጸማቸው በቂ የሆነ ድጋፍ፣ ክትትልና ቁጥጥር እየተደረገ መሆኑ፣ ስልጣኝ ተማሪዎች በተሟላ የትምህርት መርጃ መሳሪያዎች (በመጻፍት፣ በመማሪያ ኮምፒውተር ወዘተ) ስለመታገዛቸው፣ ተገቢ የሆነ የፈተና አዘገጃጀትና ውጤት አሰጣጥ ስርዓት ተዘርግቶ ተግባራዊ መደረጉና ለሰልጣኞች ተገቢው ግብረ-መልስ በወቅቱ የሚሰጥ መሆኑን፣ በኮሌጁ የትምህርት ጥራትን ማስጠበቅ የሚያስችሉ ከክልል የሚመጡ አቅጣጫዎች፣ ደንቦችና መመሪያዎች በተገቢው ወቅት ተግባራዊ መደረጋቸውን፣ በጉድኝት ት/ቤቶች የሚሰሩ ስራዎች የራሳቸው ሰዓት ተሰጥቷቸው በተሰጠው ሰዓት መሰረት መምህራን ትኩረት ሰጥተው የመማር ማስተማሩን ሂደት በበቂ ሁኔታ ማገዛቸውን፣ ኮሌጁ ዓላማውን ለማሳካት በስሩ ካሉ የተለያዩ የስራ ክፍሎችም ሆነ ከሌሎች ባለድርሻ አካላት ጋር ያለው ቅንጅታዊ አሰራር ወጥና ጠንካራ መሆኑን፣ ስልጣኝ ተማሪዎችም ሆነ ሌሎች ስራተኞች ለሚያነሷቸው አካዳሚክም ሆነ አስተዳደራዊ ጥያቄዎች አፋጣኝና መመሪያን የተከተለ ምላሽ የሚሰጥ

መሆኑን፤ ለኮሌጅ አገልግሎት የሚውሉ የዕቃዎችና አገልግሎቶች ግዥ በተገቢው ወጪ፣ ወቅትና ጥራት መቅረባቸውን፤ የኮሌጅ ተሽከርካሪዎች፣ መሳሪያዎች እና ሌሎች ቋሚ ንብረቶች ወጪ ቆጣቢ፣ ቀልጣፋና ውጤታማ በሆነ መንገድ ለአገልግሎት ዝግጁ መሆናቸው የሚሉት በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ናቸው።

2.3. በተሰጠው የአዲት ማሻሻያ አስተያየት መሰረት ማስተካከያ ያልተወሰደባቸው ግኝቶች፤

ለስልጠና የሚያገዙ ቤተ-ሙከራዎች በሚገባ ተደራጅተው ለኮርሶች የተቀረፀውን ክህሎት የሚያስጨብጡ መሆኑን፣ በኮሌጅ ከተሰጠው ስልጣንና ተግባር አንጻር በየጊዜው የገበያ ፍላጎት ጥናት እየተደረገበት በጥናቱ መሰረት አዳዲስ ፕሮግራሞችን በመጨመር የቅበላ አቅሙን እያሳደገ መሆኑን፣ ግንባታዎች ተገቢውን አገልግሎት እየሰጡ መሆኑን በተመለከተ በተሰጡት ማሻሻያዎች አግባብ እርምጃ ሳይወሰድባቸው የተገኙ ናቸው።

3. የደ/ብርሃን የበግ ብዜትና ዝርያ ማሻሻያ ማዕከል

በክዋኔ አዲት ወቅት 17 የአዲት መገምገሚያ መሰፈርቶችን ተጠቅመን የአዲት ማሻሻያ ሃሳብ ከሰጠንባቸው ውስጥ 6(35%) ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው፣ 6(35%) በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ሲሆን 5(30%) ሙሉ በሙሉ የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች ተገኝተዋል። ዝርዝራቸውም እንደሚከተለው ቀርቧል።

3.1. ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው ግኝቶች፡-

በማዕከሉ ተባዝተው ለአርሶ አደሩ የተሰራጩ በጎች ያሉበትን ሁኔታ ለመገምገም የሚያስችል የግብረ መልስ ስርዓት መዘርጋትን በተመለከተ፣ የሚሰራጩ የተሻሻሉ በጎች የመሸጫ ዋጋ በጥናት ላይ የተመሰረተና ከወቅታዊ የማምረቻ ወጭው ጋር የተጣጣመ መሆኑን በተመለከተ፣ የማዕከል ልዩ ልዩ ግዥዎች አስቀድሞ ዕቅድ ተዘጋጅቶላቸው መፈጸማቸውን በተመለከተ፣ ወደ ማዕከሉ የሚገቡ በጎች የሚፈለገውን ህክምና ያለፉ፣ በምርምር ውጤቶች የተደገፉና የተሻለ ውጤት የሚያስገኙ መሆናቸውን በተመለከተ፣ ማዕከሉ በስሩ ካሉ የስራ ክፍሎችና ባለድርሻ አካላት ጋር ጠንካራ ቅንጅታዊ የአሰራር ስርዓት ዘርግቶ መተግበር በተመለከተ፣ ማዕከሉ የተጣለበትን ተግባርና ኃላፊነት መወጣት የሚያስችል ህጋዊ መሰረት መኖሩን በተመለከተ ሙሉ በሙሉ እርምጃ ተወስደባቸዋል።

3.2. በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች፤

በማዕከሉ በቂና ወቅታዊ የተመጣጠነ በግ መኖሩ አቅርቦት መኖሩን በተመለከተ፣ ማዕከሉ የሚጠቀምባቸው መሳሪያዎች፣ ማሽከሪዎች፣ ተሽከርካሪዎች እና ሌሎች ቋሚ ንብረቶች ወጭ ቆጣቢ፣ ቀልጣፋና ውጤታማ በሆነ መንገድ ለአገልግሎት ዝግጁ መደረጋቸውን በተመለከተ፣ የበጎች ስምሪት፣ አመጋገብ፣ አያያዝና አጠባበቅ በድቀላ መርሃ ግብሩ ውጤትና በበጎች ጤና ላይ ችግር ማድረስን በተመለከተ፣

የማዕከሉ በጎች ጤንነት ለመጠበቅ የሚያስችል በቂና ወቅታዊ የህክምና ምርመራ አገልግሎት መስጠትን በተመለከተ፣ የማዕከሉ አደረጃጀት ወቅታዊና ውጤታማ ስራዎችን መስራት የሚያስችል መሆኑን በተመለከተ፣ የማዕከሉን ውስጣዊ አደረጃጀቶች የተሟሉና ዓላማውን በበቂ ሁኔታ ሊያሳኩ የሚችሉ መሆኑን በተመለከተ በከፊል እርምጃ የተወሰደባቸው ናቸው።

3.3. ሙሉ በሙሉ የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው ግኝቶች፤

የተሻሻሉ በጎች አቅርቦትና ስርጭት ከፍላጎት ጋር መጣጣምን በተመለከተ፣ በማዕከሉ በተለያዩ ምክንያቶች የሚሞቱ በጎች አወጋገድ የጎንዮሽ ጉዳት ማስከተሉን በተመለከተ፣ ለእርባታ ስራው የማይውሉ በጎች ከማዕከሉ አወጋገድን በተመለከተ፣ ማዕከሉ ለሚጠቀምበት መሬት የይዘታ ማረጋገጫ ሰርቲፍኬት (ካርታና ፕላን) በመያዝ በየዓመቱ ሙሉ በሙሉ ለተፈለገው ተግባር የሚገባው መሆኑን በተመለከተ፣ በማዕከሉ ውጤታማና ወቅታዊ የመረጃ አያያዝ፣ አጠባበቅና ልውውጥ ስርዓት መዘርጋትና መተግበሩን በተመለከተ እርምጃ ያልተወሰደባቸው ናቸው።

4. የሰቆጣ ዝናብ አጠር ግብርና ምርምር ማዕከል የክትትል ኦዲት ሪፖርት፤

በክዋኔ ኦዲት ወቅት 12 የተጠቃለሉ የኦዲት መገምገሚያ መሰፈርቶችን ተጠቅመን የኦዲት ማሻሻያ ሃሳብ ከሰጠንባቸው ውስጥ 9ቱ (75%) ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው እንዲሁም ከ3ቱ (25%) የተጠቃለሉ መሰፈርቶች መካከል የማስተካከያ እርምጃ ያልተወሰደባቸው የማሻሻያ ሃሳቦች አሉ።

4.1. ሙሉ በሙሉ እርምጃ የተወሰደባቸው ማሻሻያ ሃሳቦች፤

ቀደም ሲል ማዕከሉ የሚያከናውናቸው በርካታ ሙከራዎች በተለያዩ ምክንያቶች ይወድቁ /ይተላለፉ /ይቋረጡ/ይንጠለጠሉ የነበሩ ቢሆንም በአሁኑ ወቅት እጅግ የቀነሰ መሆኑ፣ አካባቢውን መሠረት ያደረጉ የምርምር ሥራዎች ትኩረት ተሰጥቷቸው መከናወን መጀመራቸው፣ ከ2005 እስከ 2007 (9ወር) ድረስ ባለው ጊዜ በእያንዳንዱ ዳይሬክቶሬት የተጠናቀቁ ምርምሮች/ጥናቶች ለመገለጫ ከዚህ ቀጥሎ የተወሰኑት ቀርበዋል፡-

4.1.1. በአፈርና ውሃ ቴክኖሎጂ አቅርቦት ዳይሬክቶሬት፤

የማሽላ ተጨማሪ የውሃ ፍላጎት ፍጆታና የማጠጫ ጊዜ ለአካባቢ የተሰራ ጥናት፣ ውሃን በማሰባሰብ ተጨማሪ መስኖ መጠቀምና የሰብሎችን ድርቀት የማስቀረት ጥናት፣ የማይክሮ ዶግ የሰው ሰራሽ ማዳበሪያ አጨማመር ቴክኒክ በማሽላ ምርታማነትና በማዳበሪያ ምጣኔ ለቆላማና ዝናብ አጠር አካባቢዎች የመፈተሽ እና የመወሰን ጥናት፣ የቦረቦር አፈጣጠር፣ ዓይነትና የማገገሚያ ስልቶችን መለየት የሚሉት ናቸው።

4.1.2. በሰብል ቴክኖሎጂ አቅርቦት ዳይሬክቶሬት፤

ማዕከሉ ከተቋቋመ ለመጀመሪያ ጊዜ ሰቆጣ-1 በሚል የተሰየመ የስንዴ ዝርያ ማፍለቅ መቻሉ፤ በዝርያ መረጣ ከስሪንቃ ግብርና ምርምር ማዕከል ጋር በመተባበር አንድ የጤፍ ዝርያ /ወረክዩ/ ማስለቀቅ መቻሉ፤ ቁሌ እና ኬሎ የተባሉ የካሳቫ ሙከራዎች ለሰቆጣና አካባቢዎ የተላመዱ ሲሆን 82 እና 150 ኩንታል በሄክታር እንደቅደም ተከተላቸው መስጠት እንደሚችሉ መረጋገጡ፤ የተላመደ ቡታዙ የሚባል የሙዝ ዝርያ፤ የማሽላ አረማሞን የመከላከል ሙከራ፤ ለጤፍ ዝናብ (Shoot fly) መከላከል ውጤታማ ፀረ-ተባይ ኬሚካል ምክረ-ሃሳብ መገኘቱ።

4.1.3. በእንሰሣት ቴክኖሎጂ አቅርቦት ዳይሬክቶሬት፤

ለአበርገሌና አበርገሌ ባርካ ድቅል ፍየል የተመጣጠነ መኖ መጠን በመወሰን የሰውነት ክብደት ጭማሪና የስጋ ባህሪ ጥናት፤ በዝናብ አጠር አካባቢዎች አዋጭነት ያለው የላም አተር ድርቆሽን መሰረት ያደረገ የአበርገሌ ፍየልን ለማድለብ የወጣ ቀመር፤ የአካባቢ ንብ ዝርያዎች የቀፎ ውስጥ መተላለፊያና መራቢያ ቦታ መጠንን የመወሰን ጥናት፤ በአካባቢው 80 የሚሆኑ ዋና ዋና የንብ ቀሰም እጽዋቶች የመለየት ጥናት የሚሉት ናቸው።

4.1.4. ደን ቴክኖሎጂ አቅርቦት ዳይሬክቶሬት፤

በተራቆተና በተጋጋጠ መሬት ላይ መላመድ የሚችሉ የዛፍ ዝርያዎችን ለየአግሮ ኢኮሎጂ የመለየት ጥናት፤ የፍርጣጣ ዛፍ ስርጭትና የአርሶ አደሩ እውቀት ያለበትን ደረጃ የመለየት ጥናት፤ የተለያዩ የባህር-ዛፍ ዝርያዎችን የማላመድ ጥናት፤ የችግኝ ጽድቀት ችግሮችን የመለየት ጥናት የሚሉት ናቸው።

4.1.5. በግብርና ምጣኔ ሀብት፣ ምርምር ስርፀትና ስርዓተ ጾታ ዳይሬክቶሬት፤

የአበርገሌ ፍየል የእሴት ሰንሰለት ጥናት፤ ከላይ የተጠቀሱትንና በሌሎች የምርምር ዳይሬክቶሬቶች የተጠናቀቁ ጥናቶችን ለአርሶ አደሩ የማስተዋወቅና የቅድመ ማስፋት ስራዎችን ማከናወን፤ የማይክሮ ዶዝ የሰው ሰራሽ ማዳበሪያ አጨማመር ቴክኒክ በማሽላ ምርታማነት በማዳበሪያ ምጣኔ ለቆላማና ዝናብ አጠር አካባቢዎች የመፈተሽ እና የመወሰን ጥናት የተከናወነ መሆኑ፤ የተጠናቀቁ ሙከራዎች ሽልፍ ላይ ለረጅም ጊዜ እንዳይቀመጡና ቀድመው የተጠኑትም ወደ ትውውቅና ቅድመ-ማስፋት ስራዎች እንደገቡ በትኩረት በባለቤትነት የሚሰራ አንድ ክፍል በዳይሬክቶሬት ደረጃ እንዲቀርብ በመደረጉ እንደሆነ ተረጋግጧል። ማዕከሉ የፍየሎችን ሞት ለመከላከል ዋና ዋና የፍየል መንጋ በሽታዎችን (ጥናት /አዙሪት) የመለየት ጥናት ማከናወን፤ በተመሳሳይ ሁኔታ በአካባቢው ንብ ላይ ከፍተኛ ጥቃት ሲያደርስ ለነበረው የሰንበል ትል ማዕከሉ በምርምር መፍትሄ ማግኘቱ፤ ለአፈር ምርምር አገልግሎት የሚውሉ በርካታ የላብራቶሪ ቁሳቁሶች ከ6 ዓመታት በላይ ያለምንም አገልግሎት ተቀምጠው የነበረ ሲሆን ማዕከሉ የቴክኒሻን ቅጥር በመፈፀም በ2005 በጀት ዓመት ላይ ስራ እንዲጀምር ማድረጉ፤ የአገልግሎት ዘመናቸው ያለፈና ለጤና አስጊ ደረጃ ላይ የደረሱ ኬሚካሎች እንዲወገዱ መደረጉ፤ ሁሉም የሙከራ ጣቢያዎች የይዘታ ማረጋገጫ

ሰነድ እንዲኖራቸው መደረጉ፤ በምርምሩ ቅጥር ግቢ ውስጥ ለምርምር አጋዥ በሆነ ስክሪን ሃውስ ለመገንባት በዝግጅት ላይ እንዳለ መታወቁ፤ በማዕከሉ ውስጥ ያለአገልግሎት ተቀምጠው የነበሩ መሳሪያዎች ለአዴትና ለጎንደር የምርምር ማዕከላት መሰጠታቸው፤ ማዕከሉ በአሁኑ ወቅት ከተለያዩ ባለድርሻ አካላት ጋር ያለው ግንኙነት እየተጠናከረ መምጣቱ፤ (ለምሳሌ፡- ከወልደያና ወሎ ዩኒቨርሲቲዎች ጋር በመተባበር የምርምር ስራዎችን ለመስራት የምስራቅ አማራ ችግርን በጋራ መለየታቸው፤) የሚሉት ናቸው።

4.2. በአዲት ሪፖርቱ በተሰጠው የማሻሻያ አስተያየት መሰረት ሳይስተካከሉ የተገኙ ጉዳዮች፤

ለእያንዳንዱ ሙከራ የሚዘጋጀው የምርምር ንድፈ ሃሳብ የሚያስፈልገው የገንዘብ መጠን የሚጠቀስ ቢሆንም በተናጠል የሚያስወጡት ወጪ ተለይቶ እየተያዘ አለመሆኑ፤ የደን፣ የአፈርና ውሃ ስራዎች የሚከናወኑባቸው የራሳቸው የሙከራ ጣቢያ የሌላቸው መሆኑ፤ የአፈርና ውሃ ጥበቃ ስራዎች ተፋሰስን መሰረት አድርገው እየተተገበረ አለመሆኑና በአይብራ ዋና የሙከራ ጣቢያ ምርምር ለሚካሄድባቸው እንስሳት የመጠጥ አገልግሎት የሚሰጥ ታንክ የተዘጋጀ ቢሆንም በተያያዘ ችግር እስካሁን የተፈታ አለመሆኑ፤ በማዕከሉ አሁንም ከፍተኛ የሆነ የተመራማሪዎች ፍልሰት መኖሩ፤

ይኸው ሪፖርት በንባብ ለምክር ቤቱ ጉባዔ ቀርቦ ሰፊ ውይይት ከተደረገበት በኋላ በጉዳዩ ትኩረት በማድረግ መወሰድ ያለባቸውን አስተያየቶች አካቶ የስራ አቅጣጫ በመስጠት በሙሉ ድምጽ ጸድቋል።

Your mind is a garden.
Your thoughts are seeds.
You can grow flowers or
You can grow weeds.
From social media
ጌታነህ ታደሰ

ከም/ዋና አዲተር ጋር የተደረገ ቃለ-ምልልስ

እንግዳ

የዚህ ዓመት የመጽሔታችን እንግዳ የአማራ ክልል ምክትል ዋና አዲተር የሆኑት አቶ ስመኝ ካሴ ናቸው። እሳቸውም በመ/ቤታችን ስለሚተላለፈው የአዲት ሪፖርት፣ የመልስ አሰጣጥና ተጠያቂነት በተመለከተ ላቀረብንላቸው ጥያቄዎች የሰጡትን ማብራሪያ እንደሚከተለው አቀርበናል።

አዲት ሪፖርት፡- በመ/ቤታችን ስለሚወጡ የአዲት ስራ ሪፖርቶች በተመለከተ አጠር ያለ የመግቢያ ሃሳብ ቢሰጡን?

አቶ ስመኝ ካሴ፡- በመሠረታዊነት የመ/ቤታችን ዋና ተልዕኮ የሆነውን የአዲት የስራ አፈጻጸም ውጤት የሚገልጽበት መሳሪያ የአዲት ሪፖርት ነው። ይህ በየጊዜው የምናከናውናቸውን የአዲት ተግባራት የመጨረሻ ውጤቶች አጠቃላይ እንዳስፈላጊነቱ በየደረጃው ለሚመለከታቸው ሁሉ በጽሁፍ የምናስተላልፈበት/ የምናሳውቅበት የመገናኛ መሳሪያ (Communication Tool) ነው ብሎ መውሰድ ይቻላል።

አዲት ሪፖርት፡- የሚተላለፉት የፋይናንስ ህጋዊነት የአዲት ሪፖርት ዓይነቶችና ዓላማዎቻቸውን ቢያብራሩልን?

አቶ ስመኝ ካሴ፡- ከጊዜ ቅደም ተከትል እንዲሁም ከሚያስተላለፉት መልዕክት ወይም ከሚዘጋጁበት ዓላማ አንጻር በመ/ቤታችን በዋነኛነት 4 ዓይነት የፋይናንስ ህጋዊነት የአዲት ሪፖርቶች እየተዘጋጁ ለሚመለከታቸው ይተላለፋሉ። እነርሱም፤-

1. የቅድመ አዲት ሪፖርት (Interim report)፤- በጣም ከፍተኛ ጉድለትና የማጭበርበር ተንኮል የተፈጸመባቸው ጉዳዮችን በአዲት ሂደት በምናገኝበት ወቅት (የተረጋገጠ ማስረጃ እንደተገኘ ሌላው የመደበኛ አዲት ስራ ማለቅ ሳይጠበቅ) በቀጥታ ህጋዊ እርምጃ ለሚወስዱ የፍትህ አካላት ወዲያው ተገቢውን እርምጃ እንዲወስዱ ለማድረግ (ቢዘገይ ተጨማሪ ጥፋት እንዳይፈጸም፣ ጥፋት የተፈጸመባቸው ዋና ማስረጃዎች እንዳይደበቁ ብሎም አጥፊዎች/ ዋሶቻቸው እንዳይሰወሩ፣ ሀብታቸውን እንዳያሸሹ አስቀድሞ ለመከላከል) ሲባል ጉዳዩን የያዘ ሪፖርት ከነአባሪ የአዲት ማስረጃዎች አያይዞ በሪፖርት ማቅረብን ይመለከታል።

2. የስራ አመራር ሪፖርት (Management Audit Report):- የመደበኛ አዲት የመስክ ስራው ሲጠናቀቅ የጥራት ደረጃው ተገምግሞ ከአዲት ተደራጊው መ/ቤት /ተቋሙ የማናጅመንት አካላት ጋር ስለአዲት ስራው ውጤት አስመልክቶ በተዘጋጀው አጀንዳ ላይ የመውጫ ውይይት መድረክ በመፍጠር በግኝቶቹ ላይ ግልጽነት በመፍጠርና በቀጣይ ስለሚወሰደው የእርምጃ እርምጃ አወሳሰዱ ሁኔታ ትምህርታዊ ገለጻና የጋራ ግንዛቤ እንዲያዝ ተደርጎ እንደተጠናቀቀ (የአዲት ቡድኑ እዚያው እያለ) ተከታትሎ ወጪ የሚደረግና ለአዲት ተደራጊው መ/ቤትና ለቅርብ ተቆጣጣሪ ተቋማት እንዲደርስ የሚደረግ ዝርዝር ጉዳዮችን የያዘ ሪፖርት ሆኖ የአዲት ተደራጊውን የእርምጃ አወሳሰድና ያለውን አስተያየት በቀጣዮቹ 15 ቀናት ውስጥ እርምጃ በመውሰድ የአዲት ግብረ መልስ እንዲሰጡ በሚጠይቅ መሸኛ የሚሰጥ ሪፖርት ነው።

3. የአዲት አስተያየት የያዘ ሪፖርት (Audit Opinion Report):- ከላይ በተራ ቁጥር 2 ከተመለከተው የስራ አመራር ሪፖርት ውስጥ ከተመለከቱ የአዲት ግኝቶች የመጠንና የባህሪ ጉልህነትና ሁኔታ ላይ በመመስረትና በአዲት ተደራጊው ከተሰጠው ግብረ መልስ አንጻር ሁኔታዎች ተገምግመውና የአዲተሩ ሙያዊ ብያኔ ተጨምሮበት በአዲት ውጤቱ የተገኙት ግኝቶች ሁኔታ የአዲት ተደራጊው መ/ቤት የሂሳብ እንቅስቃሴ መግለጫ (የፋይናንስ ሪፖርት) ላይ ያላቸውን ተጽዕኖ በመገምገም የአዲተሩ አስተያየት በአጭሩ የሚገልጽበት ሪፖርት ነው። በዚህም በአሁኑ ጊዜ በመ/ቤታችን ከተሰሩ መ/ቤቶች አብዛኞቹ «ከዚህ በስተቀር» ወይም «Except For» የሚል በአንጻራዊነት የተሻለ የሚባል የአዲት አስተያየት የተሰጡ ናቸው።

4. ለም/ቤቱ የሚቀርብ የተጠቃለለ ሪፖርት(Consolidated Audit Report):-ይህ ሪፖርት በየዓመቱ አዲት የተደረጉ መ/ቤቶችን ሂሳብ አዲት ግኝቶችን በየዓይነታቸው በማጠናቀርና በማጠቃለል በዋና በዋናዎቹ (በመጠን ጉልህና በባህሪ ልዩ በሆኑት) ላይ በማተኮር በዓመታዊ ጉባዔ ላይ ለምክር ቤቱ በቀጥታ በማቅረብ ለህዝቡ (በተወካዮቹ በኩል) በሚዲያ ይፋ ከመደረጉም በላይ ምክር ቤቱ ተወያይቶና አጠቃላይ አቅጣጫ አስቀምጦ የሚያጸድቀው የዋና አዲተሩ ገለልተኛ የአዲት ሪፖርት ነው።

አዲት ሪፖርት:- ከእነዚህ የሪፖርት ዓይነቶች በመነሳት ባለፈው 1ኛው የእድገትና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን በተለይ በቅድመ አዲት ሪፖርት ለፍትህ አካላት በተላለፉ ግኝቶች ላይ የተወሰደ እርምጃና ያለበት ሁኔታ ምን እንደሚመስል ቢገልጹልን?

አቶ ስመኝ ካሴ:- ባለፈው የዕቅድና ትራንስፎርሜሽን ዘመን (ከ2003 እስከ 2008 ግማሽ ዓመት) በቅድመ አዲት ሪፖርት ከተላለፈባቸው በቁጥር 77 በየደረጃው የሚገኙ የመንግስት መ/ቤቶች (56.6% የወረዳ ነጠላ ፋይናንስ ድ/ሰጭ ማዕከላትና ገቢዎች ጽ/ቤቶች፣21.1% የክልል ተጠሪ የሆኑ የተለያዩ ኮሌጆች፣ጤና አጠባበቅ ጣቢያዎች፣ ፍርድ ቤቶች፣11.8% የከተማ አስተዳደር ነጠላ ፋ/ድ/ማዕከላት ሲሆኑ ሌሎች 10.5% ያህሉ የከተማ ውሃና ፍሳሽ አገልግሎት፣ የመንግስት የልማት

ድርጅቶችና በክልል ደረጃ ያሉ መ/ቤቶችን ይያዛል)። ባለፉት 5 ዓመታት ከብር 25.8 ሚሊዮን በላይ ከፍተኛ ጉድለትና የማጭበርበር ወንጀል የተፈጸመበት ሃብት (ይህ በአፈጻጸምና በአሰራር መንገድ ምክንያት የሚያዙ መደበኛ የሆኑ ግኝቶችን አያካትትም) በኦዲት ተገኝቶ ለፍትህ አካላት በወንጀልና በፍትህ ብሔር ክስ ተመስርቶ በፍርድ ቤት እንዲያስጠይቁ በቅድመ ኦዲት ሪፖርት ከተላለፈባቸው መካከል የክትትልና እርምጃ አወሳሰዱ ሲታይ 58% በክርክር ሂደት የተጠናቀቀ (ገንዘብም የተመለሰና በአመላለስ አፈጻጸም ላይ ያለ)፤ 33% ከክስ መመስረት በፊት በመረጃ ማጥራት ሂደት ላይ ሲሆን ቀሪው 9% ሪፖርቱ በቀጥታ በየደረጃው ላለ ፍ/ቤት በመላኩና በሌሎችም ምክንያቶች ከዞንና ከወረዳ ፍትህ ጽ/ቤቶች ግብረ-መልስ መረጃ ያልተገኘለትና ግብረ መልስ ያልተሰጠበት በሚል ያለበት ደረጃ ያልተገለጸ ነው።

በሌላ በኩል ከላይ በተመለከተው ከፍተኛ ጉድለትና የማጭበርበር ግኝቶች መካከል በወንጀል ተሳታፊ በሆኑት ግለሰቦች ላይ በአቃቤ ህግ ጥፋተኛ ተብለው የተረጋገጠባቸው 78.77% እና ቀሪዎቹ በክርክሩ ሂደት ከወንጀል ነጻ የወጡ 21.23% ናቸው። ይህ ውጤት እንዲገኝም በቀጥታ ከሚመለከታቸው የፍትህ አካላት በተጨማሪ በክልሉ የተዋቀረው የ6ዮሽ ግብረ ሃይል ክትትልና አቅጣጫ በማስቀመጥ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርጓል።

ኦዲት ሪፖርት:-ለፍትህ አካላት ከቀረበው ሌላ በአጠቃላይ የኦዲት ተደራጊዎች የመልስ አሰጣጥና የእርምጃ አወሳሰድ ምን ይመስላል?

አቶ ስመኝ ካሴ:-ባለፈው የ5 ዓመታት የእድገትና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን በየዓመቱ ለምክር ቤት በቀረቡ የኦዲት ሪፖርቶች መሠረት በ2003 ከ147 መ/ቤቶች 8 (5%)፤ በ2004 ከ152 መ/ቤቶች 37(24%)፤ በ2005 ከ113 መ/ቤቶች 13 (12%)፤ በ2006 ከ368 መ/ቤቶች 99(27%)፤ በ2007 ከ136 መ/ቤቶች 35 (25.7%) (የ2007 በጀት ዓመት ሂሳብ ኦዲት ሪፖርት ወደፊት ለም/ቤቱ እስኪቀርብ ምላሽ የሚሰጡ ካሉ መልስ አሰጣጡ ሊሻሻል ይችላል።) ይህም በአማካኝ ሲወሰድ በየዓመቱ 21% (192/916) አካባቢ የሚሆኑት ኦዲት የተደረጉ መ/ቤቶች ለኦዲት ሪፖርቶች ምላሽ የማይሰጡ መሆኑን ያሳያል። ከነዚህ መካከል በርካታዎች የልዩ ኦዲት ሪፖርቶች ስለሆኑ በቀጥታ ከኦዲት ተደራጊው ተቋም ምላሽ ላይጠበቅ ይችላል። እርምጃውና ግብረ መልሱ ከፍትህ አካላት የሚጠበቅ ነው።

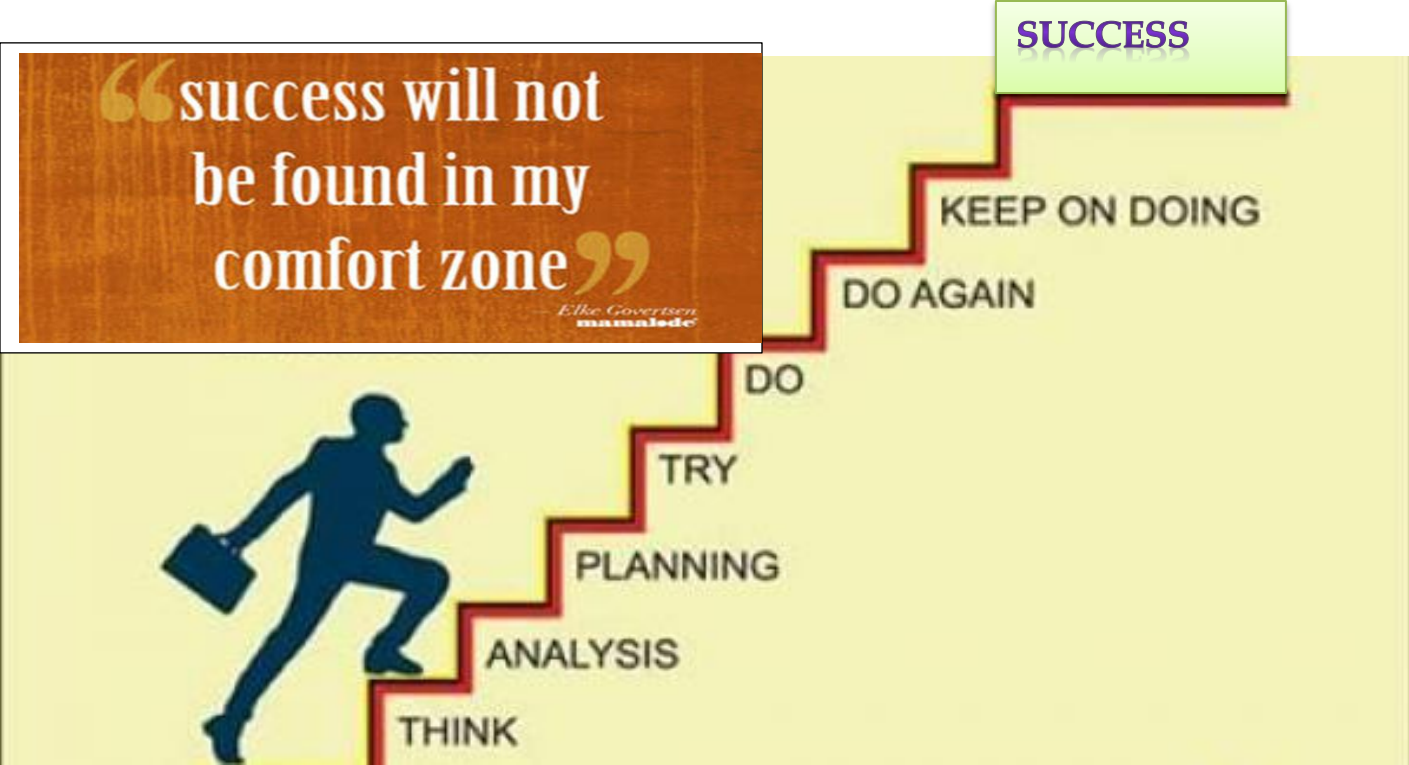
ኦዲት ሪፖርት:-ከላይ ከተገለጸውና በአጠቃላይ ከኦዲት ውጤት እርምጃ አወሳሰድና ተጠያቂነት አንጻር አጠቃላይ አስተያየት ቢሰጡን፤

አቶ ስመኝ ካሴ:-ኦዲት ተደራጊ መ/ቤቶች በኦዲት ሪፖርት በተመለከቱ ግኝቶች መሠረት ተገቢውን እርምጃ ስለመውሰድና መልስ በወቅቱ ስለመሰጠት በመ/ቤታችን መቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር

186/2003 አንቀጽ 21 ንዑስ አንቀጽ 3 መሠረት ግዴታ ተጥሎባቸዋል። ያለበቁና ህጋዊ ምክንያት ይህን የማይፈጽም ማንኛውም አዲት ተደራጊ አካል በዚህ አዋጅ አንቀጽ 24/ መ እና ሠ መሰረት ከ5 እስከ 7 ዓመት ሊደርስ የሚችል እስራት ወይም በብር 10 ሺህ የገንዘብ መቀጮ ወይም በሁለቱም እንደሚቀጣ ተደንግጓል። ሆኖም እስካሁን መ/ቤታችን ቅድሚያ ግንዛቤ ለመፍጠርና ለማስተማር ሲል ጊዜ በመስጠቱ አዋጁ ተግባራዊ ሳይደረግ ቆይቷል። ሆኖም በቀጣይ ይህን አንቀጽ መሠረት በማድረግ እርምጃ ወስደው በወቅቱ መልስ የማይሰጡትን በመለየት ለፍትህ አካላት በማቅረብ በአዋጁ በተመለከተው መሰረት ተጠያቂነትን ለማጠናከር እንደምንሰራ ከአዲት ተደራጊ መ/ቤቶች ሃላፊዎችና ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በተደረገ የፋይናንስ ግልፀኝነትና ተጠያቂነት የጋራ መድረክ ላይ ግልጽ አቅጣጫ ተይዟል። በአጠቃላይም ተጠያቂነት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተሻሻለ የመጣ ቢሆንም አሁንም በሚጠበቀው ደረጃ ላይ ስለማይገኝ ወደፊት ይበልጥ ተጠናክሮ እንዲቀጥል በሁሉም የሚመለከታቸው አካላት ትኩረት ተሰጥቶ መሠራት ያለበት ሲሆን መ/ቤታችንም ገለልተኛና አስተማማኝ ማስረጃ በማቅረብ የበኩሉን ድርሻ ለመወጣት አቅዶ ርብርብ እያደረገ ይገኛል።

አዲት ሪቪው:-የመጽሔታችን እንግዳ ሆነው ስለሰጡን ማብራሪያ በአንባቢብያን ስም እናመሰግናለን።

አቶ ስመኝ ካሴ:- እኔም ለሰጣችሁኝ እድል ከልብ አመሰግናለሁ።

ሀብቱ አያሌው ከማህበራዊ ድረ ገጽ

የክፍያ ኦዲት ጽንሰ-ሃሳብና የኦዲት ደረጃዎች፤

የክፍያ ኦዲት ትርጓሜ፤

ክፍያ ኦዲት ማለት የኢኮኖሚ/ economy/፣ የብቃት/efficiency/ እና የስኬታማነት / effectiveness/ ወይም በአጭሩ የሦስት “ኢ”ዎች ኦዲት ነው። ክፍያ ኦዲት አንድ መ/ቤት፣ድርጅት፣ፕሮግራም ወይም ፕሮጀክት በስራ እንቅስቃሴው ምን ያህል ኢኮኖሚያዊ፣ ብቃት ያለውና ስኬታማ መሆኑን የሚገመገም የኦዲት ዓይነት ሲሆን በአጠቃላይም ገንዘብ የሚሰጠው ጥቅም በአግባቡ ስለመረጋገጡ በዋናነት ትኩረት አድርጎ /value for money audit/ በጥልቀት ይመረምራል።

በክፍያ ኦዲት ኢኮኖሚ፣ብቃት እና ውጤታማነት ቁልፍ ጽንሰ-ሃሳቦች ሲሆኑ ትርጉማቸውም እንደሚከተለው ይቀርባል፤

ኢኮኖሚ/ Economy/:- ኢኮኖሚ ብዙ ጊዜ የሚታሰበው ዕቃዎችና አገልግሎቶች በተገቢው ጥራት እና መጠን፣በተገቢ ጊዜና በተሻለ ወይም በአነስተኛ ዋጋ ሲገኙ ነው። ለምሳሌ:- በአንድ መ/ቤት ውስጥ ከሚገባው በላይ የሰራተኞች መብዛት ወይም ለቦታው ከሚያስፈልገው በላይ ዕውቀት ያለው ሰራተኛ ሲኖር፣ ከዋጋ በላይ አገልግሎቶችን መጠቀም ወይንም ከመጠን በላይ ወጪ ሲደረግ እንዲሁም ጥራታቸው ዝቅተኛ የሆኑ ዕቃዎችና አገልግሎቶች ሲገዙ የኢኮኖሚ አለመኖርን ያመለክታሉ።

- **ብቃት /Efficiency/:-**ብቃት ከአንድ ድርጅት የምርት ኦዲት ጋር የተቆራኘ ነው። ይህም ስራ ላይ የዋለው የግብዓት መጠን ከተገኘው የውጤት መጠን ጋር ያለውን ግንኙነት ያመለክታል። አንድ ድርጅት ብቃት ያለው መሆኑ የሚታወቀው ይህንን ግንኙነት ሲያሳድግ ነው። ማለትም፣ሊገኝ የታሰበውን የውጤት/ የምርት መጠን ለማግኘት አነስተኛ ግብዓት መጠቀም፣ ወይም የተወሰነ መጠን ካለው ግብዓት ከፍተኛ የምርት ውጤት ማግኘት መቻል ይሆናል።

ስኬታማነት / Effectiveness/:- አንድ ድርጅት አላማውን ምን ያህል እንዳከናወነና ስኬታማ የሆነ ተቋም ዓላማውን ሲፈፅም በአንጻሩ ይህንን ለመስራት የሚያስፈልገውን ወጪ በመቀነስ፣ በድርጅቱ በተገኘ ፋይዳና ሊገኝ በታሰበው ፋይዳ ያለ ግንኙነት አዎንታዊ ሲሆን በአነስተኛ ወጪ ከስራው ጋር ተያይዞ የሚመጣውን ጠቃሚ ጎን በማበረታታት እና ያልተፈለገውን ጎን በማስወገድ ሊገኝ የታሰበውን ፋይዳ /impact/ ያሳደገ አንድ ተቋም ስኬታማ ነው ይባላል።

በአሁኑ ጊዜ ባለው የክፍያ ኦዲት እድገት ከኢኮኖሚ እና ብቃት ኦዲት ይልቅ ብዙ ጊዜ ለመመርመርና ለመለካት ቀላል ወደሆነው ስኬታማነት ተሸጋግሯል። ይህ ሦስተኛ “ኢ” ለፖ.ሊ.ሲ ጉዳዮች ቅርበት ያለው

ሲሆን በዚህ በኩል አዲተሮች ግድ የሚላቸው ከፖሊሲ ማስፈፀሚያ መሳሪያዎች እንቅስቃሴ አመራረጥና ፋይዳ አኳያ እንጅ የፖሊሲ ዓላማዎች መልካም የመሆን ያለመሆን ጥያቄ አይደለም።

ከላይ ከተገለፁት የኢኮኖሚ፣ የብቃትና የስኬታማነት የክዋኔ አዲት ግምገማዎች በተጨማሪ ምንም እንኳን ራሱን በቻለ የአካባቢ ጥበቃ አዲት በስፋት የሚታይ ቢሆንም አንድ መ/ቤት ስራዎቹን ሲያከናውን አካባቢን ለብክለት በማያጋልጥ መልኩ ከአካባቢው ጋር ተስማምቶ የተፈፀመ ስለመሆኑ በክዋኔ አዲት ለማረጋገጥ ያስችላል።

በፋይናንስና ህጋዊነት እና በክዋኔ አዲት መካከል ያሉ መሰረታዊ ልዩነቶች፣

የፋይናንስና ህጋዊነት አዲት	የክዋኔ አዲት
1. በአብዛኛው ሰነዶች /vouchers/ ላይ ትኩረት ያደርጋል፣	1. ሊፈፀሙ የታለሙ ዓላማዎች ስኬት ላይ ያተኩራል፣
2. የፋይናንስ ደንብና መመሪያዎች በአግባቡ መፈፀማቸውን ያረጋግጣል፣	2. ተግባራት ደንብና መመሪያን የተከተለ/ compliance/ መሆናቸውን ከመገምገም ባለፈ ወጪ ቆጣቢ፣ ቀልጣፋና ውጤታማ መሆናቸውን ያረጋግጣል፣
3. በአብዛኛው አሃዛዊ /quantitative/ መረጃዎችን ያካትታል ፣	3. በአብዛኛው አሃዛዊ /qualitative/ያልሆኑ መረጃዎችን ያካትታል፣
4. በአብዛኛው የመረጃ ትንተና ላይ አያተኩርም፣	4. ከፍተኛ የሆነ የመረጃ ትንተናዎችን ይሰራል፣
5. የስራ አፈፃፀም አመልካቾችን፣ ስታንደርዶችንና ግቦችን በአብዛኛው አይጠቅምም፣	5. የስራ አፈፃፀም አመልካቾችን፣ ስታንደርዶችንና ግቦችን በስፋት ይጠቀማል፣
6. ወጪንና ያስገኘውን ውጤት ለመመዘን በአብዛኛው ትኩረት አያደርግም፣	6. ወጪንና ያስገኘውን ውጤት ለመመዘን በአብዛኛው ከፍተኛ ትኩረት ይሰጣል፣
7. የሂሳብ መግለጫዎች ተዓማኒና እውነተኛ መሆናቸውን ይመረምራል፣	7. በአዲት ትኩረት አቅጣጫነት የተመረጡ ተግባራት ኢኮኖሚያዊ፣ብቃት ያላቸውና ውጤታማ መሆናቸውን ይገመግማል፣
8. በአብዛኛው ተከናውነው የቆዩ / post event/ የሂሳብ እንቅስቃሴዎች ላይ ያተኩራል፣	8. ያለፉና በአሁኑ ወቅት እየተከናወኑ ያሉ እንዲሁም ወደፊት ሊሰሩ የታሰቡ ጉዳዮችን ሳይቀር ሊገመገም ይችላል፣
9. በአብዛኛው ግብዓቶች ከፍተኛ ውጤት ሊያስገኙ /optimal allocation of resources/ በሚችሉበት ደረጃ ጥቅም ላይ መዋላቸውን አያረጋግጥም፣	9. ግብዓቶች ከፍተኛ ውጤት ሊያስገኙ /optimal allocation of resources/ በሚችሉበት ደረጃ ጥቅም ላይ መዋላቸውን ማረጋገጥ ላይ ከፍተኛ ትኩረት ይሰጣል፣

የክዋኔ አዲትን በ4 ክፍሎ ማየት ይቻላል፣

ክዋኔ አዲት አንድ ድርጅት፣ ሚንስቴር፣መ/ቤት፣ኮሚሽን፣ፕሮግራም፣ፕሮጀክት ወዘተ--- ስራውን ኢኮኖሚያዊ በሆነ መንገድ፣ በብቃት እና በስኬት እንዲሁም ለአካባቢ ጥበቃ ትኩረት ሰጥቶ የሚያከናውን

ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ ነፃ የሆነ ምርመራ ሲሆን ይህንንም ለመገምገም አዲቱ በአራት ሰፊ ክፍሎች ተለይቶ ይቀርባል። እነርሱም፡-

1. የተመረጡ ምርመራዎች /Selective investigations/፣ እነዚህ ምርመራዎች የሚከናወኑት ከፍተኛ የሃብት /የገንዘብ ብክነት፣ የብቃት ማነስ፣ ስኬታማ አለመሆን ወይም የቁጥጥር ድክመቶች መኖራቸውን የሚያሳዩ ምልክቶች ሲከሰቱ ነው። አዲቱ እነዚህ ምልክቶች በተጨማሪ መኖራቸውን ከነምክንያታቸው ለማረጋገጥ፣ የተወሰዱ የመፍትሄ እርምጃዎች ስለመኖራቸው ለመፈተሽ እንዲሁም መሻሻል የሚገባቸውን ለመለየት ይከናወናል።
2. ዋና ሰፊ መሰረት ያላቸው ምርመራዎች /Major broad based investigations/ ፣ ይህ አይነቱ ምርመራ ትኩረት የሚያደርገው በአዲት ተደራጊው ሙሉ ስራ ላይ ወይም በጉልህ ስራዎችና ፕሮግራሞች ላይ ነው። ይህ ምርመራ አንዳንድ ጊዜ ዋና በሆኑ የስራ አካባቢዎች ከችግር የፀዱ አጥጋቢ ክንውኖች ስለመኖራቸው ማረጋገጫ የሚሰጥ ሲሆን ጉልህ የሆኑ የቁጥጥርና የአፈፃፀም ድክመቶች ሲገኙም ያስከተሉትን ውጤት በመጨመር ይገመግማል።
3. የስራ አፈፃፀም ደረጃ ዋና ምርመራዎች /major examinations of standard managerial operations/፡- እነዚህ ምርመራዎች የጋራ ሁኔታዎችንና አሰራሮችን ወይም የተቀመሩ መልካም ተሞክሮዎችን ወደ መከተል ያዘነብላሉ። እዚህ ላይ የአዲት መ/ቤቱ አንድ የአዲት አካባቢ እንደ ገንዘብ አስተዳደር፣ ግንባታ ፣ ግዥ ወዘተ... በመምረጥ እና ጭብጡን መሰረት በማድረግ ሁሉንም የመንግስት መ/ቤቶች፣ ወይም በስራው የተሳተፉትን ዋና መ/ቤቶች በሙሉ አዲት ያደርጋል። እነዚህ ምርመራዎች አንዳንድ ጊዜ ሴክቶራል አዲት ተብለው ይጠራሉ።
4. አነስተኛ ደረጃ፣ ልዩ ምርመራዎች /smaller scale, ad-hoc investigations/፡- እንደነዚህ ዓይነት ምርመራዎች በተለዩ ፕሮጀክቶች ወይም ስራዎች ገንዘብ የሚያስገኘውን ጥቅም በተመለከተ መሻሻል ወደ ማምጣት ያመራሉ። እነዚህ ምርመራዎች የአሰራር ስርዓቶችን ለማጠናከርና የወጪ ወይም የዋጋ ንቃተ-ሀሊናን ለማሳደግ ይረዳሉ።

የክዋኔ አዲት የአሰራር ሂደት

የክዋኔ አዲት ውስብስብ፣ ጊዜና የሰው ጉልበት የሚወስድ ስራ ነው። ስለዚህ የክዋኔ አዲት እጅግ በጣም ጉልህ እና ጠቃሚ የሆኑ የትኩረት አቅጣጫዎችን ለመለየት፣ ለመመርመርና ሪፖርት ለማድረግ የሚረዳ የተቀነባበረና በተገቢው መልኩ የተደራጀ የአሰራር ዘዴ ሊኖረው ይገባል።

ይሁን እንጅ ክዋኔ ኦዲት በተለያዩ ዘርፎች ላይ የሚንቀሳቀሱ በርካታ መ/ቤቶችን የስራ አፈፃፀም ኦዲት የሚያደርግ በመሆኑ በሁሉም ላይ ሊተገበር የሚችል የተዋጣለት የአሰራር መመሪያ ለማዘጋጀት የማይቻል ሲሆን / in performance auditing it is not possible to produce a 'cookbook' type of manual that can universally be followed for good results/ በአብዛኛው በተለያዩ መስኮች ላይ ሰርተው ልምድ ባካቡቱ ኦዲተሮች መ-ያዊ አስተያየትና ግምገማ በዋናነት እየታዘበ የሚሰራ የኦዲት ዓይነት ነው። አንድ ኦዲተርም ለኦዲቱ እንደ መነሻ የተዘጋጀውን የአሰራር መመሪያ ጠንቅቆ ቢያውቅና ተግባራዊ የስራ ልምምድ ባያገኝ አንድ አሽከርካሪ መሆን ለፈለገ ሰው ስለመኪና አካላትና የትራፊክ ምልክቶች የቃል ትምህርት ብቻ ሰጥቶ መንጃ ፈቃድ እንደመስጠት እንደሚቆጠር በመ-ያው ላይ የተዘጋጁ ጽሑፎች የክዋኔ ኦዲትን ተግባራዊ ልምድ አስፈላጊነት በማመሳሰልና አጽንኦት በመስጠት ይገልፁታል።

በጥቅሉ ክዋኔ ኦዲት የሚከተሉትን 4 የአሰራር ደረጃዎች /phases/ መሰረት በማድረግ ይከናወናል። እነርሱም፡-

1. እቅድ /planning/

በክዋኔ ኦዲት እቅድ አዘገጃጀት ላይ የዳሰሳና የቅኝት ጥናቶች በዋናነት ከፍተኛ ትኩረት ይሰጣቸዋል።

1.1. ዳሰሳ /over view/- ዳሰሳ /አጠቃላይ ጥናት/ ለክዋኔ ኦዲት የመጀመሪያ መነሻ ነው። ዓላማውም ኦዲት ስለሚደረገው አካል ለማወቅና ግንዛቤያችንን ለማሳደግ የሚረዱ አግባብነት ያላቸውን መረጃዎች ለማሰባሰብና የተገኘውን መረጃ መሰረት በማድረግ ከገንዘብ ጠቀሜታ አንፃር ጉልህ የሆነ ስጋት ያለበት አካባቢን ለመለየትና ወደፊት ኦዲቱ ትኩረት የሚያደርግባቸውን የኦዲት አቅጣጫዎች ለመወሰን ይረዳል። ጥናቱም ኦዲት የሚደረገውን አካል ስራዎች፣ ግብዓቶች፣ ምርቶች፣ ውጤቶች፣ ዓላማ እና የስራ አመራር መዋቅር ሰፊ ባለ ሁኔታ መዳሰስን ያካትታል።

2.1. ቅኝት /feasibility/ :-የቅኝት ጥናት ከክዋኔ ኦዲቱ ሂደቶች መካከል ዋና መሰረት ነው። ዝርዝር ኦዲቱን በብቃትና በስኬታማነት ለማከናወን ወሳኝ ሂደት ነው። በዚህ የቅኝት ደረጃ ወቅት ተገቢው ጥንቃቄና አስፈላጊው ጥረት በሙሉ ካልተደረገ ስራው ከባድ ወይም አስቸጋሪ ፣ ለስራው የሚያስፈልገው ወጪ እጅግ ከፍተኛና እንዲያውም አንዳንድ ጊዜ አጥጋቢ የሆነ የክዋኔ ኦዲት ሪፖርት ለማዘጋጀት የማይቻልበት ሁኔታ ላይ ሊደረስ ይችላል።

የቅኝት ሂደት ዋና ተግባር ለክዋኔ ኦዲቱ ዝርዝር ምርመራ የሚረዳ የመለኪያ መስፈርቶችን በመለየት የስራ ዕቅድ ለማዘጋጀት ሲሆን ዝርዝር ዓላማዎቹም የሚከተሉት ናቸው፣

- ለዝርዝር ምርመራው የኦዲቱን ዋና ዓላማና ጭብጦች እንዲሁም የኦዲቱን ወሰን መለየት፣

- የኦዲቱን ዓላማ ለመገምገም የሚረዱ መስፈርቶች ለመወሰን እንዲሁም ሊሆኑ የሚችሉ የመደምደሚያ ሃሳቦች/ likely conclusions/ እና የሚጠበቁ የማሻሻያ ሃሳቦችን /expected recommandations/ መለየት፤
- የዝርዝር ምርመራውን ዓላማ ሊያሳኩ የሚችሉ የኦዲት ዘዴዎችን /audit methodologies/ መቅረጽና የኦዲት መ/ቤቱ የተቀረበውን የኦዲት ዘዴ በስኬት ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችል ብቃት እንዳለው መገምገም፤
- የጊዜ ተመን፣ የወጪ በጀትና የስራ ዕቅድ ለዝርዝር ኦዲቱ ማዘጋጀትን ያካትታል።

2. ዝርዝር ኦዲት /main investigation/

የዝርዝር ኦዲቱ ዋና ተግባር የኦዲቱን የትኩረት አቅጣጫዎች በሚገባና በተጠና መንገድ ለማከናወን፣ አግባብ ያለውና በባለሙያ በተሰበሰበ፣ በተተነተነና በተገመገመ ማስረጃ በማስደገፍ በቂ ምክንያቶች ያላቸው የመደምደሚያና የማሻሻያ ሃሳቦችን ለመስጠት ነው። ዝርዝር ኦዲቱ የህዝብ ተጠያቂነትን የሚያጠናክርና ገንዘብ ሊያስገኝ የሚችለውን ጠቀሜታ ወይም ፋይዳ ላይ መሻሻል የሚያመጡ አዳዲስ ሃሳቦችን ትክክለኛና ሚዛናዊ በሆነ አግባብ ለመፈተሽ ጥረት የሚደረግበት የኦዲት ሂደት ነው።

3. ሪፖርት አቀራረብ /reporting/

ሪፖርቶች አንድ የኦዲት መ/ቤት ለኦዲት ተደራጊዎች አስፈላጊው የኦዲት ግንኙነትና ማሻሻያ ሀሳቦች ለህግ አውጭው በማስተላለፍ በስራ ላይ እንዲያውሉትና በኦዲት ተደራጊው መ/ቤት ሃብቶች አጠቃቀም ላይ ገለልተኛ መረጃ፣ ምክር እና ማረጋገጫ በመስጠት ቀዳሚ የክዋኔ ኦዲት ዓላማውን የሚያሳካበት ዋና መንገዶች ናቸው።

የክዋኔ ኦዲት ሪፖርቶች እርምጃ ለመውሰድ መገኘት ሲሆኑ ድክመቶች እና ነቀፌታዎችን ብቻ ሳይሆን የኦዲት ተደራጊውን መልካም ክንውኖችና ወደፊት እያካሄደ ላለው ሙከራ እውቅና ይሰጣሉ። ሪፖርቶች በኦዲት መ/ቤቱ እና በኦዲት ተደራጊው ተቋም መካከል የሚደረጉ ክርክሮች ተደርገው እንዲነበቡ መጻፍ የለባቸውም። ኦዲት ስለተደረገው ጉዳይ የማያውቅ፣ ዝርዝሩንና ውስብስብነቱን ማወቅ የማይፈልግ አንባቢ ወይም አድማጭ ለመድረስ እንዲቻል የክዋኔ ኦዲት ሪፖርቶች በጣም አስፈላጊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ትኩረት ያደረጉ እንዲሁም መልዕክቶቻቸው ግልጽና ቀላል ሆነው መገኘት አለባቸው።

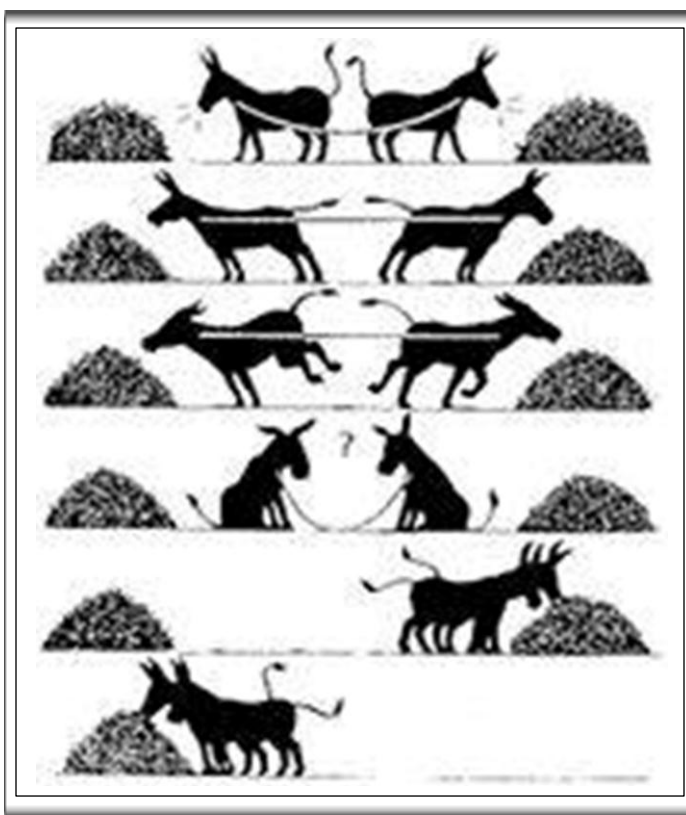
4. ድህረ-ኦዲት ክትትል /post audit follow up/

የኦዲት ሪፖርቱ ወጪ ከተደረገ በኋላ በተስማሚ የጊዜ ልዩነት በአብዛኛው ሁለት ዓመት አካባቢ የኦዲት መ/ቤቱ የኦዲት ተደራጊውን መልስ ከሪፖርቱ የመደምደሚያ እና የማሻሻያ ሃሳቦች ጋር በመከለስ ተገቢ

እርምጃ መውሰዱንና የህዝብ ተጠያቂነት ወይም ገንዘብ የሚያስገኘው ጥቅም ስለመረጋገጡ በዚህ የክዋኔ ኦዲት የመጨረሻ ሂደት ላይ ጠቅላላ ግምገማ በማድረግ እርምጃ ሳይወሰድባቸው የቀሩ የኦዲት ግኝቶች ካሉም እንዲያስተካክሉ በድጋሜ በሪፖርት ያሳስባል።

ምንጮች፡

- የክዋኔ ኦዲት መመሪያ፣ በውጭ ኦዲት ፕሮጀክት ነሐሴ 1995፣ የተከለሰው እና የተሻሻለው በኤሲ.ኤ. ፕሮጀክት ስር በኮዋተር ኢንተርናሽናል ኢንኮ.ህዳር 1998
- AFROSAI-E, Exposure Draft Performance Audit Hand Book, 2012
- Performance audit manual, External Audit Project August 2003, reviewed and updated by Cowater International Inc. under the ACE Project Nov 2005
- INTOSAI, Performance Audit Guides: ISSAI 3000-3100, standards and guidelines for performance auditing based on INTOSAI's auditing standards and practical experience፤
- ለፋይናንስ ግልፀኝነትና ተጠያቂነት ቀን በዓል የተዘጋጀ ልዩ ዕትም መጽሔት፣ ጥቅምት 2008 ዓ.ም
- www.cagbd.org

The Four Agreements

- 1 BE IMPECCABLE WITH YOUR WORD**
 - a. Speak with integrity.
 - b. Say only what you mean.
 - c. Avoid using the Word to speak against yourself or to gossip about others.
 - d. Use the power of your Word in the direction of truth and love.
- 2 DON'T TAKE ANYTHING PERSONALLY**
 - a. Nothing others do is because of you.
 - b. What others say and do is a projection of their own reality, their own dream.
 - c. When you are immune to the opinions and actions of others, you won't be the victim of needless suffering.
- 3 DON'T MAKE ASSUMPTIONS**
 - a. Find the courage to ask questions and to express what you really want.
 - b. Communicate with others as clearly as you can to avoid misunderstandings, sadness and drama.
 - c. With just this one agreement, you can completely transform your life.
- 4 ALWAYS DO YOUR BEST**
 - a. Your best is going to change from moment to moment; it will be different when you are healthy as opposed to sick.
 - b. Under any circumstance, simply do your best, and you will avoid self-judgment, self-abuse, and regret.

Source:- ከማህበራዊ ድረ ገፅ

ሀብቴ አያሌው

የምርመራ፣ የአዲትና የልዩ አዲት ምንነት፣ አቀራረብና በአፈጻጸም ያጋጠሙ ችግሮች

1. የአጠቃላይ ምርመራና የአዲት ትርጉምና ያላቸው አንድነትና ልዩነት

ምርመራ (Inevestigation) ሰፊ ያለ ጽንሰ ሃሳብ የያዘና በአዲት ሙያ ከሚሸፈን የምርመራ ተግባር የሰፊ አፈጻጸምን የሚይዝ ሲሆን አዲት ደግሞ ከዚህ ሰፊ ጽንሰ ሃሳብ የተወሰነውን በመውሰድ በአዲት ሙያ የሚተገበሩትን የምርመራ (አዲት) ስራዎች የያዘ ነው። በተለምዶ አዲትና ምርመራ በተመሳሳይ ትርጉም ሲጠሩ የሚሰማ ቢሆንም በመካከላቸው የሚጋሯቸው ሁኔታዎች እንዳሉ ሆኖ ሰፊ ልዩነት አላቸው። አዲት ከምርመራ ጽንሰ ሃሳብ መካከል በአዲት የሙያ መርህና ደረጃዎች መሠረት የሚሸፈን ተግባር ነው። (በዚህ ፅሁፍ አዲት የሚለው የፋይናንስና ህጋዊነት አዲትን ነው።)

ምርመራ (investigation) የአንድን ተቋም መዛግብትና ሂሳብ ሰነዶች ወይም ማንኛውም ተግባራዊ እንቅስቃሴ (ክንውን) ማሳያ መንገዶችን በመፈተሽ የያዙትን እውነታ በማጣራት ተቋሙ ያለበትን ቴክኒካዊ፣ የፋይናንስና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ የማረጋገጥ ሂደትን ያጠቃልላል። ይህም ምርመራ በአዲት ሙያ ከሚሸፈኑ የማጣራት ስራዎች ውጭ በተለያዩ ሌሎች ባለሙያዎች የሚከናወኑ እውነታን ለማግኘት የሚደረጉ ማናቸውም የማጣራት/ የመመርመር ተግባራትን ያካተተ ነው።

የትኛውም ምርመራ በአንድ ጉዳይ ላይ ማሳያ መገለጫዎችን ለምሳሌ የሂሳብ መገለጫዎች፣ ሰነዶች መዛግብቶች፣ ማንኛውም ዓይነት ሪፖርት፣ በአካል የሚታዩ ገጽታዎች፣ ከግለሰቦች/ ድርጅቶች የሚገኙ የቃልና የጽሁፍ መረጃዎች፣ ደክመንተሪ ፊልሞች፣ ቪዲዎች፣ ፎቶ ግራፎችን ወዘተ በመፈተሽ ከሚፈለገው ጉዳይ ጋር ከተያያዘው እውነታ ላይ ለመድረስ የሚደረግ የማጣራት ሂደት ነው። ስለሆነም ከአዲት ዓይነቶች በተለይም ልዩ አዲት (Fraud/ special Audit) ከሰፊው የምርመራ (ኢንቨስቲጌሽን) ጽንሰ ሃሳብ ጋር ይበልጥ ተቀራራቢነት እንዳለው መረዳት ይቻላል።

ይህ ማለት ሰፊ ጽንሰ ሃሳብ ካለው ምርመራ (ኢንቨስቲጌሽን) መካከል በአዲት ባለሙያ የሚከናወነው በተለይም የልዩ አዲት (Fraud audit or Special audit) አንዱ አካል ነው ብሎ መውሰድ ይቻላል። ከዚህ አንጻር በሌሎች ሙያዎች የሚሸፈኑ እንደ አሻራ ምርመራ ወይም የፖሊስ ምርመራ (Forensic & related investigation)፣ የአቃቤ ህግ ምርመራ (Criminal investigation)፣ የጋዜጠኛ ምርመራ (Investigative Journalism)፣ ምርምርና ጥናት (Research & Development)፣ የላቦራቶሪ ምርመራ (Laboratory Diagnosis) ወዘተ በየሙያው የሚከናወን ምርመራን ያመለክታል።

ከዚህ አንጻር በሌሎች ሙያዎች ከሚካሄዱ ምርመራዎች አንጻር አዲት በተለይ የሚያተኩረው የአንድን ተቋም የፋይናንስ መዛግብትና ሰነዶችን (ቫውቸሮች፣ደረሰኞችን፣መጻጻፊያዎች፣ የሂሳብ

መግለጫዎች ወዘተ) የፋይናንስና የፊደላት ስራዎችን አፈጻጸም ሪፖርቶችን በሙያው መርህና ደረጃዎች እንዲሁም የአዲት ስልቶችና ዘዴዎች መሠረት በአዲት በማጣራት በተቋሙ የተዘጋጁት የፋይናንስ መግለጫዎች ደረጃውን ጠብቆ የተዘጋጁና የተቋሙን ትክክለኛ ገጽታ የሚያሳዩ ስለመሆኑ በተጨማሪም ማስረጃዎችና በአዲተሩ ብያኔ ተቀባይነት አስገኝቶ አንጻራዊና ምክንያታዊ ማረጋገጫ (reasonable assurance) የያዘ የአዲት አስተያየት (Audit Opinion) መስጠት መቻል ነው። ይህንን የአዲት አስተያየት ለመስጠት አዲተሩ ባደረገው ማጣራት በሂሳብ መግለጫዎቹ ላይ መሠረታዊና ጉልህ ስህተት መፈጸም አለመፈጸሙን አረጋግጦ በሪፖርቱ ያመለክታል።

በእንግሊዝ የካምብሬጅ ኮሌጅ ምርመራን (Investigation) እና አዲት (Audit) እንደሚከተለው ይገልጻል።

Investigation is the act or process of examining a crime, problem, statement, etc. carefully, especially to discover the truth: Investigation is the work of inquiring into something thoroughly and systematically. Investigation involves inquiry into facts behind the books and accounts or any transactions into the technical, financial and the economic position of the business or organisation.

It is to examine, study, or inquire into systematically; search or examine into the particulars of examine in detail. to search out and examine the particulars of in an attempt to learn the facts about something hidden, unique, or complex, especially in an attempt to find a motive, cause, or offender.

While the term auditing has been defined in short as an examination of books of accounts and vouchers of business, as will enable the auditors to satisfy himself that the balance sheet is properly drawn up, so as to give a true and fair view of the state of affairs of the business and that the profit and loss account gives true and fair view of the profit/ loss for the financial period, according to the best of Information and explanation given to him and as shown by the books; and if not, in what respect he is not satisfied.

አዲትና አጠቃላይ ምርመራ ከላይ እንደተገለጸው ሆኖ በተለይ ከሁለቱም ባህሪያት ተወራርሶ በመ/ቤታችን እየተሰራ ያለው የልዩ /የማጭበርበር አዲት ምን እንደሆነ ቀጥሎ እንመለከታለን።

2. የማጭበርበር/ ልዩ ኦዲት ትርጉም (Definition of Fraud/special Audit)

ማጭበርበር (Fraud):- ማለት አንድ ግለሰብ ወይም ቡድን በህግ ከተፈቀደለትና ማግኘት ከሚገባው ጥቅም/መብት ውጭ ባልተገባ መንገድ የሐሰት ማስረጃ አስመስሎ በማቅረብ ከሌላው ጥቅም /መብት በመውሰድ ለግለ/ ለሌላ አካል ጥቅም ላይ ለማዋል የሚፈጸም ህገ-ወጥ ተግባር ነው።

Fraud is a term that embraces all the means that human ingenuity can devise, which is used by one or more individual to get an advantage over another by false representation. The term fraud means the willful misrepresentation made with an intention of deceiving others. It is a deliberate action committed in the accounts with a view to get personal gain. Frauds can take place in the form of:

- Falsification or alteration of records or other documents
- Misappropriation of assets or funds
- Destruction or omission of records or documents
- Recording of a transaction without substantiating documentation
- Intentional misapplication of rules, regulations, directives, etc.
- Willful misrepresentations of entity’s state of affairs.

It is of great importance for the auditor to detect any frauds, and prevent their recurrence.

የማጭበርበር/ ልዩ ኦዲት (Fraud/Special Audit):- ማለት በመንግስት መ/ቤቶችና የልማት ድርጅቶች ውስጥ በተደረጉ የስራ እንቅስቃሴዎች እንደጠቋሚው አስተያየት ወይም ግንዛቤ «አንዳች ግልጽነት የጎደለው አሠራር አለ፤ የህግ ጥሰት ተፈጽሟል፤ የመንግስት ገንዘብ/ ሃብት ተጭበርብሯል ወይም ለግል ጥቅም ውሏል አለያም የመንግስት ሃብት ባክኗል ባይሆንም ጥርጣሬ አሳድሯል» በሚል ጉዳይ ያገባኛል ወይም ይመለከተኛል ያለ ተቆርቋሪ ነኝ የሚል አካል፤ ግለሰብ ወይም ተቋም የተባለው ጉዳይ በገለልተኛ ኦዲተር ተጣርቶ እና ተረጋግጦ ውጤቱ ሪፖርት ተደርጎ ግልጽነትና ተጠያቂነት እንዲሰፍን ወይም ያልተዛባ ውሳኔ ለመወሰን ተጣርቶ እንዲቀርብ ሲጠየቅ ጥቆማውን/ ልዩ ትዕዛዙን መሠረት በማድረግ የቀረበው ጉዳይ እውነት/ሐሰት ስለመሆኑ በዝርዝርና በልዩ ሁኔታ በማጣራት በተጨማሪም ማስረጃ ተመስርቶ ገለልተኛ የኦዲት ውጤት ሪፖርት ማድረግ ነው።

A fraud audit is a separate engagement from a financial statement audit. In a fraud audit, there typically is an allegation of fraud or a fraud has already been discovered;

Differences in Auditing and Special /Fraud/Investigation

Difference	Audit	Investigation
Legal binding	Audit of annual financial statements is compulsory under the Companies Ordinance, 1984.	Investigation is not compulsory under Companies Ordinance but voluntary depending upon necessity.
Object in view	Audit is conducted to ascertain whether the financial statements show a true and fair view or not	Investigation is conducted with a particular object in view, viz to know financial position, earning capacity, prove fraud, invest capital, etc.
Period covered	Audit is conducted on annual basis or less	Investigation may be conducted for longer Period, say three years or based on the case for short time.
Parties for whom conducted	Audit is conducted on behalf of shareholders (proprietor, partners), government or public or stockholders.	Investigation is usually conducted on behalf of outsiders like prospective buyers, investors, lenders, bylaw etc.
Documents	Audit is not carried out of audited financial statements.	Investigation may be conducted even though the accounts have been audited.
Extent of work	Audit is normally conducted on test verification basis.	Investigation is a through examination of books of accounts.
Report	Audit report is addressed to shareholders (or proprietors or partners) audited entities or parliament body.	Investigation report is addressed to the party on whose instruction investigation was conducted.
Adjustment in net profit	In case of audit net profit disclosed by audited accounts is final without further adjustments.	In case of investigation in order to determine real earnings certain adjustments are always essential.
Person performing the work	Audit is to be conducted by a chartered accountant or professional Auditor.	Investigation may be undertaken even by a non-chartered accountant or other discipline/ professionals.
Methodology	Normally sampling and materiality based to reasonable assurance	With detailed & narrative procedures following the case to be investigated.

የምርመራ ባህሪ (Nature of Investigation)

ምርመራ ወይም ልዩ ኦዲት አስቀድሞ መነሻ በቀረበበት ጉዳይ ላይ አሉ የተባሉ ጥርጣሬዎችን በማስረጃ ተመስርቶ በማጠራት የቀረበው ጥቆማ እውነት መሆን አለመሆኑን አረጋግጦ ሪፖርት የሚደረግበት ሲሆን በየትኛውም ሙያ የማከናወን ምርመራ ከዚህ አካሄድ ጋር ተመሳሳይነት አለው። ዋናው ልዩነት ልዩ ኦዲት በኦዲተሮች የሙያና ኃላፊነት ደረጃ ውስጥ የሚወድቅ ሲሆን ሌሎች ምርመራዎች በሌላ ባለሙያና በተሰጣቸው ኃላፊነት ተነስተው መስራታቸው ነው።

Investigation is a kind of special audit with predetermined scope depending upon the purpose to be achieved. Investigation is neither accounting nor auditing rather further analysis about the intended objective. Investigation is carried out not in substitution of audit, but in addition to audit. The investigating auditor may even have to investigate the audited accounts.

የምርመራ ወሰን (Scope of investigation):-

የምርመራ /ልዩ ኦዲት አንድ ወጥና ቋሚ የሆነ ወሰንና የአሠራር ስልት የለውም። ምክንያቱም እንደጥቆማው/ የተፈለገው ጉዳይ ላይ በመመስረት እየተለዋወጠና ወሰኑን እየቀያየረ ስለሚሰራ ከመደበኛው ኦዲት አካሄድ የሚለየው አንዱ በዚህ ጉዳይ ነው።

No general principle can be laid down with regard to the scope of every type of investigation. Scope of investigation, in each case, would be limited to the period or area to be covered by the investigator. While auditing follows international Auditing Standards (GAAS) set to perform and apply almost same procedures in different institutions and periods regardless of time and place or organisation.

የምርመራና የኦዲት ዓላማዎች (Objectives of Investigation & Auditing):-

የምርመራም ሆነ የኦዲት ዓላማዎች በቀረቡ ጉዳዮች ዙሪያ መሠረታዊና አስተማማኝ ማስረጃዎችን መሰብሰብ፣ መገምገምና ለተፈለገው ጉዳይ ማረጋገጫ የሆኑትን ለይቶ በዚህ መሠረት የተደረሰበትን ድምዳሜ ለሚመለከተው ሪፖርት ማድረግ ነው። በመደበኛው ኦዲት ግን ቢያንስ 2 ወሳኝ ዓላማዎች ይኖራሉ። አንደኛው በአንድ ተቋም ለታወቀ ጊዜ (ለአንድ ዓመት) የተዘጋጁ የሂሳብ ሪፖርቶች በትክክል የተቋሙን የፋይናንስ ገጽታ የሚያሳዩ መሆን አለመሆኑን በሙያው ቴክኒካዊ ስልት ተጠቅሞ በማረጋገጥ አስተያየት መስጠት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ይህንኑ ለማረጋገጥ

በሚደርገው ፍተሻ እግረ መንገዱን በሂሳቡ ላይ አንዳች መሠረታዊና ጉልህ ስህተት ብሎም ማጭበርበርና ጉድለት መኖር አለመኖሩን ማረጋገጥ፣ ከተገኘም ይህንኑ በማስረጃ አስደግፎ ለሚመለከተው የፍትህ አካል ሪፖርት ማስተላለፍን ይመለከታል፡፡

Normally the objective of investigation is to collect, analyse and evaluate facts in respect of desired field of activity with a view on some special purpose as determined by the person on whose behalf the investigation is undertaken, while there are two main objectives of auditing. The primary objective and the secondary or incidental objective

- **Primary objective:-** the primary duty (objective) of the auditor is to report to the owners whether the balance sheet gives a true and fair view of the Company's state of affairs and the profit and loss Account gives a correct figure of profit or loss for the financial year. The primary responsibility of an auditor is to verify whether the financial statements exhibit a true and fair view of state of affair of the business and their secondary responsibility is the prevention and detection of errors and frauds.
- **Secondary objective:-** it is also called the incidental objective as it is incidental to the satisfaction of the main objective. The incidental objectives of auditing are: Detection and prevention of Frauds, and Detection and prevention of Errors.

Detection of material frauds and errors as an incidental objective of independent financial auditing flows from the main objective of determining whether or not the financial statements give a true and fair view. Errors refer to unintentional mistake in the financial information arising on account of ignorance of accounting principles i.e. principle errors, or error arising out of negligence of accounting staff i.e. Clerical errors.

In short we can conclude that Errors are mistakes committed innocently and unknowingly while making entries in the books of accounts **in opposite to that Frauds are** fictitious entries made in the books of accounts with certain motives.

የአዲተሩን ህሊና ወደ ጥርጣሬ ከሚጨምሩ ጉዳዮች ጥቂቶቹ (The Auditor can suspect fraud under the following circumstances.

1. የሰነዶች መሰወር፣ መጥፋት፣ መለወጥና ለአዲት አለመቅርብ (When vouchers, invoices, cheques, contracts are missing/lost etc.)
2. የደጋፊና የአጠቃላይ ሂሳብ መቆጣጠሪያ መዝገብ ሚዛን መለያየትና የልዩነቱን ምክንያትና ቦታ ለመለየት አለመቻል (When control account does not agree with subsidiary books and when the difference in trial balance is difficult to locate.)
3. በአንድ ጉዳይ ላይ አዲት ተደራጊው የያዘው ማስረጃና ከ3ኛ ወገን የተገኘው ማስረጃ የተለያየ ሲሆን (When there is difference between the balance & the confirmation of the balance by the parties.)
4. በገንዘብና ንብረት መዛግብት ሚዛንና በቆጠራ ሪፖርት መካከል ልዩነት ሲታይ፣ (When there is difference between the fund or stock as per records and the fund or stock physically counted.)
5. ስለአንድ ጉዳይ በአዲት አስደራጊው የተሰጠው ማብራሪያ ግልጽነት ሲጎለገልና በጉዳዩ ላይ የሌላ አካል አስተያየት የተለየ ሲሆን (When the explanation given by the client is not satisfactory & when there is a contradiction in the explanation given by different parties.)
6. የሰነዶች መለዋወጥ፣ ስርዝ ድልዝና የማበላለጥ ምልክት የታየ ሲሆን፣ (When there is an alteration or an overwriting of or adding some figures.)

3. የልዩ አዲት ጥያቄ አቀራረብ፣

3.1 የልዩ አዲት ጥያቄ (ጥቆማ) በማንና መቼ ይቀርባል፣

የልዩ አዲት ጥያቄ በተለይ በየደረጃው የሚገኙ ፍርድ ቤቶች የስነ-ምግባርና ጸረ ሙስና ኮሚሽን፣ በየደረጃው የሚገኙ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ጽ/ቤቶችና የምክር ቤት አባላት፣ የተለያዩ አዲት ተደራጊ መ/ቤቶች እና ማንኛውም ያገባኛል ባይ ዜጋ ሁሉ በተናጠል ወይም በቡድን ሆኖ አንድ ጉዳይ በአዲት ሙያ ተጣርቶ ውጤቱ እንዲታወቅና በውጤቱ መሠረት ተገቢ እርምጃ ይወሰድ ዘንድ ትምህርት ሰጭና ተጠያቂነትን የሚያጠናክር ዓላማ ይዞ በጽሁፍ ጥያቄ (ጥቆማ) ሊያቀርብ ይችላል። በሌላ በኩልም በፍርድ ቤት የተያዙ ጉዳዮች አጠራጣሪ ሆነው ሲገኙና የበለጠ ፍትሃዊ ውሳኔ

ለመስጠት ያስችል ዘንድ በአዲት ሙያ በገለልተኛነት ሊረጋገጡ ይገባቸዋል የተባሉ ጉዳዮች በየደረጃው ከሚገኙ ፍርድ ቤቶች ወደ መ/ቤታችን ሊታዘዙ ይችላሉ።

ጥቆማ እየቀረበ ያለው ጠያቂው (ጠቋሚው) ሁኔታውን በተገነዘበበት ወይም ለእሱ አመች ሁኔታ በተፈጠለት ጊዜና ቦታ ቢሆንም አንዳንድ ለረዥም ጊዜ ቆይቶ ጉዳዩ ከተረሳና መረጃና ማስረጃ ከተሰወረ በኋላ ስለሚሆን የታሰበውን ትምህርት ሰጭነቱና ተጠያቂነትን ለማምጣት ብዙም ስለማያግዝ ከጥቅሙ ይልቅ ለአዲት ተጨማሪ ጊዜና ወጪ የሚያስከትል ስለሆነ ጉዳዩ እንደ ቡና በትኩሱ ቢገኝ አርኪና ውጤታማ ይሆናል።

ለዚህም ነው ለመ/ቤቱ የሚቀርብ ጥያቄ (ጥቆማ) በአዲት እንዲጣራ ከተፈለገ በመ/ቤቱ መቋቋሚያ አዋጁ 186/2003 በአንቀጽ 20 (2) መሠረት ጉዳዩ ከተፈጸመ ከ5 ዓመት በላይ የዘገየ መሆን የለበትም በሚል የተደነገገው። ይህ የጊዜ ገደብ ያስፈለገበት ምክንያት ትክክለኛ የህዝብ ተቆርቋሪ የሆነ አካል ጥቆማውን በወቅቱ በማቅረብ ኪራይ ሰብሳቢነትንና ብልሹ አሠራሮችን ለመዋጋት መረጃ/ማስረጃዎች ሳይሰወሩ ተጠያቂዎች ሳይሸሹና ሃብትና ንብረት ሳያሸሹ ብሎም ተጨማሪ ማስረጃዎች ሊሰጡ የሚችሉ ተጓዳኝ ምንጮች ሳይደርቁ፣ ተጠርጣሪዎች ማምለጫ ቀዳዳ ከማስፋታቸውና የሚጠየቁበትን ክፍተት ሁሉ ከመድፈናቸው በፊት አሻራው ሳይጠፋ ሲቀርብ ትክክለኛ ትምህርት ሰጭና ተጠያቂነትን የሚያጠናክር ለማድረግ ታሳቢ ያደረገ ነው።

ይሁንና እስካሁን ባለው አሠራር የትኛውንም ጊዜ የሚመለከት የልዩ አዲት ጥያቄ/ ጥቆማ የያዘ ማንኛውም አካል ጥቆማዎች በጽሁፍ ሲያደርሱን በአዲት ፕሮግራም/ እቅድ ተካተው እንዲሰሩ ለማድረግ እንዲቻል መ/ቤታችን በየ6 ወሩ ዕቅድ በሚያዘጋጅበት ወቅት ማለትም በሰነድ በጥር ወራት አካባቢ እንዲደርሱን በማድረግ በፕሮግራም በማካተት እየተሰራ ሲሆን ያም ሆኖ ጊዜ የማይሰጡና በተለይ በፍርድ ቤት ቀጠሮ የተያዘባቸው ጉዳዮች በትዕዛዝ መልክ ሲመጡ ሌሎች የአዲት ስራዎች እንደተጠናቀቁ በተቻለ መጠን ቅድሚያ እየሰጠን የምንሰራ ሲሆን እንዳስፈላጊነቱ የቀጠሮ ማራዘሚያ በመጠየቅ በቅደም ተከተል ለማከናወን ጥረት እየተደረገ ይገኛል።

ጥቆማዎች በአዲት እንዲጣሩ ካስፈለገ በጽሁፍ ተደራጅተው መቅረብ ይገባቸዋል። በግል የሚጠቆሙ ሲሆን የጠቋሚው ስም ወይም አድራሻ የግድ እንዲገለጽ ላያስፈልግ ይችላል። ለአዲት የሚቀርቡ ጥቆማዎች በተጻፈ ማስረጃ ሊረጋገጡ የሚችሉና ህጎችና አሠራሮች መጣሳቸውን ሊያመለክቱ የሚችሉ፣ በሂሳብ አያያዝና በሃብት አስተዳደር ዙሪያ የተፈጸሙ የህግ ጥሰቶች ስለመሆናቸውና የስራ ድርሻንና ስልጣንን በመጠቀም አንዱን በመጉዳት ራስን ወይም ሌላውን ለመጥቀም የተከናወኑ ወይም የመንግስትን/ የህዝብን ጥቅም/ሃብት ለብክነት ወይም ላልተገባ አካል አላግባብ ጥቅም ላይ ማዋልን አለመዋሉን ማረጋገጥ የሚችል ማስረጃ ሊቀርብላቸው የሚችሉ ሊሆኑ ይገባል።

ከኦዲት ባለሙያ ውጭ በሌሎች አካላት መርማሪዎች ሊከናወን የሚገባው ለምሳሌ ምንጩ ያልታወቀ የግል ሃብት ማፍራት፣ የወንጀል ምርመራ ጉዳይ፣ የስነ-ምግባር ጥሰት ጉዳይ፣ ከመንግስት መ/ቤት ውጭ የሆነና በቀጥታ ግንኙነት የሌለው ማንኛውም ተግባር ወይም በተጨማሪ ማስረጃ በማይደገፍ የአሉባልታ ወሬን መሠረት ያደረገ ጥቆማ በመንግስት ኦዲተሮች የኦዲት አሠራር ሊረጋገጡ የማይችሉ ጥቆማዎች ስለሆኑ ለመ/ቤቱ መቅረብ የለባቸውም፤ ቢቀርቡም ተፈጻሚነት አይኖራቸውም። ጥቆማውን በማንኛውም የስራ ሰዓት በመ/ቤቱ ግቢ በተደራጀው የመረጃ ክፍል ወይም ለዋና ኦዲተሮች ጽ/ቤት በቀጥታ ወይም በሃሳብ መስጫ ሳጥን ውስጥ በማስገባት ካልሆነም በዋናው መ/ቤታችን የፖስታ ሳጥን ቁጥር 479 እና ወይም በምስራቅ አማራ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት ፖስታ ሳጥን ቁጥር 750 በኩል ወይም እንደሁኔታው መስክ ላይ በሚገኙ ኦዲተሮች በኩል ሊቀርብ ይችላል።

4. በመ/ቤታችን የልዩ ኦዲት አፈጻጸም ሁኔታ

ልዩ ኦዲት በማንኛውም ጊዜ ከ3ኛ ወገን በሚቀርብ ጥያቄ ወይም ጥቆማ መነሻነት የቀርቡ ዝርዝር ጉዳዮችን መሠረት በማድረግ በኦዲት አጣርቶ የተገኘውን ውጤት ሪፖርት የማድረግ ተግባር ሲሆን በመ/ቤታችንም ባለፉት 22 ዓመታት ከመደበኛው ኦዲት በተጨማሪ እና በመደበኛው ስራ በመተካት ጭምር ኦዲት ሲደረግ ቆይቷል።

በመሆኑም በሂደቱ ዝርዝር ጉዳዮችና የአሰራር ሁኔታዎች ዙሪያ ወጥና ለማንኛውም አካል በቀላሉ መገንዘብና አዳዲስ ኦዲተርም አሰራሩን አንብቦ መረዳትና መተግበር እንዲያስችለው በመመሪያ መልክ ማውጣት አስፈላጊ ሆኖ በመገኘቱ፤ መ/ቤቱ በተሻሻለው የማቋቋሚያ አዋጁ ቁጥር 186/2003 አንቀጽ 26 (2) በተሠጠው ስልጣን መሠረት ኃላፊነቱን ለመወጣት ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል።

በየትኛውም አካል የቀረበን ጥቆማ መነሻ በማድረግ የተሰራ ኦዲት በጥቆማው ዝርዝር ነጥብ መሠረት ደረጃውን ጠብቆ መጠናቀቁን በማረጋገጥ ውጤቱን የያዘ ሪፖርት ጥቆማውን ላቀረበው ህጋዊ ተቋም ሪፖርቱ እንዲደርሰው ይደረጋል። ሆኖም መ/ቤቱ ለግለሰብ ጠቋሚ ሪፖርት የማድረስ ግዴታ የለበትም፤ አያስተላልፍም። ከዚህም ባሻገር በጥቆማው መነሻነት በተደረገ ኦዲት የተገኘው ውጤት ማጭበርበርና ሙስናን የሚያሳዩ ከሆኑና የመንግስት ሃብት ለግል ጥቅም መዋሉና መባከኑ ከተረጋገጠ ሪፖርቱ ለፍትህ አካላት እንዲደርስ ይደረጋል።

በፋይናንስና በንብረት አስተዳደር ህጎች፣ ሰነዶችና አሰራሮች መሰረት በኦዲት ሙያና በማስረጃ ሊረጋገጥ የማይችል፣ በሰነድ ወይም በማስረጃ የማይደገፉ ምልክቶችን በመያዝ በኦዲት ለማጣራት ከመሞከር በፊት ጉዳዩ በመ/ቤታችን ስልጣንና ሃላፊነት ስር የሚወድቅ እንዲሁም በሙያው የሚሸፈን ጉዳይ ስለመሆኑ በጥንቃቄ መፈተሽ ይኖርበታል።

5. በልዩ አዲት አቀራረብ ዙሪያ እያጋጠሙ ያሉ ጉዳዮች

ከላይ እንደተመለከተው የልዩ አዲት ምንነትና አቀራረብ እንዲሁም በመ/ቤታችን እየተፈጸመ ያለበትን ሁኔታ ከዳሰስን በኋላ ሳይነሳ መታለፍ የሌለበት ጉዳይ ቢኖር በአፈጻጸሙ እያጋጠሙ ያሉ በርካታ ችግሮችን በማንሳት ምን እልባትም የሚመለከታቸው አካላት ከዚህ ጽሁፍ ተምረው ሊያስተካክሉ የሚችሉበት እድል ይኖራል በሚል ታሳቢ እንደሚከተለው ቀርቧል፡፡

5.1. በግለሰብ/ በቡድን የሚያቀርቡት ጥቆማ ከላይ በጥቆማ አቀራረብ ላይ እንደተመለከተው ማንም አካል አለኝ የሚለውን ጥቆማ ከህዝብ ተቆርቋሪነትና አሳቢነት በመነጨ ማቅረብ የሚችል ቢሆንም እያጋጠመ ያለው ሁኔታ ግን ፈርጆ ብዙ ነው፡፡ ለምሳሌ፡-

- በአዲት ሙያ ሊጣሩ የማይችሉ ሁነቶች ለምሳሌ አንድን ግለሰብ የኪራይ ሰብሳቢነት አመለካከት አለው፣በጋራ ግምገማ ላይ ተነስቶበታል ወዘተ...
- ተፈጻሚ የተባለው ጉዳይ ከረጅም ዓመታት በፊት የተከናወነና ማስረጃ/መረጃ ሊሰጥ የሚችል አካል በማይኖረው ጉዳይ መጠቀም፣ አልፎ አልፎም በወቅቱ ተስማምቶ የተፈጸመን ጉዳይ በጥቅም ግጭት ጊዜ ዘግይቶ መጠቀም
- በግለሰብ የግል ኗሪና ሃብት እንዲሁም ዘመድ አዝማድ ሁኔታ ላይ የተንጠለጠሉ ጥቆማዎች፣
- የሚቀርበውን ጉዳይ በግልጽ (የተፈጸመበትን ወቅት፣ ማስረጃ የሚገኝበትን ሁኔታ የጥፋቱን መጠንና (ግምት) ማን እንደፈጸመው) የማይገልጹ መሆን፣
- ከቀና መንፈስና ከተቆርቋሪነት ያልመነጨ ጉዳዩ እውነትነት ባይኖረውም ሌላውን ለመጉዳት /ለማስፈራራት/ ለማሸማቀቅ አልሞ በሰዎች ላይ መጠቀም፣
- በጥቆማው ላይ በቁርጠኝነት ላለመታገል ራስን መደበቅና በአዲት ወቅት ተጨማሪ የመረጃ ምንጭና ደጋፊ አካል ሆኖ ያለመገኘት፣
- በአሉባልታዎች ላይ በመነሳት ብቻ በአዲት ሊረጋገጥ የማይችል ጥቆማ ማቅረብና የሚደርሱንን ጥቆማዎች ሁሉ ባሉበት ሁኔታ ወደ ስምሪት የማስገባት ዝንባሌ መታየት፣ ማለትም አልፎ አልፎ በሙያችን ሊሸፈንና በአዲት ማስረጃ ሊረጋገጥ የሚችል ጥቆማን ከስምሪት በፊት በመ/ቤት ደረጃ በመለየት በኩል በትኩረት ሳይታይ ወደ ስራ መግባት መኖሩ፣ የሚሉት ከብዙ በጥቂቱ የሚጠቀሱ ችግሮች ናቸው፡፡

5.1 ከተቋማት /ሀጋዊ አካላት የሚቀርቡ ጉዳዮች

- በደረሰባቸው ጥቆማ በመነሳት አንድን ጉዳይ በራሳቸው ለማጣራት በስፋትና በጥልቀት ከሄዱበት በኋላ ጉዳዩ በአዲት እንዲረጋገጥ ጥያቄ ማቅረብ ይዘወተራል። ይህ ሁኔታ ጉዳዩን በአዲት ሙያ ለማረጋገጥ ወደ ስራ ሲገባ አስቀድሞ በሌሎች ስለተዳሰሰ ተጠያቂዎቹ በሚችሉት ሁሉ መረጃንና ማስረጃን ለመሰወር፣ ለማበላሸትና የተሰዘጋጀ ምላሽ ለመስጠት ምቹ ሁኔታን በመፍጠር አዲተሩ እውነታውን እንዳያገኝ ያደርጋል።
- የአንድን ጥቆማ ጉዳይ ሲልኩ በፍጥነት አዲቱ ተጠናቆ እንዲቀርብ በመፈለግ በግፊት ማስፈጸም፣ የመ/ቤቱን በእቅድ የመመራት ነጻነት ላይ ጫና የማሳደር ዝንባሌ መኖር፤
- የአዲት ሙያው የማይመልሳቸው ጥቆማዎችን ከግለሰብ ጠቋሚዎች ተቀብሎ ወደ መ/ቤታችን የማስተላለፍ ሁኔታ መኖር፤
- ለጥቆማው አስፈላጊ የሆነና ጉዳዩን በግልጽና በጊዜ ገድብ ለይቶ ያለመጠየቅ ይህም አዲቱ ጊዜና ወጪ የሚጠይቅ ከመሆኑ አንጻር ግልጽና ጉዳዩን ለይቶ ከመጠቆም ይልቅ ሁሉንም እንዲዳሰስ የመጠየቅ፣ ለጥቆማዎች ዘርዘር ያለ አመላካች መረጃ በአባሪ አለማያያዝ፣ (ጥቆማ ከግለሰብ ከመቀበል ጀምሮ)፤

የሚቀርቡ የልዩ አዲት ትዕዛዛትን በሚመለከት፤

- የመ/ቤታችንን የስልጣን ገደብ ያልጠበቁ ለምሳሌ የግለሰቦችን ክርክር፣ የተለያዩ ማህበራትን ሂሳብ/ሃብት የተመለከቱ ጉዳዮችን፣ በአጠቃላይ ከመ/ቤታችን ግዴታና ኃላፊነት ውጭ ያሉ ጉዳዮች አዲት እንዲደረግ የማዘዝ ሁኔታ መታየቱ፤
- በህጋዊነት ተቋቁሞና አሰራር ተዘርግቶለት በስራ ላይ ያለ አካል (በውስጥ አዲተር) ያከናወነውን አዲት ተከላኝ ስለተቃወመ ብቻ (ያለተጨማሪ ምክንያት) መጠራጠርና እንደገና በመ/ቤታችን አዲተር እንዲሰራ የማዘዝ ለምሳሌ በክርክር ላይ ተቃውሞ ቢቀርብበት እንኳን የሠራው አካል ተጣርቶ ማብራራት/ ማስረዳትና ለተቃውሞው አሳማኝ ማስረጃ ማቅረብ ሲገባው የስራ ድግግሞሽንና ለመንግስት ሌላ ወጪ በሚፈጥር ሁኔታ እንደገና እንዲሰራ መታዘዝ፤
- የሚተላለፉ አንዳንድ የአዲት ስራዎች ትዕዛዝ በተመለከተ፤- ይህን ለማድረግ ነባራዊ ሁኔታዎችና ስራው በባህሪው የሚጠይቀው ጊዜ ግምት ውስጥ ሳይገባ፣ የመ/ቤታችን አዲት በእቅድ የሚመራና እያንዳንዱ የአዲት ቡድን አስቀድሞ በእቅድና በጊዜ ተገደቦ ስራ ስለሚሰጠው ለልዩ አዲት/ ለፍርድ ቤት ትዕዛዝ ተጠባባቂ ሃይል (አዲተር) የሌለ መሆኑ፣ አዲተሩ የያዘውን ስራ ጨርሶ ወደ ታዘዘው የአዲት ስራ ቢገባም እንኳን የልዩ አዲት ስራ በቂ

ጊዜ፤ የበለጠ ጥንቃቄና አስተማማኝ ማስረጃ ስለሚፈልግ በሙያው ደረጃ የራሱን ጊዜ የሚወስድና የአዲተሮች የልዩ አዲት ብቃትና ልምድም በጊዜው ላይ የራሱ ተፅዕኖ እንዳለው ግምት ውስጥ ሳይገባ በአጭር ጊዜ (በቀናት ብሎም በሳምንት ጊዜ) ውስጥ ተሰርቶ ለቀጠሮ እንዲቀርብ የሚታዘዙ መሆኑ፤

- ለአዲት የሚላኩ ትዕዛዛት የተከሳሽና የከሳሽ ስም (ግለሰብና አቃቤ ህግን) በመጥቀስ የአዲት ተደራጊው መ/ቤት ስምና የሂሳብ ዘመን፤ የተከሰሰበት ጉዳይ ጭብጥ ምን እንደሆነና የገንዘብ መጠን፤ ከዚህ ቀደም አዲት ተደርጎ ከነበረ በማንና መቼ እንደተሰራ ወዘተ በቂና ለውሳኔ የሚረዱ ማብራሪያዎችን ሳይዙ የሚላኩበት ሁኔታ ያጋጥማል። ይህም ስምሪቱን በቀጥታ ለመስጠት ስለማያስችል ለተደጋጋሚ መጻጻፍና አላስፈላጊ የጊዜ ብክነት ይዳርጋል።
- በአንድ ወቅት አዲት ተደርጎ የተገኘን የአዲት ውጤት በሌላ ማንኛውም ጊዜ እንደገና በአዲስ መንገድ አዲት ተደርጎ ተመሳሳይ ውጤት እንዲመጣ የሚጠበቅ ትዕዛዝ ማስተላለፍ፤ የጊዜ ልዩነት ያላቸው የአዲት ስራዎች ውጤት ምንጊዜም የተለያየ ስለሆነ በቀድሞው ውጤት መሠረት የተከሰሰን ባለጉዳይ በ2ኛው አዲት ውጤት መሠረት ተጠያቂ ማድረግ አይቻልም።

6. ማጠቃለያ፤

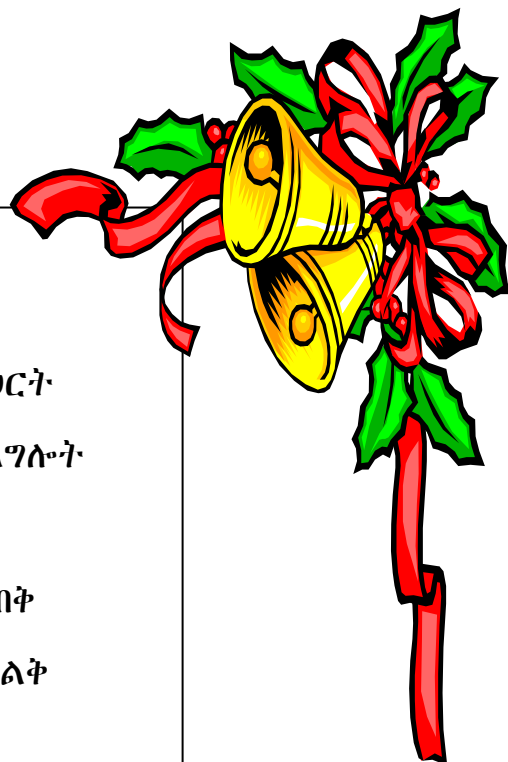
በአለም አቀፍ ደረጃ የሚታወቀውን የመደበኛ አዲት ከማጭበርበር /ልዩ አዲት ብሎም ከምርመራ (ኢንቨስቲጌሽን) የሚለይ ሲሆን ምርመራ ሰፊ ጽንሰ ሃሳብ ያለውና በተለያዩ ሙያዎች እንደተጨባጭ እና ተፈላጊው ጉዳይ የሚደረግ እውነትን የማፈላለግ ተግባር ነው። ይህም የልዩ አዲት ስራ ከመደበኛው የአዲት ስራ ወጣ ያለና በተለይም ከምርመራ ጋር ተቀራራቢ ባህሪ ያለው እንደሌሎች ሙያዎችም በአዲት ሙያ ሊሸፈኑ የሚችሉ የምርመራ ስራዎች በተለየ ሁኔታ የሚከናወኑበት ነው። የመደበኛ አዲት በተለይ አለም አቀፍ የአዲት ደረጃዎችን ተከትሎ የሚከናወን ሲሆን የልዩ አዲት ስራ ግን እንደሌሎች የምርመራ ስራዎች ከጉዳዩ ተጨባጭ ሁኔታ ላይ በመነሳት በአዲት ባለሙያ ሊሰሩና የመንግስት አዲተር የስራ ሃላፊነትና ድርሻ በሆኑት ጉዳዮች ላይ ማጭበርበር መፈጸምንና አለመፈጸምን አጣርቶ ከእውነታው ላይ ለመድረስ በሚያስችል ማስረጃ ጉዳዩን የማረጋገጥና የደረሰበትን ድምዳሜ በሪፖርት የማሳወቅ ተልዕኮ ያለው ነው።

ከዚህ አንጻር የልዩ አዲት ጥያቄዎች በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚችሉና በአዲት ሙያ ሊሸፈኑ የሚገባቸው ሆነው መቅረብ የግድ ይላቸዋል። ስለዚህ የልዩ አዲት ጠያቂዎችም ሆነ ፈጻሚዎች የመጨረሻ ግባቸው ግልጽነትና ተጠያቂነት እንዲጠናከርና የህዝብ ሃብትና ንብረት በሚገባ

ተጠብቆ ለታለመለት ዓላማ እንዲውል ብሎም ፍትሃዊ ውሳኔ እንዲሰጥና ከውጤቱ ለመጠቀምና ለመማር በመሆኑ የሚመለከታቸው ሁሉ በጋራ በመቀናጀትና በመናበብ መስራት ይጠበቅባቸዋል።

ማጣቀሻ (Reference):-

1. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/investigation>
2. <https://www.google.com/search?q=www.google.com&ie=utf-8&oe=utf8#q=investigation+meaning+and+definition>
3. Fraud manual reviewed and updated by Co-water International Inc. Dec, 2005, May.2006)፤
4. የአብክመ ዋና አዲተር መ/ቤት የልዩ አዲት መመሪያ ቁጥር 1/2007፣መስከረም 12/2007 ባህር ዳር.
5. Audits and Investigations፣ Presented by: Doug Backman፣Office of Compliance dbackman@ucf.edu
6. <https://www.quora.com/Whats-the-difference-between-a-normal-audit-and-a-fraud-audit>
7. Fraud Detection and audit expectation gap, (Oct. 2008),an International journal of Business and management,Vo.3, No.10, www.ccsenet.org/journal.html

አዲት ሪቪው

- አ**ዲት አደርጋለሁ የክልሌን ሀብት
- ዲ**ብሎፕ አድርጌ ዕውቀቴን በትምህርት
- ት**ጉህ ታማኝ ሆኜ በመስጠት አገልግሎት
- ሪ**ቮሊውሽን ለማምጣት ከበሬት
- ቪ**ሻርኔ ትልቅ ነው ሃብቷን ለመጠበቅ
- ው**ስጧ እንዳይጎዳ ተበዝብዞ እንዳያልቅ

ለአማራ ክልል ም/ቤት አባላት በአዲት ፅንሰ ሃሳብ ላይ ያተኮረ የአቅም ግንባታ ስልጠና ተሰጠ!

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ዋና ኦዲተር መ/ቤት በአዲት ፅንሰ ሃሳብና በፋይናንስ ግልጽኝነት ላይ ያተኮረ ስልጠና ለአማራ ክልል ም/ቤት አባላት ሰጥቷል። የክልሉ ዋና ኦዲተር አቶ ደሴ ጥላሁን ስልጠናውን ሲከፍቱ እንደገለጹት የክልሉ ዋና ኦዲተር መ/ቤት የመንግስትን ሂሳብ አዲት በማድረግ ለም/ቤቱ ሪፖርትና አስተያየት በማቅረብ የመንግስት ሀብት በአግባቡ ጥበቃ የተደረገለት መሆን አለመሆኑን በሚያቀርበው ሪፖርት መነሻነት አስፈፃሚው አካል በም/ቤቱ እንዲጠየቅ በማድረግ የተጠያቂነትን አሰራር በማጎልበት ረገድ የበኩሉን እገዛ እያደረገ ይገኛል ብለዋል።

የዚህ ስልጠና ዋና አላማም የም/ቤቱ አባላት ስለ አዲት ግንዛቤ ፍሯቸው በህዝብ የተሰጣቸውን ኃላፊነት ለመወጣት ለሚያደርጉት የክትትልና ቁጥጥር ተግባር አቅም ለመፍጠር ታሳቢ ተደርጎ የተዘጋጀ መሆኑን አክለው ገልጸዋል። በውይይቱ ወቅት ከተሳታፊዎች በርካታ ጥያቄዎችና አስተያየቶች ተነስተው በክልሉ ዋና ኦዲተርና ምክትል ዋና ኦዲተር ምላሽ ተሰጥቶባቸዋል። በስልጠናው ላይ ሴት 110 ወንድ 74 በድምሩ 184 የም/ቤት አባላት ተሳትፈዋል። በተመሳሳይም ከክልሉ ምክር ቤት አፈ-ጉባኤ ጽ/ቤት ጋር በመቀናጀት የብሔረሰብ፣ የወረዳና የከተማ አስተዳደር ምክር ቤቶች አፈ-ጉባኤዎችና የሁሉም ቋሚ ኮሚቴ ሰብሳቢዎች በኮምፖሊት እና በዳንግላ ከተማ ከመጋቢት 25-28/2008 ዓ/ም ድረስ በሁለት ዙር ስልጠና ተሰጥቷል። በስልጠናውም ወ 673 ሴት 410 በድምሩ 1083 የም/ቤት አባላት ተሳትፈዋል።

ዋና ኦዲተር እና ም/ኦዲተር ለክልል ም/ቤት አባላት በአዲት ዙሪያ የአቅም ግንባታ ስልጠና ሲሰጡ

ለሁሉም የመ/ቤቱ አዲተሮች ልዩ ልዩ ሙያዊ ስልጠናዎች ተሰጠ!!

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ዋና ኦዲተር መ/ቤት የ2ኛውን የዕድገትና ትራንስፎርሜሽን ለማሳካት በዕቅድ ከያዛቸው ተግባራት መካከል የአቅም መገንቢያ ስልጠናዎች መስጠት የሚለው አንዱ ነው። በዚህም መሠረት ለነገርና ለአዲስ ተቀጣሪ የመስክ አዲተሮች ሙያዊ የአቅም መገንቢያ ስልጠና በዳንግላና ወረታ ከተሞች ከጥር 2/2008 እስከ የካቲት 6/2008 ዓ.ም የተሠጠ ሲሆን በስልጠናው

የተካተቱት የስልጠና እርሶችም አለማቀፍ የአዲት ማንዋል፣ የገቢዎች ልዩ ልዩ አዋጆችና መመሪያዎች፣ የተለያዩ የግንባታ መመሪያዎች እና የልዩ አዲት አሠራር የተመለከቱና በቀጥታ ከአዲት ሥራው ጋር የተገናኙ ለሁሉም አዲተሮች ለ30 ቀን በዳንግላ ከተማ ስልጠና የተሰጠ ሲሆን በተጨማሪም ለሥራው አጋዥ የሆኑ የአይቤክስ ክህሎት ስልጠና ወንድ 39፣ ሴት 6 በድምሩ ለ45 የአዲት ቡድን መሪዎች ለ4 ቀን በወረታ ከተማ፣ እንዲሁም ስታትስቲካዊ መረጃን ለመተንተን የሚረዳ-SPSS /statisticalpackage for social science/ ክህሎት ስልጠና ወንድ 12 እና ሴት 2 በድምሩ ለ14 የክዋኔ አዲተሮች ለ5 ቀን በዳንግላ ከተማ ስልጠና ተሰጥቷል።

በሥልጠናው ማጠቃለያ ላይ አስተያየታቸውን የሰጡ ሰልጣኞች እንደገለጹት የተመረጡት የስልጠና እርሶች ለሥራችን በጣም ጠቃሚ ናቸው ብለው በተለይ አዲስ አዲተሮች ልዩ ልዩ መመሪያዎችን ከማወቅ አንጻር አዲስ እንደመሆናቸው ያለባቸውን ክፍተት ለመሙላት ስልጠናው አቅም እንደፈጠረላቸው ገልጸዋል። በሁሉም ስልጠናዎች ላይ የዋናው መ/ቤትና የምስራቅ አማራ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት የመስክ አዲተሮች ወንድ 180ና ሴት 40 በድምሩ 220 አዲተሮች የስልጠናው ተሳታፊ ሆነዋል።

የመ/ቤቱ አዲተሮች የተለያዩ ሙያዊ ስልጠናዎች ሲከታተሉ፤

የአብዛኛው ዋና አዲተር መ/ቤት የ2008 በጀት ዓመት የግማሽ ዓመት ዕቅድ ክንውን ግምገማ በዳንግላ ከተማ ከጥር 27-28/2008 ዓ.ም አካሄደ፡

በግምገማ መድረኩ የመ/ቤቱ የ6 ወር አፈፃፀም ሪፖርት በዝርዝር ከቀረበ በሠራተኞች አስተያየት እንዲሰጥበት ተደርጓል። ሠራተኞቹም በስድስት ወሩ አፈፃፀም ወቅት አጋጥመው የነበሩ ችግሮችንና የማስተካከያ የመፍትሔ ሃሳቦችን አንስተዋል። በመቀጠልም ከመድረክ በተነሱ አስተያየቶች ላይ ወይይት እንዲደረግባቸው ተደርጎ በተሳታፊዎች ሰፊ ወይይት ተደርጎባቸዋል። በመጨረሻም በ6 ወሩ በጠንካራ አፈፃፀም የተለዩ ነጥቦች የበለጠ እንዲዳብሩ በድክመት የተለዩት ነጥቦች ደግሞ በቀጣይ የሚስተካከሉበት የመፍትሔ አቅጣጫ እንዲቀመጥላቸው የጋራ ስምምነት ላይ በተሳታፊዎች ተደርጓል። ሁሉም ፈፃሚ በየደረጃው ትኩረት እንዲያደርግባቸው በሚል

የመ/ቤቱ የቀጣይ 6 ወር የትኩረት ነጥቦች በዝርዝር ተቀምጠው የግምገማ መድረኩ ተጠናቋል። በግምገማ መድረኩ ላይም የዋናው መ/ቤትና የምስራቅ አማራ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት በድምሩ 280 ሠራተኞች ተሳታፊ ሆነውበታል።

የግማሽ አመቱ የስራ ዕቅድ ክንውን ግምገማ ሲደረግ

የ2006/2007 በጀት ዓመት የክዋኔ አዲት ሪፖርት ለክልሉ ም/ቤት- ጉባዔ ቀረበ፤

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ዋና አዲተር መ/ቤት የ2006/2007 በጀት ዓመት የ4 የተለያዩ ተቋማት መደበኛ የክዋኔ አዲትና የ4 ተቋማት የክዋኔ አዲት ክትትል አዲት ሪፖርትን ለአማራ ብሔራዊ ክልል ም/ቤት 5ኛ ዙር 1ኛ ዓመት የሥራ ዘመን 3ኛ መደበኛ ጉባዔ ያቀረበ ሲሆን የክልሉ ዋና አዲተር አቶ ደሴ ጥላሁን ሪፖርቱን ሲያቀርቡ እንደገለፁት የክዋኔ አዲት የተደረጉት ተቋማት የአብክመ ውሃ ሃብት ልማት ቢሮ፣ የክልሉ ገጠር ኢነርጂና ማዕድን ሃብት ልማት ማስፋፊያ ኤጀንሲ፣ የክልሉ ህብረት ሥራ ማህበራት ማስፋፊያ ኤጀንሲ እና የደቡብ ወሎ ዞን ግብርና መምሪያ ሲሆኑ የክዋኔ አዲት የክትትል ሥራ የተደረገባቸው ተቋማት ደግሞ የደብረ ታቦር ጠቅላላ ሆስፒታል፣ የደብረ ማርቆስ መምህራን ትምህርት ኮሌጅ፣ የደብረ ብርሃን የበግ ብዜትና ዝርያ ማሻሻያ ማዕከልና የሰቆጣ ዝናብ አጠር ግብርና ምርምር ማዕከል መሆናቸውን በሪፖርታቸው አመለካከተዋል።

በአዲት ሪፖርቱ ላይ የየተቋማቱ የአዲት ሥራ እንደተጠናቀቀ ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር ውይይት ተደርጎበት መግባባት ላይ የተደረሰበት መሆኑን ገልፀው በቀጣይ ጊዜያትም መ/ቤቱ በክዋኔ አዲት ሥራው የአዲት ግኝቶች የየመ/ቤቶችን የእርምት አወሳሰድ በተመለከተ የክትትል ሥራ አጠናክሮ እንደሚሠራ ገልጸዋል። በመጨረሻም ሪፖርቱ ቀርቦ የምክር ቤት አባላት አስተያየትና የስራ አቅጣጫዎችን ከሰጡበት በኋላ በሙሉ ድምጽ ጸድቋል። የሪፖርቱን ዋና ዋና ጉዳዮች የያዘ ከፊል ሪፖርት በዚህ መጽሔት ታትሟል።

ዋና አዲተር ሪፖርቱን ለጉባዔው በንባብ ሲያርቀቡ

የምክር ቤት አባላት በከፊል

በተከታታይ ደም በመለገስ በደም ዕጥረት ምክንያት የሚሞቱ ወገኖቻችንን መታደግ እንደሚቻል ተገለፀ!

ይህ የተገለፀው የአማራ ክልል ዋና አዲተር መ/ቤት አዲተሮች በዳንግላ ከተማ ሙያዊ ስልጠና ሲወሰዱ ከስልጠናው ጎን ለጎን የበጎ ፈቃደኝነት የደም ልገሳ ባደረጉበት ወቅት ነው። የአብክመ ዋና አዲተር መ/ቤት ከባህርዳር ደም ባንክ ጋር በመተባበር ከ2006 ዓ.ም ጀምሮ በየዓመቱ የደምልገሳ የሚያዘጋጅ ሲሆን የዘንድሮው ለ3ኛ ጊዜ የተዘጋጀ ነው። እስካሁን በተካሄዱት የደምልገሳ ፕሮግራሞች ላይ 76(ሴት-15) ሠራተኞች ተሳታፊ ሆነዋል። ይህ የሰራተኞች ሰናይ ተግባርም ከደም ዕጥረት ጋር በተያያዘ ህይወታቸውን የሚያጡ ወገኖችን ሞት ለመቀነስ ለሚደረገው ርብርብ የበኩላቸውን /የሰብዓዊነት/ ሚና እየተወጡ መሆኑ ማሳያ እንደሆነ ተገልጿል።

የመ/ቤቱ ሠራተኞች ደም ሲለግሱ

ዋና አዲተር መ/ቤቱ በክልሉ ከሚገኙ የመምህራን ማህበር አመራሮችና የትም/መምሪያ ኃላፊዎች ጋር በአዲት፣ በፋይናንስ ግልጽ አሰራርና ተጠያቂነት ዙሪያ የምክክር መድረክ አካሄደ!

የአብክመ ዋና አዲተር መ/ቤት ለተልከው መሳካት /ለአዲቱ ሥራ መሳለጥ/ የሙያና ሲቪክ ማህበራትን በህዝብ ክንፍነት አደራጅቶ ወደ ሥራ በመግባት አፈፃፀሙንም ከጊዜ ወደ ጊዜ እያሻሻለ የሚገኝ የክልሉ ከፍተኛና ገለልተኛ የአዲት ተቋም ነው። በመሆኑም መ/ቤቱ በአዲት፣ በፋይናንስ ግልጽ አሰራርና ተጠያቂነት ዙሪያ በክልሉ በየደረጃው ከሚገኙ የመምህራን ማህበር አመራሮች ጋር በሁለቱም ቀጠና ማለትም በምስራቅ አማራ ከታህሳስ 23-25/2008 ዓ.ም በኮምፖዘት ከተማ በምዕራብ አማራ ደግሞ ከጥር 09-11/2008 ዓ.ም በባህርዳር ከተማ ውጤታማ የውይይት መድረኮች አካሄዷል።

በውይይት መድረኩ ላይ ለአዲቱ ስራ መሳለጥ የበኩሉን ማህበራት ሚና፣ የትምህርት ተቋማት የፋይናንስ አስተዳደር ጉዳዮችና የሚስተዋሉ ውስንነቶች እንዲሁም የዋና አዲተር መ/ቤት የ2ኛው እድገትና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ቀርበው በሰፊው ውይይት ተደርጎባቸዋል። በዚህ ወቅት የመድረኩ አመራሮች እንደገለጹት የትምህርት ተቋማት የፋይናንስ አስተዳደር ስርዓት የተጠናከረ እንዲሆን ከማድረግ ባሻገር አጠቃላይ የአዲቱ ስራ እንዲሳለጥ የበኩላቸውን ሚና እንደሚወጡ አረጋግጠዋል። በእነዚህ መድረኮች የክልሉ ዋና አዲተር አቶ ደሴ ጥላሁን “ ለአዲቱ ሥራ መሳለጥ የበኩሉን ማህበራት ሚና “ በሚል ርዕስ የመወያያ ጽሁፍ አቅርበው

ከተሠብሳቢዎችም በርካታ ጥያቄዎች እና አስተያየቶች ተነስተው ምላሽ ተሰጥቶባቸዋል። ለቀጣይ ጊዜያት የሚሆኑ ወጣኝ ግብዓቶችም ተገኝተዋል።

የክልሉ ዋና አዲተር በውይይቱ ላይ እንዳነሱት አዲት የወጣ ህግ፤ ደንብና መመሪያ እንዲሁም የተዘረጋ የዓሠራር ስርዓት፤ በትክክል መተግበሩንና አለመተግበሩን ብሎም የተመደበ ሃብት ለታለመለት ዓላማ መዋሉን ማረጋገጥ ሲሆን ይህ ሊሳካ የሚችለው ደግሞ በዋና አዲተር መ/ቤት ብቻ ሳይሆን ህዝባዊ ንቅናቄን የሚጠይቅ ተግባር ነው ብለዋል። የሙያና የብዙሃን ማህበራት ደግሞ እስከታችኛው የመንግስት መወቅር መመሪያዎች በትክክል ሥራ ላይ እንዲውሉ በቅርበት የመከታታል ዕድሉ ያላቸው በመሆኑ የትምህርት ተቋማት ጤናማ የፋይናንስ አስተዳደር እንዲኖራቸው ከማድረግ በተጨማሪ በአጠቃላይ ተገቢ ለሆነ የሃብት አስተዳደርና አጠቃቀም እንዲሁም ለአዲት ስራ መጠናከር የመድረኩ ተሳታፊዎች የበኩላቸውን ሚና እንዲወጡ አሳስበዋል። የትምህርት ተቋማት የፋይናንስ አስተዳደር ግልጽነት የተሞላበት እንዲሆን ብሎም ለአጠቃላይ የአዲቱ ስራ መሳለጥ የድርሻቸውን እንደሚወጡ በሁለቱም ቀጠና በነበረው የውይይት መድረክ የተሳተፉ የመምህራን ማህበር አመራሮችና አባላት ገልጸዋል። በስልጠናው ላይ ወንድ 208 እና ሴት 15 በድምሩ 223 አመራሮች ተሳታፊ ሆነዋል።

ተሳታፊዎች በክፍል

“Education is not the learning of Facts, but the training of the mind to think”

Albert Einstein

የኢትዮጵያ ታላቁ የህዳሴ ግድብ ግንባታ እና ዲፕሎማሲያዊ ድሎቻችን፡ የፍትሐዊ ውሃ ሀብት አጠቃቀም መርህ እና የታችኛው ተፋሰስ ሐገራት ተጠቃሚነት ማሳያዎች

1. መግቢያ፤

ሐገራችን ኢትዮጵያ በርካታ ዘመናትን ያስቆጠረች ጥናታዊና የጀግኖች ሐገር ብትሆንም ህዝቦቿን ከረሃብና ከሰቆቃ የሚያላቅቅና ወደ ድሮው ገናና ስም የሚመልሳት የሃሳብ ድህነት ውስጥ በሰመመን ከቆየች በኋላ ህልም በሚመስል መልኩ ባለራዕይነት እየታየባት መምጣት የቻለው ባለፉት አጭር የሁለት አስርት ዓመታት ጊዜ ውስጥ ነው። ባለራዕይነቱ የህዛባችን ትግልና ተጋድሎ ውጤት ሆኖ የህዳሴ ራዕይን ወለደ። ይህ ራዕይ ህዝባችን በአመለካከት በሰፊው ከመለወጥ ጀምሮ የተፈጥሮ ሃብታችን በላቀ ሁኔታ መጠቀም ወደሚያስችል ተግባር ሲቀየር የአፍሪካ ትልቁና ብቸኛው ድንበር ተሻጋሪ የናይል ተፋሰስ ትልቁ አካል በሆነው የዓባይ ወንዝ ተጠቃሚነት ላይ አነጣጠርን። የናይል ወንዝ በዓለም በረጅምነቱ ቀዳሚ ስፍራ የሚይዝ በዙሪያው ወደ 11 የሚጠጉ የተፋሰስ ሐገሮችን የሚያካልልና እስከ 300 ሚሊዮን የሚደርሱ ህዝቦችን ህይወት የሚወስን የውሃ ሃብት ነው።¹ የተፋሰሱን 86% አስተዋፅኦ የምታደርገው ሐገራችን ኢትዮጵያ ስትሆን ምንጩም ጣና ሀይቅ መሆኑ ይታመናል። ይሁንና የተፋሰሱን የአንበሳ ድርሻ የምናበረክተው እኛ ሆነን ሳለ በዓባይ ወንዝ አጠቃቀም ዙሪያ የበይ ተመልካች ሆነን ዘመናት በላያችን ላይ ተፈራርቀዋል፤ ድህነትም ቢሆን ለዘመናት ተጣብቶን ከቁጭት ያለፈ አንዳች ነገር ሳናደርግ አሁን ለደረሰንበት የህዳሴ ዘመን በቃን።

የህዳሴ ዘመናችን በብዙ መልክ ዓይኖችን የገለጠልን መሆኑ ቢታመንም ከያዝነው ጭብጥ አንፃር ጎልቶ የሚመጣው ጉዳይ በዓባይ ወንዝ ላይ ያለንን ፍትሃዊ የመጠቀም መብታችንን ያሳየንበት መጋቢት 24 ቀን 2003 ዓ.ም በዓባይ ወንዝ ላይ በዓለም በግዙፍነቱ በ8ኛ ደረጃ ላይ ሊሰለፍ የሚችል የኤሌክትሪክ ኃይል ማመንጫ ግዙፍ ግድብ ለመገንባት የመሰረተ-ድንጋይ ያስቀመጥንበት ዕለት ነው። የመሰረተ-ድንጋይ መቀመጥ ዕውን የሆነው ደግሞ የህዳሴያችን መሃንዲስና በታላቁ መሪያችን በአቶ መለስ ዜናዊ ነበር። ስያሜውም ታላቁ የኢትዮጵያ የኤሌክትሪክ ማመንጫ የህዳሴ ግድብ ነው። ይህ ግድብ የህዳሴ ጉዞአችን አንድ አካል ሲሆን በብዙ መልኩ የሐገራችን የዲፕሎማሲ ታሪክ የለወጠ ክስተት ሆኖአል።

በዚህ አጠቃላይ ማዕቀፍ በዚህ አጭር ዕውቅና የዓባይ ወንዝ ዲፕሎማሲ ከ1990ዎቹ በፊትና በኋላ ምን መልክ እንደነበረውና እንዳለው፤ የኢትዮጵያ ታላቁ የህዳሴ ግድባችንና የዲፕሎማሲ ውጤቶቻችን ምን

¹ Salman M.A. Salman, The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African Spring? International Water Resources Association, Vol.38, at 17. Available at <http://dx.doi.org/10.1080/02508060.2013.744273>. The upper and lower Riparian states of the Nile basin includes: Ethiopia, Burundi, Democratic Republic of Congo, Egypt, Eritrea, Kenya, Rwanda, Sudan, Tanzania, Uganda and South Sudan.

እንደሚመስሉና ግድቡ ለታችኛው የተፋሰስ ሐገራት የሚኖረውን ፋይዳ በሚዳስስ መልኩ በቀደም ተከተል ቀርቦአል።

2. የዓባይ ወንዝ ዲፕሎማሲ “ድሮና ዘንድ”፤

የዓባይ ወንዝ² ዲፕሎማሲ ሲባል በዓለም አቀፍ ህግ መነፅር የተፋሰሱ ሐገራት ግንኙነት ምን እንደሚመስል የሚቃኝበትና የሚዳስስበት ህሊናዊና ነባራዊ ሁኔታ ነው። የዲፕሎማሲውን ነባራዊ ሁኔታ ለመቃኘት ደግሞ የላይኞቹንና የታችኞቹን ተፋሰስ ሐገራት በመለየት መመልከት ተገቢነት ይኖረዋል። ከናይል ተፋሰስ ሐገራት መካከል ሱዳንና ግብፅ በታችኛው ተፋሰስ ሐገርነት ሲፈረጁ ቀሪዎቹ ሐገራት በላይኛው የተፋሰስ ክልል ውስጥ ተካተው የሚታዩ ናቸው።³ “በድሮው የዲፕሎማሲ ታሪክ”⁴ የናይል ተፋሰስ ተጠቃሚነት በዋናነት በግብፅና በሱዳን ታጥሮ ቆይቶአል። በዕርግጥም አጠቃላይ ህልውናቸው ከናይል ወንዝ ጋር የተቆራኙ እንደ ግብፅ አይነት ሐገራት ውሃውን ለመጠቀም የሙጥኝ ቢሉና የዲፕሎማሲያቸው ማጠንጠኛም ቢያደርጉት የሚደንቅ ላይሆን ይችላል። ለማሳያነትም ግሪካዊው የታሪክ ፈላስፋ ሄሮዶቶስ ከክርስቶስ ልደት በፊት በ4ኛው ክፍለ ዘመን ገደማ በግልፅ እንዳስቀመጠው “ግብፅ የናይል ስጦታና ፍጥረት ናት” የሚል ነው።⁵ ይህ እውነታ በራሱ ግብፅ በናይል ውሃ አጠቃቀም ላይ ያላት ምልክታና አካሄድ የተለየ እንዲሆን በተለይም አንፃራዊ በሆነ መልኩ ከታችኛው ተፋሰስ ሐገራት ውስጥ ሱዳን እስከተወሰነ መጠን ድረስ ተጠቃሚ እንድትሆን ከመፍቀድ ውጪ ሌሎች ሐገራት ከውሃ ሐብቱ ምንም ተጠቃሚ እንዳይሆኑ “በቅኝ ግዛት ስምምነቶች (Colonial Water agreements)” ጭምር ሳይቀር “አስገዳጅ ናቸው” የምትላቸውን ድንጋጌዎች እስከ መጥቀስ የሚዘልቅ አካሄድ ስትከተል ቆይታለች። ይህ ሁኔታ የተፋሰሱ ሐገራት በውሃ ሃብቱ ፍትሃዊ ተጠቃሚነት ዙሪያ ስምምነት እስከደረሱበት 1990ዎቹ መጨረሻ ድረስ የዘለቀ በመሆኑ ከ1990ዎቹ በፊት የነበረው ሁኔታ የኢ-ፍትሃዊነት ዘመን ተደርጎ ሊወሰድ የሚችል ነው። በናይል ወንዝ ላይ ከተደረጉ ሶስት ስምምነቶች መካከል ሁለቱ ግብፅና ሱዳን በቀኝ ገዥዎች ቁጥጥር ስር በነበሩበት ወቅት የተፈጸሙ በመሆኑ እ.ኤ.አ

² በዚህ አጭር ዕውቅና የሚዳሰሰው ቁም ነገር በናይል ተፋሰስ ጉዳይ ሆኖ የዓባይ ወንዝ የተፋሰሱ አካል መሆኑን ታሳቢ በማድረግ ለአጠቃቀም አመቺነት ሲባል የዓባይ ወንዝንና የናይል ተፋሰስን እንደአስፈላጊነቱ በማቀደም የመጠቀም አካሄድ ተመርጦአል።

³ በጅኦግራፊካዊ አቀማመጥ ደቡብ ሱዳን የታችኞቹ ተፋሰስ ሐገራት በሚል መመደብ የምትችል ቢሆንም እንደ ሳልማን አባባል “ደቡብ ሱዳን ከታሪክ፣ ከባህል፣ ከማንነት ከጅኦግራፊ ጋር ተያይዞ ከላይኛው ተፋሰስ ሐገራት ጋር (Equatorial lakes countries and Ethiopia) ጋር ልትወግን እንደምትችል ግምታቸውን አስቀምጠዋል። ዝርዝር ጉዳዩን ለመመልከት ሳልማን ከዚህ በላይ በግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 2 እንደተጠቀሰው ገፅ 23 ላይ ይመልከቱ።

⁴ አሁን ላይ የናይል ወንዝና አጠቃቀም አስመልክቶ መሰረታዊ የሚባል የዲፕሎማሲ ለውጥ መጥቶአል። ለዚህ ምክንያቱ ደግሞ ከ1990ዎቹ ጀምሮ የተፋሰሱ ሀገራት በፍትሃዊ ውሃ ሃብት አጠቃቀም ዙሪያ የደረሱበት መግባባትና ዛሬ ላይ የተደረሰው ስምምነት ሲታይ የናይል ወንዝን ዲፕሎማሲ ድሮና ዘንድ ስሎ ለመፈረጅ ሚያስችል ታሪካዊ ወቅት ላይ እንገኛለን።

⁵ Daniel Kindie, Egypt and the Hydro-politics of the Blue Nile River, Northeast African Studies, vol 6, 1999 at 141.

በ1959 የተፈረመውን ስምምነት ጭምር የቅኝ ግዛት ስምምነቶች ተደርገው ይወሰዳሉ። እነዚህ ስምምነቶች ከ1990ዎች በፊት በነበረው ጊዜ ከናይል ወንዝ ዲፕሎማሲ አንፃር የግብፅ ሁነኛ መከራከሪያና ውሃውን በብቸኝነት ለመጠቀም እንደዋስትና የሚታዩም ነበሩ። የመጀመሪያው ስምምነት እ.ኤ.አ በ1902 በአመዛኙ በኢትዮጵያና በሱዳን መካከል የድንበር ስምምነት አስመልክቶ የተካሄደ ስምምነት ሲሆን ከናይል ወንዝ አጠቃቀም ጋር በተያያዘ አንቀፅ 3 ድንጋጌው የነበረ ቢሆንም የወቅቱ የኢትዮጵያ ንጉስ የነበሩት አፄ ሚኒልክ ውሉን የሐገሪቱ የህግ አካል ካለማደረጋቸውም በላይ ኢትዮጵያን ህዝቦች ጥቅም የሚጋፋ በመሆኑ ምክንያት እንደማይቀበሉት በጊዜው አሳውቀዋል። በዚህ ምክንያት ይህ ስምምነት በኢትዮጵያ በኩል አስገዳጅነት አለው ተብሎ የሚጠቀስ ሊሆን አይችልም። ሁለተኛው የኢ-ፍትሃዊ ውሃ ሀብት አጠቃቀም ስምምነት ተደርጎ የሚወሰደው እ.ኤ.አ በ1929 በግብፅና በእንግሊዝ መንግስት መካከል የተደረገው የናይል ውሃ አጠቃቀም ስምምነት ነው። የእንግሊዝ መንግስት የሱዳንን ጥቅም በመወከል በዚህ ስምምነት በናይል ወንዝ ላይ ምንም አይነት ግድብ ማካሄድ ወይም ውሃውን ከሁለቱ ሃገራት ፈቃድ ውጭ ለመስኖ መጠቀም እንደማይቻል ከግብፅ ጋር የተዋዋለች ቢሆንም ሐገራችን ኢትዮጵያ በዚህ ስምምነት የምትገደድበት አንዳችም አይነት ምክንያት አልነበረም። በሌላ በኩል እ.ኤ.አ በ1959 ግብፅና ሱዳን ከቀኝ ገዥዎቻቸው ነፃ ከወጡ በኋላ በናይል ወንዝ አጠቃቀም ላይ ያደረጉት የውሃ ሀብት ክፍፍል ስምምነትም ቢሆን በሐገራችን ላይ ምንም አይነት አስገዳጅነትን ሊያመጣ የሚችል አልነበረም። ተጠቃሎ ሲታይ ከ1990ዎች በፊት የነበሩት የናይል ውሃ አጠቃቀም ስምምነቶች የቅኝ ግዛት ስምምነቶች ሲሆኑ በተፋሰስ ሐገራቱ ላይ በተለይም በላይኛው ተፋሰስ ሐገራት ላይ አስገዳጅነት የሌላቸው ስለመሆኑና በቀኝ ገዥዎች የተፈረሙ ስምምነቶች በቀኝ ተገዥዎች ነፃ ከወጡበት ጊዜ ጀምሮ በሁለት ዓመት ውስጥ ካልታደሱ ዋጋ የሌላቸውና አስገዳጅነት ባህሪ የማይኖራቸው መሆኑን የታንዛኒያ ሪፐብሊክ ነፃ አውጭና የመጀመሪያው የሐገሪቱ ጠቅላይ ሚኒስትር በነበሩት ኔይሬሬ ስም የሚጠራው ዶክትሪንም መከራከሪያ ሆኖ አገልግሎአል።⁶

የናይል ተፋሰስ ሐገራት በውሃ ሐብቱ ፍትሃዊ አጠቃቀም ዙሪያ ውይይት ማድረግ የጀመሩት እ.ኤ.አ ከ1960ዎቹ ጀምሮ ቢሆንም የተፋሰሱ ሐገራት የስምምነት ማዕቀፍ መነሻ የሆነ ድርጅት (The Nile Basin Initiative) የተመሰረተው በታንዛኒያ ዳርኤ-ሰላም እ.ኤ.አ በ1999 የካቲት 22 በተካሄደ ስብሰባ ነው። ይህ ሒደት የውሃ ሀብት አጠቃቀም ስምምነትን እየፈጠረ ዛሬ ላይ በላይኛው ተፋሰስ አገራት

⁶ The Nyerere Doctrine (named after Julius Nyerere, the first prime minister and later president of Tanganyika, and thereafter Tanzania), under which Mr Nyrere gave the treaties concluded during the colonial era two years to be renegotiated, after which they would lapse if no new agreement was reached. In this regard, see further, Salman supra n 2 at 18.

ሙሉ ተቀባይነትን ያገኘና ወደ ህግ አስገዳጅነት ደረጃ እየተሸጋገረ የፍትሃዊ የውሃ ሃብት አጠቃቀምን ብስራት ጀባ ያለ በናይል ዲፕሎማሲ ታሪክም አዲስ ምዕራፍ የከፈተ ሆኖአል።

3. የአባይ ወንዝ አጠቃቀምና የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ ዕይታዎች፤

ከአጠቃላይ የድንበር ተሻጋሪ ወንዞች አጠቃቀም ጋር ተያይዞ ለውጭ ግንኙነት ፖሊሲያችን መነሻ የሚሆነው የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ-መንግስት ነው። የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ-መንግስት አንቀጽ 51(11) “...ድንበር ተሻጋሪ የሆኑ ወንዞችና ሐይቆችን አጠቃቀም የመወሰን ስልጣን የፌደራል መንግስት መሆኑን...” የሚደነግግ ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የህገ-መንግስቱ አንቀጽ 51(8) ደግሞ የፌደራል መንግስት ደግሞ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲን እንደሚወስን በግልፅ አስፍሮአል። በዚህም መሰረት የኢ.ፌ.ዴ.ሪ መንግስት የውጭ ግንኙነት ፖሊሲና ስትራቴጂ ቀርቶ ተግባራዊ እየተደረገ ሲሆን በፖሊሲው ትኩረት ካገኙ በርካታ ጉዳዮች መካከል የዓባይ (የናይል) ወንዝ አጠቃቀምን የሚመለከተው ነው።

የውጭ ግንኙነት ፖሊሲና ስትራቴጂያችን ከናይል ተፋሰስ ሐገራት ጋር ሊኖረን የሚገባውን ግንኙነት ሲያስቀምጥ አንዱና ዋናው ትኩረት የአባይ ወንዝ አጠቃቀምን በሚመለከት ሊኖረን የሚገባው አቋምን የሚመለከተው ጉዳይ ነው። ለአብነትም በውጭ ጉዳይ ፖሊሲ ሰነዳችን ከሱዳን ጋር ሊኖረን የሚገባውን ግንኙነት ከገፅ 89-97 ባለው ክፍል የሚከተሉት መሰረታዊ ጉዳዮች በግልፅ ተቀምጠዋል። ከሱዳን ጋር ለነበረን የሻከረ ግንኙነት መነሻ ተደርጎ የሚወሰደው እ.ኤ.አ በ1959 ሱዳን ከግብፅ ጋር የተፈራረመችው የአባይ ውሃ አጠቃቀም ጉዳይ እንደሆነ፤ በአባይ ውሃ አጠቃቀም ዙሪያ ሱዳን የፍትሃዊ የውሃ ሀብት ክፍፍል መርህን እንድትደግፍ ማድረግ ሚገባ መሆኑን የሚያወሱ ቁልፍ ጉዳዮች ተመላክተዋል። በሌላ በኩል በተመሳሳይ የፖሊሲ ሰነድ ከገፅ 122-133 ባለው ክፍል በአጠቃላይ አነጋገር ከግብፅ ጋር የሚኖረን ግንኙነት በዋናነት ከአባይ ወንዝ አጠቃቀም ጋር በእጅጉ የተቆራኘ መሆኑን አብክሮ የሚያወሳ ጉዳይ ጎልቶ ይታያል። በመሆኑም የውጭ ግንኙነት ፖሊሲያችን የአባይን ውሃ አጠቃቀም አስመልክቶ የሚከተለው ፍትሃዊ የውሃ ሃብት አጠቃቀም መርህን በመሆኑ ምክንያት በአብዛኞቹ የተፋሰሱ ሐገራት ሰፊ ተቀባይነትን ያገኘ መርህ ሆኖአል። አባይን ፍትሃዊ በሆነ መልኩ ለመጠቀም ለሃይል ማመንጫነት የሚያገለግል ግዙፍ ግድብ ተጀምሮ አሁን ላይ ግንባታው ተጋምሶአል። በአባይ ወንዝ ላይ የኤሌክትሪክ ሀይል ማመንጫ ግድብ መገንባት ትልቅ የዲፕሎማሲ ድል ሲሆን የውጭ ግንኙነት ፖሊሲያችን ውጤት ነው።

4. የፍትሐዊ ውሃ ሀብት አጠቃቀም መርህ እና የናይል ታችኛው ተፋሰስ ሐገራት ተጠቃሚነት ማሳያዎች

በዓለም አቀፍ ደረጃ የድንበር ተሻጋሪ ወንዞች አጠቃቀምን አስመልክቶ በመርህነት የሚጠቀሱ አራት የሚሆኑ መከራከሪያዎች ይጠቀሳሉ።⁷ ይኸውም፤ የፍፁም የግዛት ለዓላዊነት (Absolute Territorial Sovereignty) መርህ፤ የግዛት አንድነት (Territorial Integrity) መርህ፤ የቀድሞ ተጠቃሚነት (Prior Appropriation) መርህ እና የፍትሃዊ ተጠቃሚነት (The Equitable Utilization) መርህ ናቸው። ከዚህ በላይ ከተመላከቱ መርሆዎች መካከል በሰፊው ዕውቅናና ተቀባይነት ያገኘና የሁሉንም ተፋሰስ ሐገራት ጥቅም የሚያስጠብቀው የፍትሃዊ ተጠቃሚነት መርህ ነው። ሐገራችን ኢትዮጵያም የአባይ ውሃ አጠቃቀምን አስመልክቶ የምታራምደው መርህ ይሄው የፍትሃዊ ተጠቃሚነት መርህ ነው።

የፍትሃዊ ተጠቃሚነት መርህ በተባበሩት መንግስታት የውሃ ተፋሰስ ኮንቬንሽን (UN Watercourse Convention) በተፋሰስ ሐገራት መካከል ፍትሃዊ የውሃ ሐብት ክፍፍል እንዲኖር ታላቢ ባደረገ መልኩ በአንቀፅ 5 በግልፅ የሰፈረና የኮንቬንሽኑ የማዕዘን ድንጋይ ሆኖ የሚታይ ነው። በመሆኑም የፍትሃዊ የውሃ ሀብት ተጠቃሚነት መርህ ሲባል ሁሉም የድንበር ተሻጋሪ ወንዝ ተፋሰስ ሐገራት ጥቅማቸውን በማቻቻል አንዱ ሐገር በሌላው ሐገር ላይ ጉዳት በማያስከትል አግባብ የውሃ ሐብቱን የመጠቀም መርህ ነው። ከዚህ ቀጥሎ ኢትዮጵያ በአባይ ወንዝ ላይ የኤሌክትሪክ ሃይል ማመንጫ ግድብ እየሰራች መሆኑን መነሻ በማድረግ እንደ አህጉር ያለውን ፋይዳና የታችኛው ተፋሰስ ሀገራት (ግብፅና ሱዳን) ግድቡ በመገደቡ ምክንያት የሚያገኙትን ጥቅም በአጭሩ እንመለከታለን።⁸

⁷ For resolving conflicts over international watercourses, we can have four Principles. The principles are Absolute Territorial Sovereignty, Territorial Integrity, Prior Appropriation and Equitable Utilization principles. The absolute territorial sovereignty principle is “a traditional view that dictates the interest of upstream states in the way that a state is fully free to use the waters flowing through its territory as it pleases and it need not to pay any restriction or prohibition.” The territorial integrity principle is just opposite to the absolute territorial sovereignty principle. It pledges the right of a downstream state on the ground that upstream states cannot diminish or change the flow of the international watercourse. The prior appropriation principle is a bit more advanced than the above two principles. The prior appropriation principle provides that the state which first utilizes the waters of international rivers acquires the legal right to continue to receive that quality and quantity of the water and this right cannot be deprived except the consent of the downstream state. The equitable utilization principle is the most widely recognized and practiced principle. This principle is based on equity, fairness and norms of distributive justice in which the interests of every contestant state is considered.

⁸ For the benefit of Grand Ethiopian Renaissance Dam Project for Sudan and Egypt, see Belachew Chekene Tesfa, “Benefit of Grand Ethiopian Renaissance Dam Project (GERDP) for Sudan and Egypt, EIPSA Communicating Article, Volume1, Issue 2 at 1-12. Dr. Belachew Tesfa is researcher at University of Huddersfield, UK. He is a chartered engineer and director for EIPSA.

4.1. የህዳሴ ግድባችን “ለጨለማው አህጉር” የተሰፋ ብርሃን ሊሆን የሚችል ስለመሆኑ፤

የዓለም ባንክን መረጃ ዋቢ በማድረግ ዶ/ር በላቸው በፅሁፋቸው ግልፅ እንዳደረጉት ዛሬ ላይ የአፍሪካ አህጉር ህዝቦች የኤሌክትሪክ ህይወት ተጠቃሚ መሆን የቻሉት 24% የሚሆኑት ብቻ ናቸው። በዚህም ምክንያት አሁንም ድረስ አህጉሩ የጨለማ አህጉር ተደርጎ የሚወሰድ ነው። ይህንን መረጃ መነሻ በማድረግ በሚቀጥሉት 10 ዓመታት ከሰሃራ በታች ያሉ ሐገራት ህዝቦችን የኤሌክትሪክ ህይወት ተጠቃሚ ለማድረግ ከ160-215 ቢሊዮን የአሜሪካን ዶላር ወጪ ይጠይቃል። ይህ ገንዘብ በጣም ከፍተኛ ወጪ ነው። ይህን ፍላጎት መነሻ በማድረግ ምንም እንኳን የኢትዮጵያ ዓመታዊ የኤሌክትሪክ ህይወት ፍላጎት በአማካኝ ከ25-32% ዕድገት ቢያሳይም የህዳሴ ግድባችን ሲጠናቀቅ አሁን ያለንን የሃይል አቅም በሶስት እጥፍ የሚያሳድገው በመሆኑ የራሳችን ፍላጎት በማሳካት ለተለያዩ የአህጉራችን ሐገራት ህይወት መሸጥ ያስችለናል። በተለይም ለምስራቅ አፍሪቃ ሀገራት ሁነኛ ዕድል ነው። ለአብነትም ጂቡቲና ሱዳን ዛሬ ላይ የኤሌክትሪክ ህይወት ከሀገራችን መግዛት ጀምረዋል። በመሆኑም ይህን መነሻ በማድረግ የህዳሴ ግድባችን ለጨለማው አህጉር አፍሪቃ የተሰፋ ብርሃን ተደርጎ የሚወሰድ ነው።

4.2. ዓመቱን ሙሉ የተስተካከለ የውሃ ፍሰት ግብፅና ሱዳን የሚያገኙ ስለመሆኑ፤

በናይል ተፋሰስ ሐገራት ሊያጋጥም የሚችለውን ድርቅና ያልተስተካከለ የውሃ ፍሰት መከላከያ ዘዴዎች መካከል አንደኛው የውሃ ግድቦችን መገንባት (Reservoir Construction) ነው። በዘርፉ የተካሄዱ ጥናቶች እንደሚጠቁሙት⁹ በተለይም በሱዳን ሮሳሪስ ግድብ ላይ የተካሄደ ጥናት እንደሚያሳው የናይል ወንዝ ፍሰት በተለያዩ የአየር ፀባዮች ከ200-6500 ሜ ኪዩብ በሰከንድ ፍሰት ያለው መሆኑ ታይቶአል። ይህ ማለት በሰከንድ 200 ሜ ኪዩብ ፍሰት በሚኖርበት ወቅት ውሃ ጥም ጭምር ሊያጋጥም የሚችል ሲሆን ፍሰቱ በሰከንድ 6500 ሜ ኪዩብ በሆነ ጊዜ ደግሞ እጅግ የከፋና መጥለቅለቅና ጎርፍ ያጋጥማል ማለት ስለሆነ ይህ ፍሰት እንዲስተካከል ማድረግ ማለት የታችኞቹን ተፋሰስ ሐገራት መታደግ ማለት ነው። ይህን ያልተስተካከለ የውሃ ፍሰት እንዲስተካከል በማድረግ ረገድ የህዳሴ ግድባችን ሚና ተኪ የሌለው መሆኑም በተመሳሳይ ጥናት የተረጋገጠ ነው። ይኸውም የህዳሴ ግድብ ሲጠናቀቅ በሱዳን የሮሳሪስ ግድብ ውሃ ፍሰት ዓመቱን ሙሉ የተስተካከለና በሰከንድ ከ3600-3800 ሜ ኪዩብ ይደርሳል። ይህ የተስተካከለ የውሃ ፍሰት መጠን የግብፅ ግድቦች ላይም የሚሰራ ነው። በዚህ ምክንያት የህዳሴ ግድብ መገደብና ወደ ስራ መግባት ሱዳንና ግብፅ ዓመቱን በሙሉ የተስተካከለ የውሃ ፍሰት እንዲኖራቸው ያደርጋል ማለት ነው።

⁹ ጥናቱን በሚመለከት ዶ/ር በላቸው ከዚህ በላይ በግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 9 እንደተጠቀሰው ከገፅ 6-9 ይመልከቱ።

4.3. የታችኛው ተፋሰስ ሐገራትን ግድቦች ከደለል የመታደግ ጥቅም፤

ከኢትዮጵያ ከፍታማ ቦታዎች የሚነሱትና የናይል ወንዝ ገባሮች ሶባት፤ ተከቤና ብሉ ናይል በየዓመቱ ከ157-207 ሚሊዮን ቶን የሚገመት ደለል ወደ ታችኛው ተፋሰስ ሐገራት ያንጉዛሉ። ይህ ደለል በተለይም በታችኞቹ ተፋሰስ ሐገራት ግድቦች ላይ ከፍተኛ የሆነ አሉታዊ ተፅዕኖ የሚያሳርፍ ነው። በዚህ ረገድ በሱዳን የሴናርና የሮሳሪስ የመስኖ ግድቦች ላይ የተካሄዱ ጥናቶች እናንሳ።¹⁰ የሴናር መስኖ ግድብ በ1 ቢሊዮን ሜ ኪዩብ ውሃ የመያዝ አቅም እ.ኤ.አ በ1925 የተገነባ ነው። ይህ ግድብ በደለል ምክንያት ባለፉት 61 ዓመታት 71% የሚሆነውን ውሃ የመያዝ አቅሙን አጥቶአል። በተመሳሳይ መልኩ የሮሳሪስ ግድብ ባለፉት 28 ዓመታት 36% የሚሆነውን ውሃ የመያዝ አቅም አጥቶአል። ይህ የደለል ተፅዕኖ በተመሳሳይ በግብፅ ግድቦች ላይም የሚታይ ነው። ተመሳሳይ ጥናቶች እንደሚያሳዩት የህዳሴ ግድባችን ሲጠናቀቅ በየዓመቱ የደለል ፍሰት መጠንን በ86% መቀነስ የሚቻል ሲሆን ሱዳን በየዓመቱ ለደለል ማስወገጃ የምታወጣውን 50 ሚሊዮን ያክል የአሜሪካን ዶላር ማዳን ትችላለች ማለት ነው።

5. ማጠቃለያ፤

ከዛሬ አምስት በፊት አባይ ወንዝ ላይ የመሰረት ድንጋዩ የተቀመጠለት ታላቁ የኢትዮጵያ ሕዳሴ ግድብ የግንባታ ስራው ተጋምሶአል። ይሁ ሁኔታ ለእኛ ኢትዮጵያውያን በጣም በርካታ ትርጉም ያለው ቢሆንም በአባይ ወንዝ ላይ የተፋሰሱ ሐገራት ከነበራቸው የተለያዩ የውጭ ግንኙነት ዕይታ አንፃር ሲታይ ትልቅ የዲፕሎማሲ ድል የታየበት የህዳሴያችን አሻራ ነው። የህዳሴ ግድባችን ተቀዳሚ ዓላማ 6000 ሜጋ ዋት የኤሌክትሪክ ሃይል ማመንጨት ነው። ይህን ሃይል ማምረት ዕውን ስናደርግ አሁን ያለንን የአቅርቦት አቅም በ200% ማሳደግ እንችላለን። የህዳሴ ግድባችን ጠቀሜታ ለሐገራችን ህዝቦች ብቻ የተወሰነ ሳይሆን ለተፋሰሱ ሐገራት በተለይም ለሱዳንና ግብፅ ያለው ፋይዳ ሰፊ ነው።

የህዳሴ ግድብ መጠናቀቅ የቀጠናውን ሐገራት ኢኮኖሚያዊ ትስስር ከመቼውም ጊዜ በላይ የሚያጠናክር ነው። በመሆኑም ግብፃውያን ከመቼውም ጊዜ በላይ በፍትሃዊ ውሃ ሀብት አጠቃቀም መርህና ኢትዮጵያውያን ላይ ሰፊና ጥልቅ እምነት ሊጥሉ የሚገባበት ወቅት ላይ እንገኛለን። የግብፅ ሙሀራን ተልዕኮም መሆን ያለበት ያረጀና ያፈጀውን የዓባይ ዲፕሎማሲ ዕይታ ሙሉ በሙሉ በመጣል በ21ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አስተሳሰብ በሆነው ፍትሃዊ ውሃ ሀብት አጠቃቀም መርህ ህዝባቸውን መቅረቅ ይጠበቅባቸዋል። የህዳሴ ግድባችን እኛ ኢትዮጵያውያን ከነበርንበት የፀፀት ዘመን አውጥቶ ወደ ትልቅ የተስፋ ዘመን አሸጋግሮናል። ዲፕሎማሲያችንም ቢሆን “የድሮና ዘንድሮ ወግ” የሚያስወጋን ሆኖአል። የህዳሴ ግድባችን ልዩ የሚያደርገው ሌላው ጉዳይ በሁሉም ኢትዮጵያውያንና ትውልደ-ኢትዮጵያውያን

¹⁰ ዶ/ር በላቸው የግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 9 እንደተገለጸው ገፅ 7 ላይ ይመልከቱ።

ተሳተፎ የሚገነባ “የማንነታችን አሻራ” መሆኑ ነው። የህዳሴያችንና የባንዲራ ፕሮጀክታችን ነው። በዲፕሎማሲው መስክም ገና ብዙ ወንዝ የሚያሻግረንም ጭምር ነው።

6. አባሪ ፅሁፎች፤

- የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የውጭ ግንኙነትና ሐገራዊ ደህንነት ፖሊሲና ስትራቴጂ፤ 1995፤ አዲስ አበባ።
- Daniel Kendie, Egypt and the Hydro-politics of the Blue Nile River, Northeast African Studies, Vol. 6, No. 2, 1999, pp. 141-169.
- Dr. Belachew Tesfa, Benefit of Grand Ethiopian Renaissance Dam Project (GERDP), EIPSA Communicating Article, Vol. 1; Issue 1, 2013, pp. 1-12.
- Salman M.A. Salman (2013): The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African Spring? Water International, 38:1, 17-29.
- ህዳሴ መፅሄት፤ በአብዛኛው የመንግስት ኮሚዩኒኬሽን ጉዳዮች ፅ/ቤት፤ 12ኛ ዓመት ቁጥር 45፤ 2008።

የፆታ እና ሥርዓተ-ፆታ ፅንሰ ሀሳብ ልዩነት

የዚህች ፅሁፍ ዓላማ ስለ ፆታ እና ሥርዓተ-ፆታ ልዩነት በሰፊው ማብራሪያ ለማቅረብ ሳይሆን፤ በዚህ ዙሪያ የተፃፉትን መጽሀፎችን ላላገኙ ለተቋሙ ሠራተኞች እና ለሌሎች አንባቢዎች ለመግቢያ የምትሆን አጭር ገለፃ ለማቅረብ ነው።

በፅንሰ-ሀሳብ ደረጃ በፆታና ሥርዓተ-ፆታ መካከል ሰፊ የትርጉም ልዩነት አለው። ይኸውም ፆታ (Sex) በሴቶችና ወንዶች መካከል ያለ የሥነ-ሕይወታዊ (biological difference) ልዩነት ሲሆን፤ ሥርዓተ-ፆታ (Gender based difference) ግን ማህበረሰቡ በተለምዶ ለሴቶችና ለወንዶች የሰጠውን ግምት (value)፣ የሥራ ድርሻ ወይም ሀላፊነትን ፣ ወዘተ የመሳሰሉትን ልዩነቶችን የሚያመለክት ነው። ሥርዓተ-ፆታ ላይ የተመሠረተ ልዩነት ከሰዎች ጋር አብሮ የተወለደ ሳይሆን፤ ማህበረ-ሰቡ የፈጠረውና ከትውልድ ወደ ትውልድ እየተላለፈ የቆየ ተለምዶ አመለካከት ነው። በእንግሊዝኛውም ትርጉም እንደተገለፀው « gender: refers to the socially constructed differences between men and women) በማለት ተገልጿዋል። የሥርዓተ-ፆታ ባህሪያት፡-

ሥርዓተ-ፆታ፡- ማለት ይህ የሴቶች ሥራ/ሚና /ሀላፊነት ነው፣ ይህ ደግሞ የወንዶች ሥራ /ሚና /ሀላፊነት ነው ተብሎ በህብረተሰቡ የተወሰነ ተለምዶአዊ ድርጊትና አመለካከት ነው። ሥርዓተ-ፆታ ማለት ከውልደት ጀምሮ ባለው ሂደት የምንማረው ነው። በመሆኑም የሚለወጥ እንጅ ቋሚ አይደለም (gender roles are learned through socialization processes & it is changeable)። ሥርዓተ-ፆታ ላይ የተመሠረተው በወንዶችና ሴቶች መካከል ያለው አድሎአዊነት ከአገር አገር፣ ከባህል ባህል ፣ በሀብት ደረጃ ፣ በአካል ጉዳተኛና ባልሆነው መካከል፣ በዘር፣ ወዘተ በመሳሰሉት ማህበራዊ ሁኔታዎች የልዩነት ደረጃው ይለያያል። በሥርዓተ-ፆታ ላይ የተመሠረተው ልዩነት ለብቻው ተነጥሎ የሚኖር ሳይሆን በትምህርት፣ በፖለቲካ፣ በኢኮኖሚ፣ በህግ፣ በባህል ውስጥ ይንፀባረቃል።

ስለዚህ በሴቶችና በወንዶች መካከል ያለው ማህበረሰቡ የሰጠው ልዩነት (gender difference) ከኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና ፖለቲካዊ ተሳትፎና ተጠቃሚነት አንፃር መተንተን ያለበት ስለሴቶች ተሳታፊነት የሚገልጸውን መረጃ ለብቻው ወስዶ በማየት ሳይሆን ስለሁለቱም (ወንዶችና ሴቶች) የሚገልጹ መረጃዎችን በማሰባሰብ እና የተሳታፊነትንና ተጠቃሚነት ደረጃውን በማነፃፀር ነው (The situation of men & women must be analyzed in relationship to each other, not isolation)

የሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ ለምን የልማት ጉዳይ ወይም አጀንዳ ይሆናል?

1. ሥርዓተ-ፆታ ላይ የተመሠረተ ኢ-ፍትህዊነት (gender inequality) ከልማት እንቅፋቶች አንዱ በመሆኑ ስለችግሩ የጋራ ግንዛቤ በመያዝ ጎታች አመለካከቶችን መቀነስ አስፈላጊ በመሆኑ ነው።
2. ሴቶችና ወንዶች በኢኮኖሚ፣ በማህበራዊና በውሳኔ ሰጪ ዘርፍ ላይ የመሳተፍ እና ተጠቃሚ የመሆን መብት ስላላቸውና ይህን መብት ከመጠቀም የሚያግዳቸውን የመብት ጥሰትን በጋራ መከላከል እንዲያስችለን ነው።
3. የሰለጠነ የሰው ሀይል ለልማት ወሳኝ አንደመሆኑ መጠን ያለንን ሀይል ሁሉንም (ሴቶችንም ወንዶችንም) ማብቃት አስፈላጊነት ላይ የጋራ ግንዛቤ መጨበጥ አስፈላጊ በመሆኑ ነው።

የሥርዓተ-ጾታ ፍትህዊነት (Gender Equity)

የሥርዓተ-ጾታ ፍትህዊነት ማለት ሀብትን፣ ጥቅምን እና ሀላፊነትን ፍትህዊ በሆነ መንገድ ለወንዶችና ሴቶች ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ ማለት ነው። በወንዶችና በሴቶች መካከል ያለውን ያልተመጣጠነ የተሳተፈነትን እና ተጠቃሚነትን ክፍተት ለማጥበብ ይረዳ ዘንድ ተጠቃሚ ሳይሆኑ ለብዙ ዘመናት የቆዩበትን ሁኔታ ለማካካስ ሴቶችን ብቻ ሊጠቅም የሚችል ፕሮግራም፣ መመሪያ፣ ልዩ ድጋፍ፣ ወዘተ የመሳሰሉትን እርምጃዎች መጠቀም አስፈላጊ ይሆናሉ። ይህ ዓይነት ፍትህዊ እርምጃ ወደ ሥርዓተ-ጾታ እኩልነት ያደርሳል። ለአብነት ከሚጠቀሱት እርምጃዎች መካከል አንዱ በህገመንግስቱ ሠነድና በአማራ ክልል ሲ.ቤ.ል ስርቤስ የተዘጋጀው « የሴቶች ልዩ ድጋፍ እርምጃ መመሪያ » በምሳሌነት ሊጠቀስ ይችላል (ዝርዝሩን ከመመሪያው ይመልከቱ) ።

ሥርዓተ-ጾታ/ጾታ ላይ መሠረት ያደረገ ጥቃት (Sexual and Gender Based violence)

ሴቶች ላይ የሚደርሰውን ጥቃት በተመለከተ በተባበሩት መንግስታት ሠነድ በአንቀጽ 1 እንደተገለጸው፦

« ማንኛውም ሊፈጸም የተሞከረ ወይንም የተፈጸመ ድርጊት አካላዊ ጉዳት ፣ ወሲባዊ ጥቃት፣ ሥነልቦናዊ ጉዳት ወይም ሴቶች ላይ የደረሰ ሥቃይ በግል ሕይወት ውስጥም ሆነ በህብረተሰብ ደረጃ በሀይል ነፃነትን የሚያሳጣ ድርጊት ጭምር ሥርዓተ-ጾታ/ጾታ ላይ መሠረት ያደረገ ጥቃት ነው » በማለት አስቀምጦታል። ሥርዓተ-ጾታ/ጾታ ላይ መሠረት ያደረገ ጥቃት በዓለምአቀፍ ደረጃ ስምምነት ላይ የተደረሰባቸውን ሰብዓዊ መብቶች ይጥሳል። እንዲህ ዓይነት የመብት ጥሰቶች ለልማት እንቅፋት ስለሆኑ በሀገራችንም ይህ ድርጊት እንዲቀንስ በመንግስት በኩል ተሻሽለው የወጡትን የቤተሰብ ህግ፣ የወንጀለኛ ህግ እና የፍትህ-ብሄር ህጎችን በመመልከት በሰፊው መረዳት ይቻላል።

የሥርዓተ-ጾታ እኩልነት እንዲመጣ በብሄራዊ ደረጃ ከተወሰዱት እርምጃዎች መካከል ጥቂቶቹ

1. የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገመንግስት ህዳር 29/1987 ዓ.ም በአንቀጽ 35(1) ስር እንደተጠቀሰው “ሴቶች ይህ ህገ መንግስት በአረጋገጣቸው መብቶችና ጥበቃዎች በመጠቀም ረገድ ከወንዶች ጋር እኩል መብት አላቸው” ይላል። እንዲሁም አንቀጽ 89 (7) « መንግሥት በሀገር ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ልማት እንቅስቃሴ ውስጥ ሴቶች ከወንዶች ጋር በእኩልነት የሚሳተፉበትን ሁኔታ የማመቻቸት ኃላፊነት አለበት » ይላል።
2. በአዋጅ ቁጥር 176/2003 ዓ.ም በአብክመ አስፈፃሚ አካላትን እንደገና ለማቋቋምና ሥልጣንና ተግባራቸውን ለመወሰን በወጣው አዋጅ ላይ እንደሚያስረዳው የቢሮዎች የወል ሥልጣንና ተግባር አንቀጽ 11(ሰ) ሥር እንደተጠቀሰው « ለጾታ እኩልነት መርህ ልዩ ትኩረት በመስጠት የሴቶችን ህገ-መንግሥታዊ ተጠቃሚነት ለማረጋገጥ ይህንኑ በዕቅድ አካቶ ይሠራል » በማለት የተጠቀሰው ለመንግስት ተቋማት ተግባርና ሀላፊነቱ መሰጠቱን ያመለክታል።

የሥርዓተ-ጾታን ጉዳይ በልማት ውስጥ ማካተት (Gender Mainstreaming)

ሥርዓተ-ጾታን በልማት ሂደት ውስጥ ማካተት ማለት ፖሊሲ፣ የልማት ፕሮግራም፣ ፕሮጀክት፣ እቅድ ሲጠና፣ ሲዘጋጅ ፣ ሲተገበር፣ ክትትልና ግምገማ ሲደረግ በማንኛውም ልማት ዘርፍ ውስጥ በየትኛውም ደረጃ የሥርዓተ-ጾታን ጉዳይ አካትቶ ሁሉንም (ሴቶችን እና ወንዶችን) በእኩልነት ተሳታፊና ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ ማለት ነው።

የተባበሩት መንግስታት (1997) ድርጅትም ትርጉሙን እንዳስቀመጠው « የሥርዓተ-ፆታን ጉዳይ በልማት ሂደት ውስጥ ማካተት ማለት በሁሉም ልማት ዘርፍ ማለትም በኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና ፖለቲካ ውስጥ የሴቶችንና የወንዶችን የልማት ጉዳዮችን (ችግሮችን፣ ፍላጎቶችን) ከጥናት ጀምሮ የፖሊሲው፣ የልማት ፕሮግራሙና የእቅዱ አካል ማድረግ ማለት ነው። ይህ ከሆነ በሴቶችና ወንዶች መካከል ያለው ያልተመጣጠነ እድገት እየቀነሰ ይሄዳል» በማለት ገልጾታል።

የሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ ከኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና ፖለቲካ ውጭ ተነጥሎ ለብቻው የሚኖር ክስተት አይደለም። በሴቶችና ወንዶች መካከል ያለውን ከተጠቃሚነት አንጻር መመጣጠን ወይም አለመመጣጠንን የምንፈትሸው በኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ፣ ፖለቲካ ውስጥ ያለውን ተዛምዶ ነው። ስለዚህ ሁሉም የመንግስት ተቋማት እንደ ተልኳቸውና ሥራ ባህሪያቸው የሥርዓተ ፆታ እኩልነት እንዲመጣ የሥርዓተ-ፆታን ጉዳይ የልማት ፕሮግራማቸው አካል ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

የሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ በእቅድና ክንውን ተካቶ ከሚተገበርባቸው ተግባራት መካከል ለአብነት ያህል አንዱን እንጥቀስ። በአጭርና በረጅም ፕሮግራሞች አማካይነት የሥልጠና እቅዶች ሲታቀዱ ሴቶችንና ወንዶችን ያሳተፈ መሆን አለበት፤ የሴቶች ልዩ ድጋፍ መመሪያውንም ተግባራዊ ማድረግ ከሁሉም መንግስት ተቋማት ይጠበቃል።

ጠቅላላ እውቀት

የደም አይነት	የምግብ ፕሮፋይል	ተስማሚ ምግቦች	ክብደት ለመጨመር የሚረዱ ምግቦች	ክብደት ለመቀነስ የሚረዱ ምግቦች
የደም አይነት አ (Type O)	ባለ ክፍተኛ ፕሮቲን፣ ስጋ ተመጋቢ	- ስጋ - አሳ - አትክልት - ፍራፍሬ	- ስንዴ - በቆሎ - ኩላሊት - ምስር - ጥቅል ጎመን	- ጉብት - ቀይ ስጋ - ስፕናች - ብሮክሊ - ጨው - የባህር ምግቦች
የደም አይነት ኤ (Type A)	ቪጂቴሪያን፣ ቅጠላ ቅጠል ተመጋቢ	- አትክልት - የባህር ወስጥ ፍጥረታት - ጥራጥራዎች - ፍራፍሬዎች	- ስጋ - ወተት - ኩላሊት - ስንዴ	- የአትክልት ዘይት - የአኩሪ አተር ምግቦች - አትክልቶች - አናናስ
የደም አይነት ቤ (Type B)	ከአትክልትና ስጋ የተመጣጠነ ተመጋቢ	- ስጋ(ዶሮን አያካትትም) - ወተት - ጥራጥራ - ቦሎቄ - አትክልትና ፍራፍሬ	- በቆሎ - ምስር - ለወዝ - አጃ - ስንዴ	- አረንጓዴ አትክልቶች - እንቁላል - ጉብት - ሻይ
የደም አይነት ኤቤ (Type AB)	የሁሉም ምግቦች ድብልቅ ተመጋቢ	- ስጋ - የባህር ወስጥ ፍጥረታት - ወተት - አደንጓሬ - አትክልት - ፍራፍሬ	- ቀይ ስጋ - ኩላሊት - በቆሎ - ቦሎቄ	- የባህር ምግቦች - ወተት - አረንጓዴ አትክልቶች - አናናስ

ምንጭ-ማህበራዊ ድረ-ገፅ

ይመስላል የሌለ

ሲጀመር ሲጀመር ገና እንደታወቀ
ስለአስከፊነቱ ብዙ ተባለለት ብዙ ተነገረ
በሰደድ እሳት፣ባደገኛ ምስል ባጽምም ተመሰለ
ያልተባለ የለም ያኔ አፍላ እያለ።

ቢዘከር ቢባልም እልፍ ቢነገርም
ብዙሰው ቀዘፈ ፣ቤተሰብ በተነ

ህፃናት ልጆችን ያላባት ያለ እናት አስቀረ
ቀስ እያለ ደግሞ አድሎና መገለል ፊትን ማዞር መጣ
በበሽታው መያዝ ባለጌነት ሆኖ

ቴቪ ነው፣ስኳር ነው ፣የቤት አባዜ ነው
እረ ጤነኛ ነኝ እንዴው ጥሎብኝ ነው
መባባሉ በዝቶ መደበኛ ነግሶ

ከምትሁ ሰርዶ አይበቅል አባዜ ተይዞ
እንዳበደ ውሻ ከዚህ ከዚያም ማለት ጥምብልን ተላብሶ
ተስፋፋ በሽታው የትም ላይ ተገኘ አገርን አድርሶ

ያሁሉ ቀረና አሁን ሲታይ ደግሞ
ምንም እንደሌለ እንዳልተፈጠረ
ድምፁን ፀጥ አድርጎ ዳናውን አጥፍቶ
ይመስላል የጠፋ በህይወት የሌለ
የረመጥ እሳት ነው ፋሙ የተዳፈነ
ይህ ነው እውነቱ ሰዎች እወቁት
ከነኩት የማይለቅ የሚያደርግ እሽት
ሁሌም እንቃበት ሁሌም አስቡት።

ከአንተሁን ንብረት

ያላወቁ አለቁ

አጅሬ ቀጣሬ ነው
አመንምኔ ዋዘኛ ነው
ያልተመጠነ ቤተሰብም ችግር ነው
ያለዕድሜ ጋብቻም የባሰበት ነው
የሞቱም ምክኒያት በረከተ
እኛም ተጃጅለን ሁሉም ነገር ታከተ
ወላጅ አልባው ብቻ ሊቀር
ጠዋሪ ያጣው ሊያማርር
ይህን ሀዘን ላትችለው!

ላትሸከመው ! ምድር

በጉድ ያወጣው ዘመን
አፍጦ መጣ የሞት ሰመመን
ቀጥፎ!ቀጥፎ!
ነጥሎ!ነጥሎ

ጠራርጎ ሊወስደን

የሞቱ ምክኒያት በረከተ
እኛም ተጃጅለን ሁሉም ነገር ታከተ
ያላወቁ አለቁ
የዘነጉም አለቁ
ዋዛና ፈዛዛ ተገናኙ
ሁሉም ሊያሸልቡ እንደተኙ
ጅሉም አመረረ
በጉም በረረ

ምድርም ፊቷን ካዞረች
በጣም!በጣም! ሰነበተች
አሁንም መፍትሔው በእጃችን ነው
አጅሬም መጥቶ ከደጃችን ነው
ሞትም አሉት ህልፈት
ሁሉም አንድና አንድ ናቸው
እሱም ሊያዋዛን እኛም ልንታገለው
አሁንም መፍትሄው በእጃችን ነው
አዎ! አጅሬም መጥቶ ከደጃችን ነው
ለአፍታ ያህል ቆሞ ብሎማሰብ ነው
አውንታውን ከተቀበሉ
ለነገው ትውልድ ካሰቡ

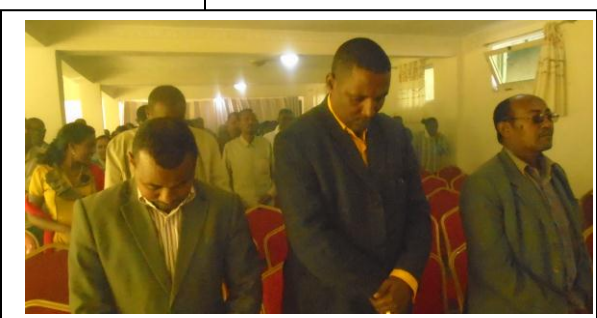
ዛሬም! ነገም! መጨረሻው አለም የኛ ነው።

ቤተሰብ መጽሄት የተወሰደ

ከፎቶ ማህደር

አምስቱ አጎራባች ክልሎች በአርባ ምንጭ ከተማ የልምድ ልውውጥ ሲያደርጉ

የዋና ኮዲተር መ/ቤት ሰራተኞች በደ/ታቦር ከተማ 34ኛው የኢህዲን/ብኦዲን ሰፊ የትግል ታሪክ የውይይት መድረክ ሲካሄድ

የከተሞች ልማት ፕሮግራም (ULGDP) በጀት ተጠቃሚ ለሆኑ ከተማ አስ/ ኃላፊዎችና ሰራተኞች በሂሳብ አያያዝና በአዲት ዙሪያ ስልጠና ሲሰጥ

የፋይናንስ ዘርፍ ተቋማት በአዲት ዙሪያ ውይይት ሲያደርጉ

የአማራ ክልል ም/ አዲተር ለመስክ አዲተሮች ድጋፍና ክትትል ሲያደርጉ

የዋና አዲተር መ/ቤትና የምስራቅ አማራ ቅ/ጸ/ቤት አዲተሮች በሙሉ በሁለት ቡድን በግንባታና በገቢዎች ሙያዊ ስልጠና በዳንግላ ከተማ ሲሰጥ

Spssለክዋኔአዲተሮችበዳንግላከተማስልጠናሲሰጥ

የዋናአዲተር መ/ቤትሰራተኞች ሰራተኞች የሰድስት ወር የሰራ አፈፃፀም ግምገማ በዳንግላ ከተማ ሲካሄድ

ለዋና አዲተር መ/ቤት ሰራተኞች ስለ ጤና መድን ውይይት ሲያደርጉ

ለምዕራብ አማራ ወረዳ ም/ቤት አባላት በፋይናንስ ግልፅኝነት ዙሪያ በሁለት ዙር በዳንግላ ከተማ ስልጠና ሲሰጥ

ከምስራቅ አማራ-ናዋናው መ/ቤት ለተቀጠሩ አዲስ አዲተኞች በደብረታ ቦርከተማ ስልጠና ሲሰጥ

በጡረታ የተሰናበቱ የስራ ባልደረቦች

ወ/ሮ ቀለሟ ማሞ እና አቶ ሰለሞን ታደሰ

ወ/ሮ ቀለሟ ማሞ ከሰኔ 01/1970 ዓ.ም እስከ የካቲት 30/2008 ዓ.ም እና አቶ ሰለሞን ታደሰከሰኔ 01/1968 ዓ.ም እስከ የካቲት 30/2008 ዓ.ም በዋና አዲተር መ/ቤት ያገለገሉ የመ/ቤቱ ሠራተኞች ሲሆኑ ከ መጋቢት 30/2008 ዓ.ም ጀምሮ ጡረታቸውን አስከብረዋል ስለዚህ አዲት ሪቪው መጽሔታችን በመ/ቤቱ ሥም እንኳን ደስ አላችሁ በማለት ይህችን አጠር ያለች መጣጥፍ ለሁለቱ የመ/ቤቱ ባልደረቦች ታስነብባለች።

እንኳን ደስ አላችሁ

አቀባት ቁልቁለት ጋራ ተራራውን ወጥታችሁ ወርዳችሁ
በፈርስ በበቅሎ በዕግር ተጉዛችሁ
ቀበሌ ወረዳ ዞን ሳትሉ ቦታ ሳትመርጡ
ህዝብ ባለበት ሁሉ ያለምንም ምሬት አዲቱን ሠርታችሁ
አለአግባብ የወጣን የህዝብ ሃብት ንብረት እየፈለጋችሁ
አጥፊው እንዲጠየቅ ሪፖርት ጽፋችሁ
እንደሃገር ወታደር ችግር ተቋቁማችሁ
ሙስና እንዲጠፋ በጣሙን ታግላችሁ
ለፍታችሁ ደክማችሁ ተተኪዎችን አፈራችሁ
መጣር እንደናንተ መሥራት እንደናንተ አቤት ጽናታችሁ
እንኳን ባልደረባ ኮራ ቤተሰባችሁ
ወገንም ደስ አለው ሃገርም ደስ አለው በጣም መረቃችሁ
ሁለት ባልደረቦች በአንድ ሙያ ሰርታችሁ
ቀለሟ ማሞና ሰለሞን ታደሰ እንኳን ደስ አላችሁ
ፈጣሪ ይመስገን እድሜ ተችሯቸው ለዚህ በቃችሁ።

ከየሰውዘር አሻግራ

ዜና እረፍት

አቶ ቴዎድሮስ ውዳ

ቴዲ አዲተሩ

በሙያው ኩሩ ነው ታማኝ ለሀገሩ፤
 የት ሄደ ቴዎድሮስ ጀግና አዲተሩ፤
 በሙያው የኮራ ጥሩ ዕውቀት ያለው፤
 እናት መ/ቤቱ የሚከራበት ፤
 ጥሩ ባለሙያ ቴዎድሮስ ያሉት፤
 ላይመለስ ሄደ የዋዛ መስሎት፤
 እንደተኛ ቀረ አዬ ሞኝነት፤
 ስንት ባለሙያ አፍርቶ ነበረ፤
 አሁን ተንቀላፍቶ እንደተኛ ቀረ፤
 እንግዲህ ከሆነ ይመኙህ አፈሩ፤
 ነፍስህ ገነት ይግባ ቴዲ አዲተሩ።
 ከየሰውዘር አሻግራ